

A2 Příloha

KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK
13. 12. 2023 ROČNÍK XIX
ADVOJKA.CZ
CENA 59 Kč

25/26

ZIMNÍ
LITERÁRNÍ
PŘÍLOHA
současné povídky
ze Španělska
a Latinské Ameriky

Ilustrace Alexey Klyuykov, 2023
ISSN 1803-6635

Evropanka Alexeje Sevruka
deset let bez Nelsona Mandely
nové prózy Patrika Linharta

Napoleon Ridleyho Scotta
jak přežít v keňském slumu
k legendě o Tyleru Durdenovi

editorial

Letos v září byla žatecká chmelařská krajina zapsána na Seznam světového dědictví UNESCO. Přihlédneme-li ke staleté tradici pěstování, zpracování i šlechtění chmele, především odrůdy žatecký poloraný červenák, která je nejen základem českého ležáku, ale i zásadním exportním artiklem a „otcem“ či „matkou“ mnoha moderních odrůd, včetně těch nejpopulárnějších světových variet, je to jistě oprávněné. Zatímco o kvalitě tuzemských surovin na výrobu piva či o technologických postupech, které dávají ležákům plzeňského typu jedinečný charakter, by pochyboval jen málokdo, druhý pivovarský pokus dostat Českou republiku do UNESCO už budí značné rozpaky. Sice jde zatím o aktivity ve fázi teorie a příprav, ale Českomoravský svaz minipivovarů spolu s Českým svazem pivovarů a sladoven chtějí figurovat na seznamu nemateriálních statků tradiční výroby piva a sladu a pivní kultury z nich vycházející. Od jara, kdy se tato informace objevila, zatím nikdo nepřišel s definicí, co ta česká pivní kultura vlastně je. Dosud byla zkratka ČPK používána dvěma způsoby. Hrdí tuzemští pijani i pivovarští ji chápou především jako tradici pití českého piva po hospodách a různých stolních společnostech. A druhá část vyznavačů pivního moku, k níž patří příslušníci mladší generace příznivci řemeslného piva, se tomuto spojení ironicky směje coby romantizování tuzemské „schopnosti“ lámat rekordy v počtu vypitých desítek. O tom, jak nekonkrétní a problematická je definice tohoto pojmu, svědčí nedávné debaty uvnitř pivovarnické a pivařské komunity, v nichž se často nedalo poznat, kde začíná a kde končí vtip. Skutečně by součástí světového dědictví měly být zlidovělé věty typu „Jdeme na jedno“?

Kresba Tadeáš Polák

Nebo už jde o výsměch satiriků bláhovému pokusu vyrábět z tradice opíjení se pivem kulturu – s neprůstřelným poukazem na Haška, Hrabala a dalších pár příkladů, kdy se u štamgastských stolů „dělala“ kultura či rovnou „psala“ historie? Možná je to dokonce aktivita, kterou bychom měli sledovat pozorně. Třeba tato snaha vskutku ilustruje povahu českého národa. A možná dojde i na to, že česká pivní kultura bude prvním vtipem, který se dostal na Seznam UNESCO. Na zdraví!
Tomáš Stejskal

Kolektiv Myslivost.cz

Ta paní má pěkné zelené tričko Když ta paní bude mít modré tričko, bude to taky pěkné

Když to modré tričko bude mokré, bude to nejpěknější Chtěl jsem jenom říct, že jí to tričko sluší

Rád se podívám i na jiná trička té paní To nebude tričkem To tričko stojí 149, ale kdyby vás, paní, potkalo 98 lidí v lese

tak má 100 zlomenej nos o borovici Kdyby jen tričko Ty vole, čumim Krev a mlíko Ta paní má pěknýho více

Zelená prostě holkám sluší Další krásná myslivkyně No ty vole Ahoj krásná si a moc ti to sluší

Tohle by žaluda z listí vykutálelo Hezký prsa Málem sem převrátil monitor Dobrý den, kozy ven

Uffff budou těžký sny Moc sluší Si moc hezká Mě zaujaly tmavé oči a plné rty A mě zas havraní vlásky

Tak koukám tady probíhá říje naplno Boha už Mažeš si kozy jezevčím sádlem? Příroda, mocná to čarodějka

Já teda nelovim, ale tohle je dobrá lovná zvěř s havraními vlásky Provokátérko! Utřel jsem slinu Ve zvěřině dobrá Sluší

Chtěl bych být vámi uloven Chtěl bych být vámi střelen do zadele Šije přímá, postava pevná, dle pohledu připravená na chov mladých

No tak to je luxus Ženská mejch snů Vezmu tě na srnce A vona tě vezme za srnce! Můžu lézt na žebřík až jako druhěj?

Já neutřel jen slinu, bylo to horší! Mít takovou kočku tak doma Taky bych věděl, co s ní dělat Já bych tu patronu rozprcal na posedu

Nejdřív šoulačka a pak šukačka Nejdřív šukačka a pak druhá Trochu slušnosti, je to dáma, no ne? Moc vám to sluší

Kdyby nebylo závisti, stačí taková jedna pro celý spolek Krásná jako vždy To jsou zbraně! Silné ráže

Jedny kozy a co to udělá Tys mě zase rozsekala, kozičko! Sluší, sluší, sluší Žena krásná jako příroda sama

Lovíte pouhým pohledem, vy nepotřebujete zbraň Pěkné čtyřky Hned je den hezčí Vyroce chovná

Pěkná fotka Kocour mi leze z boudy Hned bych jí naládoval Ráže tak akorát do rukou Ach matko přírodo, co mi to děláš?

Vybral a sestavil Petr Borkovec

z obsahu

- 4 **Prostor audiodokumentu. Nejlepší dokumentární rozhlasové pořady a podcasty roku / Alena Zemančíková**
- 5 **Ukrajinská balada. Evropanka Alexeje Sevruka / Erik Gilk**
- 5 **Průzkum prostoru dětství / literární zápisník Martina Lukáše**
- 6 **Maličkosti kolosálních rozměrů. Horizontály a vertikály hospodského vyprávění / Blanka Čínátlová**
- 8 **Osiny v zadku civilizace. Inscenace Veřejní nepřátelé v Divadle Na zábradlí / Štěpán Truhlařík**
- 9 **Komplexy velkého vůdce. Neuchopitelný Napoleon Ridleyho Scotta / Martin Pleštil**
- 9 **Láska, válka, alkohol / filmový zápisník Antonína Tesaře**
- 11 **Bejt real je vzácný. K legendě o Tyleru Durdenovi / Pavel Chodec**
- 12 **Proti státu, anebo s ním? Strategie (pře)žití ve slumu Kibera / Martin Páv**
- 16 **Pivní kultura? O paradoxech nejen tuzemského pivovarnictví / Tomáš Stejskal**
- 18 **Staré pivo je smutné pivo. S Karolínou Chroustovskou o boomu řemeslných piv a Pink Boots / Marta Martinová**
- 20 **Údolí neklidu a černých jam / nové prózy Patrika Linharta**
- 23 **Říše chmele a humoru. Stolní společnosti a pivní dědek Cibich / Petr Karlíček**
- 24 **Brno v pivu. Ke změnám v hospodském portfoliu / Pavel Pilch**
- 25 **Prvenství bez hodnoty. Realita české pivní tradice / Adam Huml**
- 26 **Pokorný služebník lidu. Deset let od smrti Nelsona Mandely / Vojtěch Šarše**
- 26 **Zábavná angažovanost / ultimátum Miroslava Patrika**

I–XII **Zimní literární příloha / Současné povídky ze Španělska a Latinské Ameriky: Maríá Fernanda Ampuero, Isaac Rosa, Elvira Navarro, Giovanna Rivero, Iván Oñate, Héctor Abad Faciolince, Laura Chivite, Carlos Cortés**

**PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
3. LEDNA 2024**

Antisemitismus, válka a Baudolino

ONDŘEJ SLAČÁLEK

Na Blízkém východě se po teroristickém masakru Hamásu odehrává tragédie: bombardování a pozemní invaze v Gaze i násilí na Západním břehu znamená válku mezi odpůrci mírového procesu na obou stranách, palestinské a izraelské. Teroristé z Hamásu i izraelský Trump, Benjamin Netanjahu, drží jako rukojmí své vlastní společnosti. Ženou nejen do současné války, ale i do dalšího kola křivd a nenávisti, které prohloubí propasti mezi Palestinci a Izraelci na dekády dopředu.

Ve stínu této tragédie se v západních zemích odehrává fraška debat a překřikování, agresivity utržené ze řetězu, jejímž nejvýmluvnějším symbolem se stala česká ministryně obrany halekající, že bychom měli vystoupit z OSN, a provokující na propalestinské demonstraci zabalená do izraelské vlajky.

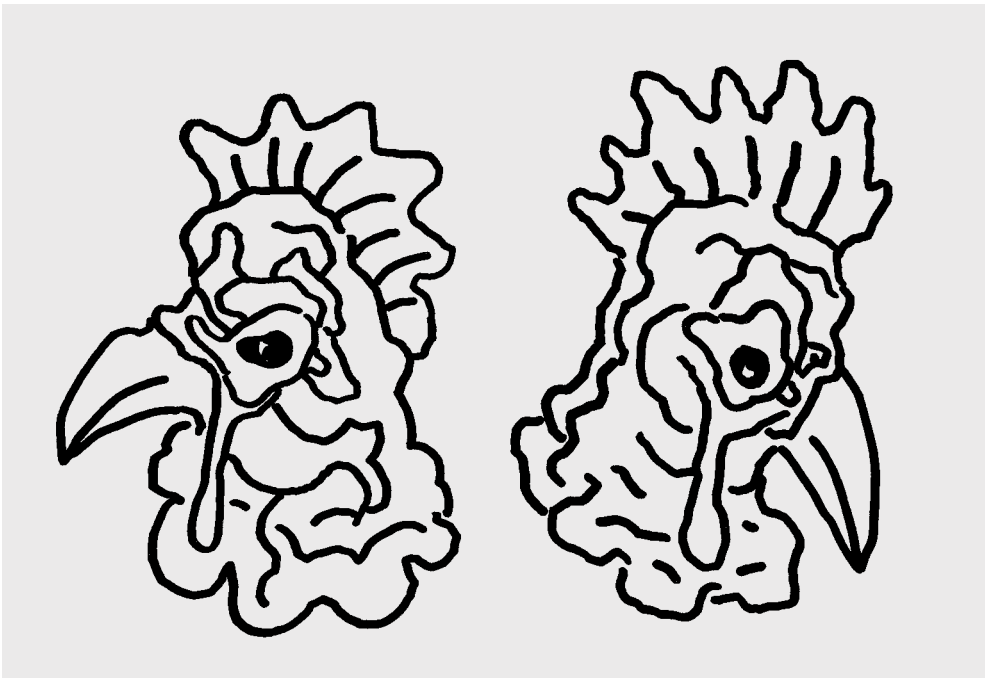
Hitem letošního podzimu se stal antisemitismus, ale „jiný, než jak ho známe“. Prý už nepřichází od neonacistů, ale z levice, je spojený s kritikou Palestiny a dvojím metrem na Izrael. Projevuje se na vysokých školách a je chytrý, dokáže se maskovat.

Desítky akademiků podepsaly petici proti údajnému šíření antisemitismu na akademické půdě. Dopis plný manipulativních formulací a nedoložených tvrzení signovali vedle lidí jako Ivo Mathé nebo Věra Tydlitátová i úctyhodní a rozvášní lidé jako historik Ivan Šedivý, filosofka Lenka Karfíková či literární historik Martin C. Putna. Uvádějí v něm, že „zejména na západních kampusech přibývá (...) útoků na studenty i profesory židovského původu nebo vyznání“, a dodávají, že se „podobné projevy začínají objevovat i na našich vysokých školách“. To je velmi vážné tvrzení, ale signatáři petice pro něj neuvedli jediný doklad, v podstatě jedině, na co si dokázali postěžovat adresně, byl fakt, že se „mnoho studentů našich vysokých škol“ účastní propalestinských demonstrací. Když se Martina C. Putny v podcastu Respektu zeptali na nějaký protižidovský útok, k němuž došlo na FFUK, dozvěděli jsme se, že narazil na antisemitský nápis na toaletě. Sám Putna posléze hned začal útočit na svého česko-palestinského kolegu tím,

že skandalizoval způsob, jakým se do Česka dostal jeho otec, jako bychom si dráhu svých rodičů před našim narozením vybírali a mohli ji ovlivnit.

Na základě paušálních tvrzení bez dokladů požadují autoři celkem zásadní zásahy do akademických svobod. Vyzývají „všechny kompetentní instituce a vedení škol, fakult a kateder, aby nedovolily rozšíření předsudečné nenávisti mnohdy skrývané za antisionismus nebo za kritiku kapitalismu či kolonialismu“. Jak mají „kompetentní instituce“ rozeznat antisemitismus od kritiky kolonialismu a kapitalismu (snad ještě pořád legitimní), autoři petice neříkají. Možná to je dobře – pokud totiž označují známé a kontroverzní heslo o Palestině svobodné „od řeky k moři“ za výzvu ke genocidě izraelských Židů, je zjevné, že spíš než soudností a kompetencí jsou nadání velkou interpretační fantazií.

Autoři dodávají: „Samozřejmě předpokládáme, že stejně budou postupovat vůči jakýmkoliv projevům intolerance proti komukoliv.“ Možná bych byl na jejich místě umírněnější.

Kresba Vít Svoboda

Nenávist a intolerance k reakcím na války a podobné projevy násilí patří a do jisté míry jsou i pochopitelné. V reakci na ruskou válku proti Ukrajině jsme to měli možnost pozorovat docela zblízka: vedle nepřátelství vůči pachatelům vyvolala i nenávist vůči všem Rusům, často s rasistickými podtóny. Když došlo k teroristickému útoku komand Hamásu, byli jsme svědky dehumanizace Palestinců často i od předních českých politiků. Bývalý prezident Miloš Zeman neopomněl znovu dát k dobrému svůj nápad na odsun Palestinců po vzoru sudetských Němců. Připomněl nám tím náš dvojí metr: tolerovali jsme jako svého reprezentanta muže, který vůči Palestincům navrhoval etnickou čistku. Ani signatáři petice patřící k Zemanovým odpůrcům jej za to nekritizovali. Dovedeme si představit, že bychom na jeho místě nechali někoho, kdo by obhajoval podobný zločin proti Izraelcům? Výzvy k etnické čistce vůči Palestincům ze strany exprezidenta kupodivu k psaní petice vážené profesory nemotivovaly tolik jako nápisy na záchodcích.

O „levicovém antisemitismu“ se mluvilo i v podcastu Dobrovský & Šídlo, kam si jeho tvůrci pozvali jako expertku Irenu Kalhousovou, která tématu rozumí, ale příliš ji nepouštěli ke slovu. Podcast tak byl hlavně značně útrpnou přehlídkou upovídánosti jednoho milionáře, kterému se kdovíproč rozhodl dělat stafáž přední český liberální novinář. Asi nejsilnější argument, který zde proti levici padl, byl „dvojí metr“ – akce Izraele prý jsou západní levici posuzovány mnohem přísněji než činy jiných států v regionu.

Když mluvím o dvojím metru lidí, kteří nejsou schopni přiložit stejný metr na delegitimizaci Izraele a dehumanizaci Palestinců, má to v sobě trochu smutné komiky, zkusme to ale vzít vážně. Dvojí metr je problém, ale Izrael a jeho evropští a američtí podporovatelé nás přece k užívání dvojího metru soustavně vyzývají: to oni zdůrazňují, že Izrael je západní země, „jediná demokracie na blízkém východě“. Je pak přece srozumitelné, že se na jednání Izraele uplatňují jiná kritéria než pro jednání třeba Egypta či Íránu. Chtěli by to snad jinak?

Chceme-li čelit antisemitismu, musíme především rozlišovat: odlišovat ho od legitimní kritiky války a izraelské politiky, ale i od nespravedlivé, ale pochopitelné protiizraelské zaujatosti. Pokud je pro nás naopak důležitější podporovat izraelský státní zájem (respektive izraelský státní zájem tak, jak jej definují odpůrci mírového procesu), je pro nás nejlepší pojem antisemitismus co nejvíc rozšiřovat.

Právě touto cestou se vydala velká část „boje proti antisemitismu“ a česká petice v tom na něj navazuje. Výsledkem je rozmlžení pojmů a diskursivní mlha, v níž se skuteční antisemité snadno schovají. Pokud je jako antisemitský paušálně nálepkován odpor proti brutální válce v hustě osídleném městě, ztratí brzy obvinění z antisemitismu jakoukoli váhu. Bojím se, aby signatáři petice neskončili při tázání po tom, kdo vlastně rozšiřuje antisemitismus, jako Baudolino Umberta Eca, který tak dlouho pátral po tom, kdo vlastně zabil jeho milovaného císaře Friedricha Barbarossa – až se dozvěděl, že to byl nevědomky on sám, když jej ještě živého pohřbil v domnění, že je mrtev. Autor je politolog a publicista.

Radikální zboží

JAKUB SEDLÁČEK

„Jednou mě za ty knihy zavřou,“ povídá kudrnatý muž, zatímco se rozhlížíme po vlhkém údolí. Z lesů na okolních kopcích se kouří; studené ráno slibuje krásný den. Ve vysokých trekových botách, sportovní čelence a v brýlích, jejichž skla tmavnou podle intenzity světla, připomíná spíš správce národního parku než galeristu a nakladatele, za nímž do pohraničí dojíždí metropolitní kulturní smetánka.

Nová Perla, kterou Ivan Mečl už léta buduje v malé horské obci Kyjov u Krásné Lípy, působí uprostřed pochmurných Sudet jako zjevení. Při cestě do romantického údolí, jež si skalními kaňony razí říčka Křinice, tenthle podnik turista nepřehlédne. Barevná styllová kresla vystrčená před bývalou Jednotu, kde Mečl provozuje kavárnu, sálají berlínským temperamentem. Uvnitř si sednete do vínových koženkových sedaček odkudsi z dosloužilého motoráku. Z harampádí se stávají designové artefakty. Ale to nejlepší je hned vedle.

Obrovská budova bývalé fabriky. Jako galerista řídil Mečl pobočky v Německu i v Londýně, teď tahá za nitky na kraji světa v bývalé nitárně. Internet tu nefunguje, přesto má člověk

pocit, že stojí uprostřed informační dálnice. V Nové Perle vystavovali Vladimír 518, Veronika Holcová nebo Štěpánka Šimlová. Jsou tu rezidenční ateliéry, ve věži s nádherným výhledem prý bude bazén. Přízemí zabírá sklad nakladatelství, v plánu je i tiskárna. Začínám chápat, co v realu znamená výraz autonomní kulturní centrum.

Pustit se do takového projektu jen vlastními silami vyžaduje odvahu a drzost. Nic z toho Mečlovi nechybí. Dokonce se zdá, že výtvarné monografie a komiksy, které pod značkou Divus vydává už déle než čtvrt století, jsou čím dál radikálnějším zbožím. Zatímco roku 1997 prokázal nakladatelskou jasnozřivost, když poslal mezi čtenáře Skálovo *Velké putování Vlase a Brady*, z něj se stal kult alternativních rodičů, poslední dobou míří přímo na solar publika. Koneckonců sám říká, že za umění dostanete tak akorát přes držku. Což potkalo kreslíře Mikea Dianu, jediného umělce v Americe, kterému soud zakázal tvořit. Pokud jste ten příběh neslyšeli, nechte si ho vyprávět.

„Dílo Mikea Diany je silné, zneklidňující, urážlivé a někdy nepřijemné,“ napsal Neil Gaiman, „umění by mělo dráždit pohodlné a znepokojovat spokojené a to se Mikeovi daří dokonale.“

Ve skutečnosti jsou Dianovy komiksy – kreslené zdánlivě primitivní, a přesto zručnou černou linkou – plné hmyzích monster, halucinogenů, fyzického i psychického utrpení, sexuálního zneužívání, znásilňování, tělesných tekutin a amputovaných pohlavních orgánů. To vše vyvedené s cynickou lhotejností ne nepodobnou té, s jakou pubertální školáci čmárají kosočtverce a penisy.

Diana měl tu smůlu, že se jeho komiksový fanzín Boiled Angel, vydávaný začátkem devadesátých let na Floridě, našel u jednoho z podezřelých v případu tzv. gainesvilleských vražd. Přestože se spojitost se sériovým zabijákem, jehož zločiny mimochodem inspirovaly filmový *Vříškot*, nepotvrdila, FBI zavětrila. Následně agent v utajení vylákal od kreslíře několik sešitů. Mike Diana byl obviněn z šíření obscénního obsahu a v roce 1994 odsouzen. Vyfasoval tříletý podmíněný trest, pokutu tři tisíce dolarů a více než tisíc hodin veřejně prospěšných prací. Dále mu nařídili psychiatrickou léčbu, kurs novinářské etiky a zakázali kontakt s nezletilými. K dovršení všeho soud nad Dianou vyhlásil klatbu v podobě náhodných domácích prohlídek, jejichž cílem bylo kontrolovat, zda ve svém zpustlém počínání (rozuměj kreslení) nepokračuje.

Žádost souzeného autora, aby byla mezi důkazy obhajoby zařazena jeho sbírka klastiků komiksového undergroundu, soudce Walter Fullerton zamítl. (Je nepochybné, že Robert Crumb a hlavně S. Clay Wilson patřili mezi Dianovy duchovní učitele.) Soud nepřipustil ani výklad, podle kterého je třeba tvorbu doličnou chápat jako politickou hyperbolu, nikoli doslovně nebo jako návod. V takovém případě by byl obžalovaný nejspíš osvobozen, a to podle Prvního dodatku ústavy USA, zaručujícího svobodu projevu.

Diana na fotkách působí jako vcelku pohoďářský chlapík, a tak nepřekvapí, že na soud zareagoval komiksem *Suffer the Innocent*, ve kterém si z celé aféry utahuje a sebe sama nechá zastřelit fanatickým obhájcem mravní čistoty. Mrtvé autorovo tělo je pak zabalené do novin, peníze na rakev nejsou – „všechny šly na advokáta“.

Tuhle kauzu a asi tak stovku dalších Dianových komiksů a návrh stovku podobně „závadných“ kreseb najdete v objemném dvojsvazkovém vydání *America: Live. Die*. Publikace vyšla v Divusu a uspořádal ji Ivan Mečl. Autentický obyvatel globální vesnice, chtělo by se říct.

Autor je šéfredaktor nakladatelství Paseka.

Prostor audiodokumentu

Nejlepší dokumentární rozhlasové pořady a podcasty roku

V soutěžní přehlídce AudioReport se vedle klasické rozhlasové tvorby čím dál výrazněji prosazují podcasty, což rozšiřuje pole přístupů i témat. Mezi ta letošní patřily osudy Čechoslováků v Koreji, křesťanská LGBT+ komunita, pohřeb Klementa Gottwalda nebo teplická punková scéna.

ALENA ZEMANČÍKOVÁ

Průběh soutěžní přehlídky AudioReport, kterou pořádá s podporou Ministerstva kultury ČR a Českého rozhlasu Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, v roce 2023 potvrdil, že do sféry audioprodukce vstoupil zásadní fenomén – podcast. Jakožto vysílací platforma zrušil monopol Českého rozhlasu na náročnější žánry a formy a až nečekaně rozšířil pole pro témata i tvůrce.

V publicistické kategorii soutěže se objevily výsledky celkem obligátní „dramaturgie výročí“ stanic Českého rozhlasu, které musí naplňovat programové schéma. K připomínce třiceti let samostatné České republiky vznikl pořad *Tři prezidenti: Miloš Zeman*. Jedná se o třetí část triptychu, který se prostřednictvím jednotného souboru otázek pokouší připomenout pozitiva i negativa působení prezidentů Havla, Klause a Zemana. Autor Jan Herget si dobře vybral respondenty, například hlasová poradkyně Jana Postlerová demytizovala Zemanovu údajně brilantní rétoriku jako jeden z jeho prostředků manipulace. Jeho technologii moci dobře a bez zášti charakterizoval Lubomír Zaorálek i novinář Petr Nováček. V rámci půlhodinové stopáže řady Dokument Plus se autorovi podařilo vytvořit poměrně zevrubný prezidentův portrét v momentě jeho odchodu z funkce. V kategorii Publicistika získal první cenu.

Ve službách kulturních institucí

Vedle tvorby Českého rozhlasu Plus, stanice výlučně zaměřené na publicistiku, se mezi publicistickými příspěvky objevil podcast Národní galerie Praha. Pro cyklus Zvu(k) umění vytvořila Martina Pouchlá pořad volně související s výstavou *V kroužcích dýmu*, věnovanou kuřáctví ve výtvarném umění. Posлуhače zavedla nejen na výstavu (která už ve Veletržním paláci k vidění není), ale i do různých ateliérů a uměleckých škol, kde se o kuřáctví mluví především jako sebeidentifikačním fenoménu. Osobně mě mrzí, že žádný ze svých četných pořadů nepřihlásili kulturní publicisté pracující pro stanici Českého rozhlasu Vltava. Nevznikla tak příležitost porovnat propagační publicistiku pro podcasty kulturních institucí (Národní galerie není jediná, která se do takové tvorby pustila) s publicistikou kritickou, vytvořenou pro vysílání veřejnoprávního rozhlasu.

Výrazně do programu AudioReport tentokrát vstoupilo Radio Proglas. V publicistické kategorii zaujal pořad *Duhové děti Boží Jitky Uhnové*, který vznikl v rámci cyklu GenZ a představil LGBT+ menšinu v církvi. Šéfredaktor Radia Proglas Jan Hanák (sám zkušený a oceňovaný dokumentarista) ovlivnil svou prací se studenty JAMU i kategorii Dokument dvěma odvysílanými bakalářskými pracemi. *Přechodná náruč* Viléma Brandy se zabývá pěstounstvím na přechodnou dobu, *Pět fází smutku* Elišky Mádrové provází procesem truchlení. Radio Proglas, vnímané všeobecně jako náboženské, se tak představilo jako vysílatel moderně komponovaných pořadů, reagujících na otázky, které si společně s křesťany klade celá společnost.

Rozhlasový dokument může být oproti publicistice osobnější a do míry definované etickým kodexem a veřejnoprávním zadáním také subjektivní. Pro jiné než veřejnoprávní vysílatele to platí v míře, jakou si sami nastaví. Český rozhlas má několik stanic s různou posluchačskou adresou a tomu odpovídající estetikou. Na přehlídce zazněl jeden díl oddechového seriálu *Mám doma paní učitelku*, vytvořeného pro ČRo Dvojka trochu starodávným způsobem, ale i díky tomu poukazujícím i jinak než politicky na úděl učitele a přístup státu ke školství. Karel Špalek, profesí zvukař, se v něm zaměřil na to, jak učitelky hovoří o svém přetížení hlukem v tělocvičně, při dozorech o přestávkách a v jídelně. Posлуhače přitom napadne, že by na pořádek měli dohlížet jiní lidé než učitelé, přičemž právě na nepedagogických pracovnících se šetří.

Historie a propaganda

Historie je od počátku živnou půdou dokumentaristické tvorby. Na AudioReportu z ní vycházely dva náročné pořady Alexe Švamberka a Lubomíra Smatany. Alex Švamberk v podcastu s názvem *Unikátní vzpomínky Čechoslováků, kteří působili v korejském konfliktu* spolu s historiky Vojenského historického ústavu Prokopem Tomkem a Jaroslavem Láníkem připomíná politické okolnosti korejské války. Na tomto základě pak vystupují výpovědi československých příslušníků Dozorčí komise neutrálních států, kteří v Koreji začali dohlížet na dodržování příměří bezprostředně po jeho podepsání 27. července 1953. Vedle výpovědí členů komise je cenným materiálem i deník zdravotní sestry Arnoštky Máchové, která v letech 1952–1953 působila v Polní odsunové nemocnici v Sógamu. Její svědectví o strašných podmínkách, v nichž nemocnice fungovala, je působivé i kvůli kontrastu s populárním seriálem *M*A*S*H*. Pořad se věnuje také míře propagandy v době, kdy se definitivně rozpadla protihitlerovská koalice a začala studená válka, a připomíná, že zamrzlé konflikty představují setrvalý mezinárodní problém. Dokument je

k poslechu na podcastové platformě serveru Novinky.cz.

Lubomír Smatana se v pořadu *Gottwald na hanbě* věnuje procesu se skupinou punkeřů, kteří v Teplicích 11. března 1988 shodili z podstavce sochu Klementa Gottwalda od Josefa Malejovského. Pátrání po detailech příběhu i dalších osudech jeho aktérů ukázalo nepřiměřenou výši nepodmíněných trestů pro pachatele z řad „závadové mládeže“. Připomnělo také, že tenkrát ještě nezletilá Andrea Bredlová se stala v době svého věznění respondentkou dokumentu Heleny Třeštíkové, a nakonec jsme se dozvěděli i to, jaký život žijí a jaké přesvědčení hájí tři tehdejší „pankáči“ dnes.

Teplická punková scéna byla významná (litrárně ji zachytila například Svatava Antošová) a teplické demonstrace za dýchatelný vzduch byly předeherou Listopadu 1989. Dokument připomněl imanentní potřebu nonkonformity a rebelství a asocioval také nedávnou debatu okolo nominace Roberta Fremra na funkci ústavního soudce, v níž se na přetřes dostala otázka přiměřenosti trestů v politických kauzách a necitelnost soudců v době konce normalizace. Napařit za účast na vandalském činu nezletilé studentce střední zdravotnické školy osm měsíců nepodmíněně se rovná záměru zničit jí život. Gottwaldově soše se toho moc nestalo, vzápětí byla znovu vztyčena, aby mohla přihlížet oslavám 1. máje 1988. Dnes stojí „na hanbě“ tváří ke zdi kde si ve skladu.

Zprávy o možnostech světa

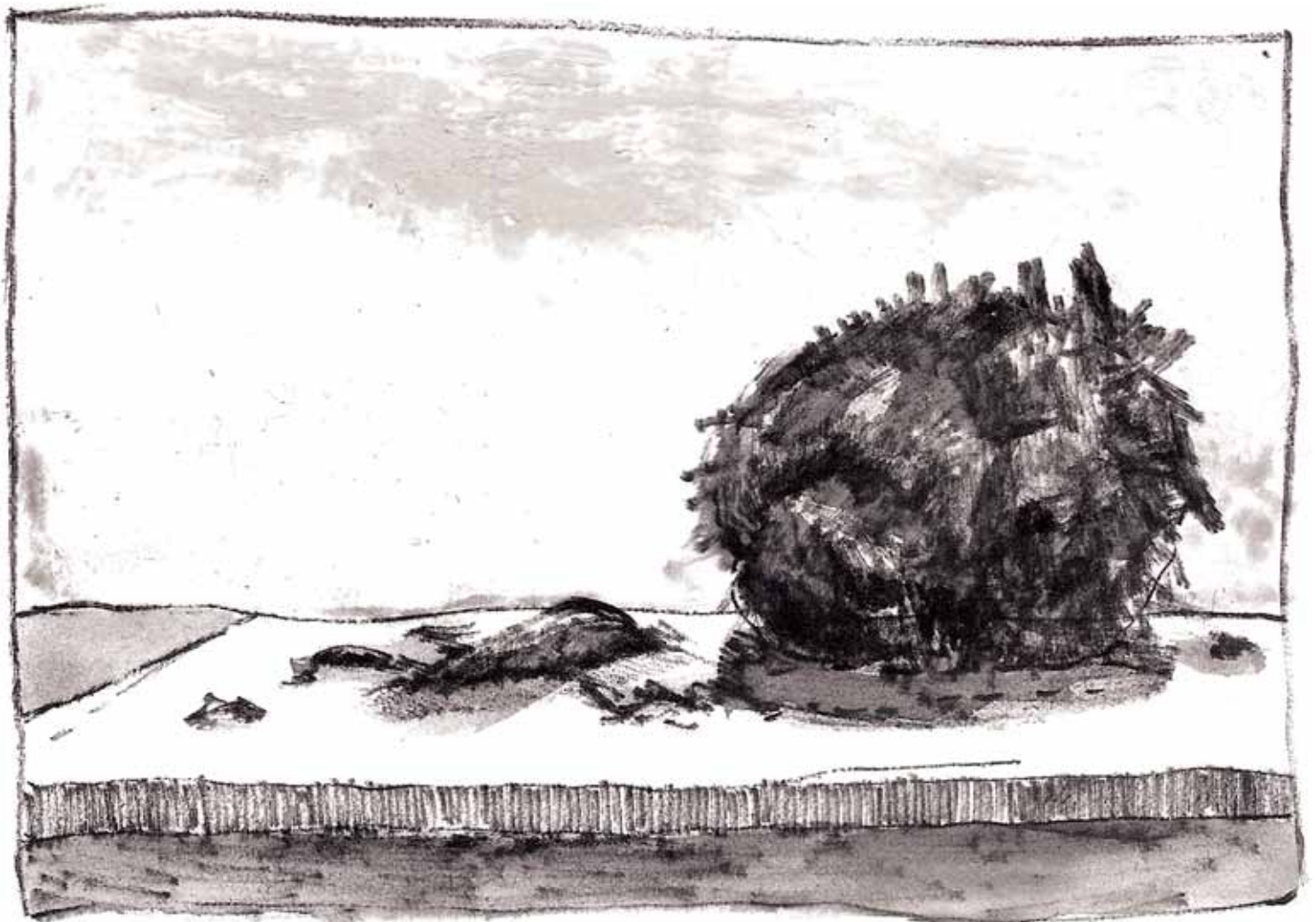
Téma propagandy je v současné realitě dezinformačního zamoření mimořádně naléhavé. K tomu ovšem patří i kritický pohled na současnost, jakého se v tvorbě pro veřejnoprávní rozhlas, snad z obavy před věčným zkoumáním „vyváženosti“, nedostává. V pořadu Nadi Revilákové *Milá paní Palachová* o nečekaně nalezeném, ale zcela formálním dopisu matky Jana Palacha, v němž děkuje studentům gymnázia v Českém Krumlově za projevenou účast se smrtí syna, byla patrná i ideologická

dezinterpretace Palachova činu jako protikomunistického aktu. Současní gymnazisté po pětapadesáti letech píší přes oblouk času adresátce in memoriam dopisy, a protože akce je v režii školy, jsou i studentské dopisy až nečekaně konformní a konvenční.

Postava Klementa Gottwalda vystoupila i v dokumentu, jehož autorem byl archivář Českého rozhlasu Tomáš Dufka. Pořad vznikl v roce stého výročí rozhlasového vysílání v Československu – při té příležitosti vyšla obrazová publikace *Rozhlasto*, k jejímž některým stránkám je přičleněn QR kód, jenž spustí podcast. Ten Dufkův se týkal rozhlasového „pokrytí“ pohřbu Klementa Gottwalda a role hudby ve vysílání v padesátých letech. Podcast je jubilejné účelový – chce posluchačům připomenout, že vedle často neblahé, moci podléhající role média vznikaly v souběžné linii i pozitivní tvůrčí počiny. Pokud jde o hudbu, je zde vyzdvížena role Anny Hostomské, popularizátorky opery a vzdělávatelky lidu v tomto oboru. Na Gottwaldově pohřbu, jehož režie měla blízko k náboženskému obřadu, zněla podle scénáře, uloženého v archivu ČR, vedle Pochodu padlých revolucionářů především hudba Václava Dobiáše.

Pořad *Mnich hledá ženu* Martiny Pouchlé byl vytvořený pro podcast HateFree Culture, projekt Agentury pro sociální začleňování při Úřadu vlády. Titulní mnich je mladým členem hnutí Hare Krišna, který si prošel dlouhým obdobím (pseudo)duchovního hledání a ke zděšení rodičů i epizodou drogovou. Nyní mu jeho guru poradil, aby se oženil s nevěstou vybranou na základě horoskopu. Štěpán tímto způsobem najde manželku v Rusku, dostane ji do České republiky a podle pravidel komunity Hare Krišna si ji vezme. Dokument, v němž se snoubenci dorozumívají pomocí google překladače, vzbuzuje mnoho otázek a podezření. Je to ale i zpráva o možnostech světa, v němž je nám nésti své naděje i zmatky. To zřejmě přispělo k tomu, že pořad v hodnocení přítomných dostal nejvyšší počet bodů a tím i první cenu v kategorii Dokument.

Autorka je spisovatelka a publicistka.

Kresba Eliška Sokolová

Ukrajinská balada

Evropanka Alexeje Sevruka

V románovém debutu Evropanka se kyjevský rodák Alexej Sevruk snaží prostřednictvím vyprávění své babičky vyrovnat se svou národní identitou. Široce pojatý rodinný příběh, konfrontovaný s velkými dějinami, vybočuje ze schematických zkratk a nutí přemýšlet nad smyslem evropanství.

ERIK GILK

Dlouholetý šéfredaktor měsíčníku pro světovou literaturu Plav a překladatel z ukrajinštiny Alexej Sevruk (nar. 1983) se skrze práci s cizími uměleckými texty postupně propracoval k vlastní literární tvorbě. Po povídkovém souboru *Divadlo tančících loutek* (2016), v němž si vyzkoušel různé způsoby i tóniny vyprávění, od melancholických až po absurdní, mu letos vyšel románový debut *Evropanka* s podtitulem *Historky z Polesí*. Nakladatelství Argo neváhalo jeho knižní obálku vybavit exklamací Jáchyma Topola, v níž je autor označen za „nejsilnější hlas současné česky psané literatury“, či konstatováním, že „sugestivní a místy velmi tíživý román má potenciál čtenáře strhnout svou divokostí a bezprostředností“.

Pochopit Ukrajinu

Je pravda, že vícevrstevnatý a nelineární příběh, který je stylizován jako ústní vyprávění babičky vnukovi, poskytuje zaujatý pohled na ukrajinské dějiny 20. století z vnitřní perspektivy. V tomto aspektu je příběh „věrohodný“, nabízí mnohem hlubší a opravdovější sondu do ukrajinské duše než kupříkladu povídky Jana Némce z knihy *Liliputin* (2022). Ostatně tomu nemůže být ani jinak, neboť Sevruk je kyjevský rodák, jehož rodina přišla do Česka za prací, když mu bylo dvanáct let. Prostřednictvím babiččina vyprávění o její rodině a nejbližších, jejích předcích i sousedech se ke čtenáři dostává poměrně plastický a panoramatický obraz Ukrajiny. A protože dějiny této země jsou plné tragédií, katastrof, přírodních či vynucených hladomorů, je to román

vskutku „tíživý“. Na druhou stranu poučený čtenář nebude zas tak šokován, neboť společenské a dějinné zvraty v jedné z „krvavých zemí“, jak tuto oblast Evropy pojmenoval Timothy Snyder, pro něj nepředstavují žádnou novinku. Platí to i o úběžníku babiččina vyprávění, kterým je stěží pochopitelný hladomor, uměle vyvolaný Stalinem v letech 1932 a 1933. Jeho hrozivé důsledky včetně kanibalismu jsou přece jen sugestivněji (a to nejspíš i s ohledem na médium) zachyceny ve filmu *Pan Jones* (2019) Agnieszky Holland.

Přestože Sevruk nezastírá autobiografickou inspiraci svého vyprávění, není tato skutečnost podstatná. Mnohem významnější je autorova nevyslovená, přesto patrná snaha vyrovnat se prostřednictvím široce pojatého příběhu jedné rodiny v dotyku s velkými dějinami se svou národní identitou a pochopit Ukrajinu. To autorovi nejspíš umožňuje i časový a prostorový odstup od jeho domoviny, se kterým ke svému vyprávění přistupuje. Poměr vyprávěčky k její vlasti a mentalitě jejích obyvatel určité není schematický nebo černobílý. Na jedné straně je si vědoma těžkých zkoušek, jimž byl její národ vystaven, na straně druhé nezastírá, že částečně si za ně mohou Ukrajinci sami, a rozhodně z nich nečiní trpitelský či mučednický národ. Takový sklon mívají spíše příslušníci středoevropských národů, ať už jsou to Poláci, Češi, Slováci či Maďaři, přestože jejich „utrpení“ a „muka“ se ve srovnání s těmi východnějšími mohou leckdy zdát jako ne úplně příjemné lechtání.

V tom lze snad spatřovat onu „sugestivnost“, danou mimo jiné tím, že autor román nepsal kvůli ztvárnění konjunkturálního tématu rusko-ukrajinské války, která tvoří jen jeden z aspektů dějinné mozaiky Ukrajiny. To lze doložit datací románu od července 2019 do srpna 2021, ale především čitelně odlišným uměleckým záměrem, vrcholícím závěrečnou pasáží, jež má až litanický charakter. Slouží jednoznačně k autorově cti, že příběh neaktualizoval a nezohlednil v něm probíhající válečný konflikt.

Opravdová próza

Je zřejmé, že název románu se vztahuje k vyprávěčce. Explicitně je babička za Evropanku

Kresba Přemysl Černý

označena sice jen jednou, teprve poté, co přesídlí do Čech a občas se vrací do domoviny, avšak zcela symptomatically: „Moje neteř (...) spustí křik na celé kolo: Podívejte se, kdo sem přijel! Teta Marusja! Naše Českoslovačka! Evropanka! To je ale vzácná návštěva! Říkám jí: Nezbáznila ses náhodou? Nač ten křik? Vy jste snad nějaký Asiaté? Asi jo, když tu povykuješ jak celá horda Tataromongolů.“ Místní považují babičku za Evropanku jen proto, že na rozdíl od nich žije ve střední Evropě, na „Západě“. Sami sebe přitom z Evropy vyčleňují, jako by na tento kontinent ani nepatřili, přestože Ukrajina leží na západovýchodní ose přesně uprostřed kontinentu, a Lvov tak můžeme oprávněně pokládat za „zapomenutý střed Evropy“, jak to činí Lutz C. Kleve-man ve stejnojmenné knize z roku 2017 (česky 2023). I když tedy vyprávěčka a všichni její spoluobčané jsou bez diskuse Evropany jako my – a to je myslím zřejmě poselství Sevrukova románu –, cítí se být po všech zkušenostech předchozích generací z kontinentu vyobcováni, jako lidé nižšího řádu, s nimiž se nepočítá.

Tereza Chlaňová v jinak výtečném doslovu charakterizuje Sevrukův román jako skazové vyprávění. Tomu sice odpovídá podtitul románu i vyprávěcí situace, kdy babička zprostředkovává rodinnou historii, avšak ke skutečné nápodobě orálního vyprávění má příběh poměrně daleko. V naprosto omezené míře jsou využity fatické prostředky, babička oslovuje potomka v podstatě jen v úvodu a závěru kapitol, kdy se to přímo očekává. Jako by autor zapomínal na specifika mluveného jazyka, babiččin idiolekt má povahu jazyka spisovného, až knižního, přestože od starší ženy bychom očekávali mnohem vyhraněnější vyjadřovací prostředky. A to je možná důvod, proč mi takto traktovaný příběh připadal naražený na jedno kopyto. Sevrukova próza mě zkrátka nedokázala „strhnout svou divokostí a bezprostředností“, jakkoli uznávám její vnitřní sílu a „opravdovost“ v lopatkovském významu.

Autor je literární historik a kritik.

Alexej Sevruk: Evropanka. Historky z Polesí. Argo, Praha 2023, 256 stran.

literární zápisník

Průzkum prostoru dětství

MARTIN LUKÁŠ

„Celá poezie se k nim upíná; byli vždy dva, buď dva chlapi, nebo chlap se ženskou; pestře, ale i chudě oděni; někdy vyložené otrhanci; obvykle heligonka, housle, zřídka kytara, někdy trubka; to pak bylo obzvlášť poetické, rozuměj tklivé. Přes zábradlí pavlačí se začala vyklánět řadratá stvoření, nejen služby, i mladší paničky a házívaly šumařům do jíčna dvorku drobné; dvacetník, padesátník, korunu; aby se mince neodrazila a nezapadla, pobalily ji do novin. Viděl jsem jednou od vedlejší pavlače hodit do dvorka pětikorunu, tzv. búra. Jal mne úžas. Nikdy nechodili odpoledne, buď nakráčeli kolem půl jedenácté dopoledne, nebo až k večeru.“

Tolik heslo „Šumaři“ z nedokončeného *Posledního průvodce Prahou* Josefa Jedličky a Ivana Diviše, který není průvodcem, ale žánrově různorodým souborem textů daleko důsažnějších, než užité označení „průvodce“ sugeruje.

Inspirované, bohatě orchestrované, přitom lapidární a přesné líčení vybraného jevu podle osobních vzpomínek se tu spojuje s vážným pokusem o bezmála mytologizující utřídění dílčích výseků převážně žižkovské (Jedlička) a vinohradské (Diviš) skutečnosti třicátých a čtyřicátých let minulého století. Soustředěná snaha slovy fixovat obsahy paměti se tu konstruktivně střetává s dodatečně uvědomovanou hodnotou pocitů, nálad, vztahů i konkrétních věcí, které skončily nebo přestaly existovat a jejichž smysl, jak se ukazuje, nevězí v historické pravděpodobnosti, ale ve schopnosti nadále prostředkovat spojení s domovem a staršími vrstvami vlastní existence. Jednotlivá hesla autoři psali, společně i každý sám, v mnichovském exilu v první polovině sedmdesátých let, nepochybně s vědomím, že to, o čem píší, tedy svou Prahu, už nikdy nespátří. Ba co víc, museli vědět, že i kdyby se hned zítra do Prahy mohli vrátit, svou Prahu by tam nenašli – ta totiž dávno zmizela, jestli kdy vůbec existovala.

Heslo „Šumaři“ je pro *Průvodce* typické. Je tu sled kondenzovaných, podmanivých pojmenování. Vykládaný jev je garantován očitým svědectvím, třebaže nabývá rozměrů téměř absolutních. Je tu časový údaj obvyklého výskytu jevu v denním či ročním cyklu, který zakládá cosi na způsob bezčasí, evokuje dočasnou věčnost dětství (o věk tu nejde), za jejíhož trvání lze cokoliv nešetněkrát opakovat. Je tu dosud pociťovaný úžas nad tím, jak věci

byly. Je tu vystižení nálady, která za daných okolností panovala. Konečně, jsou tu nápadné detaily, uchovávací informaci o tom, jak se „něco“ dělalo nebo dělo (že se mince balila do novin), přičemž tohle „něco“ patří dnes zpravidla mezi činnosti vymizelé, jelikož zanikly podmínky, které je umožňovaly. Totéž lze vlastně říci o námětu citovaného hesla. Šumaři, alespoň v podobě, v jaké jsou zde vykresleni, se dnes v Praze ani jinde nevyskytují. Shledaný zánik určitého jevu patrně vyvolal u autorů-pamětníků nostalgii za tím, co bylo, a ta se postupem času proměnila v dalekosáhlejší, melancholické toužení po tom, co snad být mohlo. Čtenářům, kteří z popisovaných jevů nepamatují zhora nic, zbyla jen ta neuskutečněná touha, nadlehčována bizarními výjevy a nepravděpodobnými figurkami, posilována zdrcující konfrontací Jedličkovy a Divišovy Prahy s Prahou jejich, Prahou současnou.

Rozhodující detaily autoři podávají se smyslovou názorností i prostřednictvím důmyslných opisů, které svědčí o tom, že byli na tématu citově účastni a hledali pro něj adekvátní výraz. Hutnou výpovědí vědomě zveličovali předmět svého zájmu. Propůjčili mu osudovou závažnost, jako by jejich přirozená hrdost pamětníků sílila spolu s tím, jak dalece a jak podrobně si pamatují. Když Jedlička píše, že starý tunel pod Vítkovem byl „dobré dva kilometry dlouhý“, věříme mu a chápeme, jak to myslel, i když víme, že před dnes už

bývalým tunelem stojí plechová cedule s nápisem: „ST. VÍTKOVSKÝ TUNEL Délka 304 m“. Pro účinek textu je důležitější, že si Jedlička tunel pamatuje jako otvor, „do něhož se co chvíli nořil anebo z něhož se vynořoval supějící vlak (načichlý heřmánkem a materiđouškou)“.

Důkladný popis tvaru nějakého předmětu, charakteristika povrchu věcí, vysvětlení funkce nástrojů či zařízení včetně provozních nepravidelností a odchylek od běžného pořádku nejsou v *Průvodci* motivovány snahou dokumentovat dobu nebo poučit čtenáře, ale shromáždit na jednom místě to podstatné, čím byla věc pro autory nezaměnitelně a jedinečně určena. Jejich zkušenost je výchozí, ale rozpíná se a získává když ne nadčasovou, pak alespoň dobovou, generační platnost. Hojně užití neosobního trpného rodu („a byla velká touha, smět do takové ohrady vejít, popřípadě tam být vpouštěn zákonně a pravidelně“) jako by přenášelo odpovědnost na vyšší moc, která tu koná za obyvatele města, dopouští, aby jejich někdejší počínání působilo nevyhnutelně.

Hesla *Posledního průvodce Prahou* byla nepochybně psána i proto, aby – když obrátím jednu z mnoha Jedličkových výstižných vět – konvence nikdy nezvítězila „nad silnou a od dětství sycenou, či vlastně nikdy od dětství nedosycenou touhou“.

Josef Jedlička, Ivan Diviš: Poslední průvodce Prahou. Torst, Praha 2023, 264 stran.

Maličkosti kolosálních rozměrů

Alkohol v mnoha kulturách funguje jako katalyzátor nejružnějších typů vyprávění. Víno smývá sociální bariéry, pálenka zesiluje hlas vypravěčů až k řevu, sladkost likérů vybízí k zámlkám, jež proměňují historky v melancholické fragmenty. S kterými narativními postupy či žánry je v české literatuře spojováno pití piva?

BLANKA ČINÁTLOVÁ

Roland Barthes v jednom ze svých slavných esejí analyzuje víno coby „živoucí totem“, který se podílí na různorodé mytologii Francouzů. Ukazuje jej jako „konverzní substanci“, která má schopnost měnit situace a stavy, z předmětů i lidí vytahovat jejich protiklady – nejde jen o pověstnou pravdu na dně sklenice nebo proměnu plachých snivců v hurónské žvanily, ale i o jeho demokratizační a socializační roli. Například spisovatele víno „osvobodí od mýtů, zbaví ho jeho intelektuálství, postaví ho na roveň proletáři; intelektuál se vínem přibližuje přirozené mužnosti a domnívá se, že tím uniká onomu prokletí čisté intelektuality, jímž na něj sto padesát let starý romantismus i nadále doléhá (víme, že jedním z mýtů charakteristických pro moderního intelektuála je neustálá potřeba „mít po ruce lahvinu“)“. Nechybí, tvrdí Barthes, ani skupinová víra a identifikace, jež zakládají specifickou kolektivní morálku. „Francouz, který by zaujal od tohoto mýtu určitý odstup, by se vystavoval drobným, leč přesně vymezeným problémům se zapojením do kolektivu, z nichž první by spočíval právě v povinnosti podat vysvětlení. Princip univerzality se zde naplno uplatňuje v tom smyslu, že kohokoli, kdo nevěří na víno, společnost pojmenovává jako nemocného, závadného či zvráceného: nechápe ho. (...) Tomu, kdo víno vyznává, je naopak udělen diplom za dobré začlenění: *umět* pít je celonárodní technika, sloužící ke kvalifikaci Francouze, k tomu, aby dokázal současně svou výdrž, kontrolu a společenskost.“

Integrace kulturního dědictví

Jako totemový nápoj české kultury funguje samozřejmě pivo. Nejeden Čech a Češka se také prsí uměním pít, pivo je „tekutým chlebem“ vyrobeným „z darů naší země“, jeho servírování i konzumaci doprovází řada ritualizovaných verbálních i neverbálních gest,

produkuje specifický „pivní humor“ i „pivní moudrost“. Na rozdíl od povznášející jiskrnosti vína sázíme na to, že pivo „uzemňuje“. Jeden z mnoha paradoxů pivní mytologie – čím víc piva, tím více střizlivosti. Hospodská mantra „To chce klid“, připisovaná nejslavnějšímu hospodskému vypravěči Josefu Švejkovi, aniž by v Haškově románu zazněla, vyzývá k distancovanému postoji vůči všem strážním osobním, občanských i historických událostí, jež se odehrávají za dveřmi hospody. Uvnitř se naopak veškeré ideje snášejí na zem, podrobují grotesknímu znevážení a ironickému glosování.

Teoretik kultury a znalec mašiblbl Vladimír Borecký v eseji *Snění hospod. Prolegomena k ontologii piva*, otištěném ve sborníku *Hospody a pivo v české společnosti* (1997), tuto stereotypní představu zemitého pivního mudrosloví narušuje perspektivnou bachelardovské poetiky snění. Pivu připisuje katalyzační funkci, neboť jeho pití „urychluje naši integraci s bytím“ – „bez piva žijeme na povrchu, ztrácíme možnost integrace kulturního dědictví a podněty k jeho rozvíjení“. Pití piva, „bazálního moku s konejšivou čepicí bílé pěny“, podle Boreckého otevírá proud snění a imaginace, hospoda se stává prostorem transcendentální fantastiky, archetypálním místem spouby s druhými. „Cítíme bezprostředně imaginující plamen dýšící z piva, kalorický oheň kondenzovaný v tekutině, který nemá potřebu okázale plápolat, ale uvnitř hřeje. (...) Alkohol v pivu sjednocuje živel ohně s živlem vody, vertikality a horizontality. Dialektika vertikálního vzestupu k sebepoznání sebepřesažením a pádu do vodorovných vod sebezatracení či tichých vod sebezapomnění v hlubokém spánku opilství je zde stále přítomna. (...) Jsem to já, kdo vstupuje do hospody, nebo hospoda vstupuje do mne?“

Zveličené nepatrnosti

Hospoda jako stěžejní narativní topos každopádně vstupuje do české literatury. Hospodská historka či hospodské vyprávění se v úvahách bohemistů (například Jiřího Holého a Hany Kosákové) nejčastěji spojuje s tzv. skazem. Ten se jako žánr či specifická narativní strategie objevuje ve studiích ruských formalistů Viktora Vinogradova nebo Borise Ejchenbauma převážně v souvislosti s ruskými prozaiky 19. století – Gogolem, Turgeněvem, Dostojevským, Tolstým. Charakterizuje jej především výrazné orální charakter vyprávění, které provází specifická artikulace, intonace i gesta. Na performativité skazu se podle Ejchenbauma podílí akustická funkce vyprávění – lexikální volby vypravěče se nepodřizují

primárně významu a logice slovních spojení, ale rytmu a artikulační efektivnosti. „Z celé věty v paměti zůstává spíše dojem jakési zvukové řady, která končí hlučným a logický význam téměř postrádajícím, ale zato svou artikulační výrazností neobyčejně silným slovem,“ píše v souvislosti s Gogolovou petrohradskou povídkou *Plášť* Ejchenbaum.

Intenzivní dojem orality skazového vyprávění podporuje i dialogičnost, činící ze čtenáře zainteresovaného posluchače – ať už formou vypravěčského plurálu, přímých oslovení nebo třeba tím, že figura naslouchajícího svými komentáři sama vstupuje do toku řinoucí se řeči vypravěče. Paradoxní aspekt skazového vyprávění spočívá v napětí mezi autenticitou a stylizovaností. Teoretici píší o lidovém vypravěči, který posluchači přibližuje specifické sociální prostředí, o jednoduchém člověku s omezeným intelektuálním horizontem i jazykovými kompetencemi a naivním či nemotorným projevem. Lexikální naivita (sociolekt, nářečí, hovorový a expresivní jazyk) a syntaktická nemotornost (digrese, vsuvky, elipsy), která se projevuje spíše jazykovou košatostí než úsporností, na jedné straně simulují autentickou, bezprostřední konverzaci, na straně druhé pak pečlivě budují anekdotickou pointu či groteskní ladění vyprávění. A právě groteska podle Ejchenbauma „otevírá prostor ke hře s realitou, k rozkládání a svobodné manipulaci jejích prvků, takže běžné vztahy (psychologické i logické) ztrácejí v tomto novém světě půdu a každá maličkost se může rozrůst do kolosálních rozměrů (...), může spojovat nespojitelné, zveličovat nepatrné a zmenšovat veliké.“

Umění uplácírovat historku

Samo hospodské vyprávění se nejčastěji volí jako výkladová linie, která spojuje tvorbu Jaroslava Haška, Bohumila Hrabala a „Hrabalových následovníků“ (např. Emila Hakla, Václava Kahudu nebo Jana Balabána). Tuto výkladovou tradici načrtl zřejmě doslov Emanuela Frynty k Hrabalově povídkové knize *Automat Svět* (1966). Hospodská historka podle Frynty vychází z velkoměstského folklóru, z „uvolněného povídání v hospodě, vyznačuje se orálností, improvizovaností, groteskní hyperboličností a plebejskou dehierarchizací tradičních hodnot“ a „transformuje životní látku ze sféry existenciální do roviny komediální“. Frynta porovnává Hrabalův surrealismus s Haškovým pouličním dada. Zdůrazňuje groteskní stylizaci, jazykové kejklřství, verbální jarmark či odvážnou akrobacii, umění „uplácírovat historku v situaci, v níž by jiný ze sebe nevypravil ani slovo“.

Sám Bohumil Hrabal spřízněnost své tvorby s hospodským Haškem (a kavárenským Kafkou) mnohokrát zmiňuje. Například v rozhovoru s maďarským novinářem Lászlóem Szigetím (knižně vyšlo ve svazku *Kličky na kapesníku*, 1990). „Kafka jako žid vždycky chodil po kavárnách a vždycky kráčel přes Karlův most s Maxem Brodem, a žili v diskusích metafyzických, někdy realistických, ale dobírali se, u židů vždycky, metafyzických podstat, symbolů nebo šifer. Zatímco Hašek, ten šel spodkem, ten šel hospodami, takže se nemohli potkat, a také Kafkův způsob vyprávění a Haškovi hrdinové jsou úplně jiní, ač žili v tom samém městě.“ Pokud se týče prostředí, vidí se Hrabal spíše jako Haškův kumpán než jako metafyzický kavárenský diskutér: „Já žiju jenom v hospodách. Já když přijdu do kavárny nebo do restaurace, tak je to vždycky jen omylem. Mě vidíte se stravovat jen na periferii.“

Snad cítí potřebu dostat Fryntou formulovanému přibuzenství s Haškem skrze hospodskou historku. Opozice toposu kavárny a hospody by přitom jistě stála za úvahu.

Tradičně se, obzvlášť pod vlivem habsburského mýtu Claudia Magrise, středoevropská mentalita spojuje s kavárenskou kulturou fragmentu. Tu italský germanista charakterizuje prostřednictvím bizarního literárního žánru, který kvete ve vídeňských pivnicích a kavárnách, a sice fejetonu, „koncizní a šťavnatě črty plné lokální barvy“. Magris přibližuje tuto kavárenskou kulturu skrze vídeňský operetní hédonismus, jenž vyrůstá z vědomí všudypřítomného zániku, prostřednictvím aforistické, anekdotické či esejistické fragmentárnosti a melancholie, jak ji známe z Altenbergových minutových románů, próz Josepha Rotha či z kavárenské choroby Thomase Bernharda. Důraz na skazovitost hospodské historky naproti tomu akcentuje již zmiňovanou oralitu a performativitu, ale i určitý agonální prvek hospodského dialogu, v němž je potřeba vždy spolubesedníky něčím šokovat a trumfnout. V případě kavárenského vyprávění nejde o to efektně „uplácírovat“ historku, pointy často vystupují v pauzách a pomlkách – někdy v lakonickém aforismu a narativním torzu (Altenberg), jindy v kantátovém rozčilení (Bernhard). „Skutečnost se jakoby tříští,“ komentuje Magris, „a to, co z ní zůstává, jsou rozkošné úlomky, vytržené z kontextu, subtilní obrazy, jež vzápětí mizí jako mýdlové bubliny.“

Automatické žvanění

Možná by se tedy skutečně daly odlišit dva proudy středoevropského groteskna – na

NOEMI VOLA

Smolný život žířal:
krátké přírodopisné
povědnání

Novinky z Baobabu: Jiří Dvořák & Daniela Olejníková → MYKO
Isabel Minhós & Madalena Matoso → Jak vidět neviditelné
Jaroslav Tvrdouň & David Dolenský → Rufus rybaří
Riad Sattouf → Jednou budeš arab 6

Slavnostní uvedení knih i s autory: **16. & 17. 12.**
Na **Knihexu** — UMPRUM — Mikulandská 134/5

Baobab

Přirozený výběr

Je tedy namístě se ptát, jak to žířala udělala, že překonala překážky přirozeného výběru, který umožňuje přežít tomu, kdo je svými vlastnostmi zvýhodněn vůči okolí. Možná se stala chyba v systému? Kdo ví.

☒ přirozený výběr překonán

☐ přirozený výběr nepřekonán

Horizontály a vertikály hospodského vyprávění

Vincent van Gogh: Pijáci, 1890

jedné straně melancholický kavárenský fragment, na straně druhé košaté fugy hospodských morytátů. Bez ohledu na Hrabalovu sebeidentifikaci s hospodskou periferií by se pak ale nabízela otázka, jakou povahu hrabalovské grotesko a ironie vlastně mají. Má jeho způsob vyprávění blíže k fragmentu, či k historce? Vane jeho *příliš hlučnými samotami* a hotely *tichoty* spíše melancholie kafevských kaváren, či řinčení püllitrů? Jaké povahy je „nejztřeštěnější snění“, jež Frynta připisuje hrabalovským pábitelům? „Zanícení pivní a kořalkové je tu podněcovatelem a osvoboditelem, jenž zdvihá stavidla a dává proudu bájevého tlachu plynout bez zábrán a studu, nepotlačitelně a svobodně růst k vrcholům „umělecké“ samočelnosti a k maximum slovní produkce až

na samu mezi velkolepě neodpovědného blábolu,“ reagoval Václav Černý (knižně v souboru *Eseje o české a slovenské próze*, 2004) na fryntovskou apoteózu hrabalovského hospodského vyprávění, které on sám důsledně označuje jako hospodský kec. Oralita, lexikální i syntaktická pestrost ale pro literárního historika Černého, jenž Švejka považoval za Čecháčka a vybízel, abychom se za něj styděli, není karnevalovým rysem městského folklóru, natož narativní invence, ale pouhým žvaněním: „Jakožto pohyb je hospodský kec automatický samopohyb. Děje se v něm něco uvnitř nespojitého a prkenně neživého, je to pestré, proměnlivé, nečekané, ale máš jistotu nataženého pera, které se odvíjí, zmáčkls knoflík a jede to samo, dokud se to samo nezastaví.“

Volání na poušti

Leccos z hospodského vyprávění zůstává i u autorů současné české literatury: spektakulární oralita či neuvěřitelné, které se stává skutečností. Tu nám nadále zprostředkovává perspektiva městského zevlouna, jehož bloumání lze často vepsat do kartografie konkrétního města (snadno můžeme například podniknout tutéž obchůzku po dejvických lokálech jako hrdinové Haklovy knihy *O rodičích a dětech*, 2008). Mizí ale snivé pábení a ztřeštěné snění. Perifernost a plebejskost – již Frynta připisuje hospodskému vypravěči – není maskou karnevalové inverze, ale surovým obrazem existenciálního i existenčního okraje. Žádné osmyslňování piva, transcendentální fantastika či integrace s bytím. Z nedávné doby to dokládají například dvě prozaické knihy,

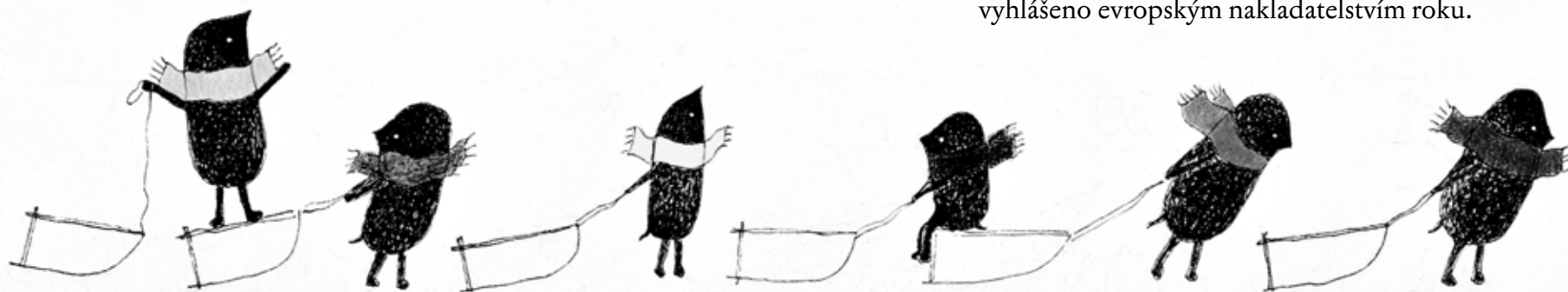
jež kromě motivu alkoholu a toho, že jejich autor a autorka jsou prvotně ukotveni v poezii, zdánlivě nespojuje vůbec nic. V povídkovém souboru Sylvie Fischerové *Tisíc plošin* (2020) postavy tlachají a popíjejí v kempu u Berounky, na hanáckém posvícení nebo při včelařské slavnosti. Folklórní kolorit – hanácký dialekt, drby ze života významných rodáků, klobásy na umělohmotných táccích – vytváří předvídatelnou groteskní atmosféru. Nevystupují z ní ovšem surreálné figurky, ale spíše zoufalci a odporné kreatury (třeba zběhlý kněz, čtenář Jakuba Demla, který svou ženu nutí opakovaně k potratu). A na dně kelímků nečihá pravda, ale zasuté křivdy a výčitky. Při kempařské prázdninové idyle (pivo, buřty, jazz nad řekou) se vypráví jedna historka horší než druhá, přičemž příběhy domácího násilí, rozvrácených vztahů a opuštěných dětí mají daleko do švejkovských morytátů.

Ve *Třech kapitolách* (2020) Daniela Hradecského už není co ani s kým oslavovat, nelze se vrátit do lůna bodré štamgastské komunity, protože nic takového v severočeských městech, kde se *Tři kapitoly* odehrávají, vlastně nikdy neexistovalo. Hospoda „stojí na samém začátku namáhavé cesty, a tudíž neslouží k znovunabytí sil po výkonu, ale k odčerpání veškeré mladistvé energie předtím, než vůbec propukne boj“. Pokud severočeské pivnice, bufety a večerky s prošlým pivem v plechovce vůbec otevírají archetypální zkušenosti, pak se téměř vždy jedná o prožitek vyloučení, prázdnoty, trýznivé samoty a nechuti. „Ústí nad Dlabem, hospodský i hospodářský zázrak. Na levém břehu anorganická, na pravém organická chemie. V březích řeka, která nemá hodinky, ale má čas, jako Tuaregové. Na levém břehu z hmoty vyvlastňují kyseliny, na pravém louhy. Obojí je k snědku.“ Únik před sídlištními holobyty, zastavárnami, léčebnou a diktaturou nucené práce i před těmi, co vědí, jak „celý ten sociální casting vítězně přesrat“, hledá hrdina, podezřelý a zdrženlivý chodec, v procházkách opuštěnou krajinou. A v psaní. Když ale pije, „dál než k zamyšlení se dostává jen vzácně. (...) Nechodí, a přesto nepít jedno pivo za druhým mu připadá vyloučené.“ Rytus chůze pak určují „nevyhnutelné recidivy“ a periodické návraty do „rodného“ adiktologického zařízení.

Léčebna – orgán s lidožravými choutkami –, nikoli hospoda, spouští nucený proud básnění. „Ponížený životopis člověka, který život nikdy neměl“ už má v sobě ale pramálo z něžné kavárenské autobiografie i vitality karnevalové grotesky. Je voláním na poušti, „podezřelou, utrhačnou, do nebe volající subverzi“.

Od kudy se bere sníh

Taras Prochasko a Marjana Prochasko jsou ukrajinští spisovatelé, kteří navzdory probíhající válce žijí na Ukrajině a vydávají knihy v nakladatelství *Starého lva*. To bylo v roce 2023 na boloňském knižním veletrhu vyhlášeno evropským nakladatelstvím roku.

Marjana & Taras Prochasko *Baobab*

Osiny v zadku civilizace

Dramatizace názorového střetu dvou veřejných nepřátel

Michel Houellebecq a Bernard-Henri Lévy si vyměnili tři desítky dopisů. Dramatizaci knihy, která na základě jejich dopisování vznikla, uvedlo v nové sezóně Divadlo Na zábradlí. Láká na souboj protikladů, podařilo se ale naplnit vzbuzené očekávání?

ŠTĚPÁN TRUHLAŘÍK

Mohlo by se zdát, že režisér Jan Mikulášek s dramaturgyní Dorou Štědroňovou vynalezli recept, jak úspěšně adaptovat korespondenci nebo deníkové záznamy. *Korespondence V+W* se na repertoáru Divadla Na zábradlí udržela neuvěřitelných deset let a její závěrečná dvoustá repríza byla živě přenášena do českých kin. Jen o něco menšího úspěchu se dočkala i *Zlatá šedesátá*, vycházející z deníků novovlnného filmaře Pavla Juráčka. Netřeba dodávat, kolik různých divadelních cen obě inscenace obdržely. Autorský tandem se v letošní sezóně rozhodl opustit téma národních umělců, jejichž životy byly zásadně ovlivněny politickými událostmi druhé poloviny 20. století, a místo toho se věnoval dvojici současných literátů.

Dva oblíbení intelektuálův

Generačně blízcí autoři Michel Houellebecq a Bernard-Henri Lévy jsou v Česku považováni za přední zástupce francouzského intelektuálního prostředí. V popularitě si s nimi může zadat snad jen nedávno vzešlá globální hvězda Édouard Louis. Houellebecqovy romány jsou do češtiny pravidelně překládány od počátku nového milénia a autor spolu s Harukim Murakamim a Ianem McEwanem patří do skupiny světových romanopisců, u nichž mají nakladatelé jistotu čtenářské základny, jak se pro Deník N nechal slyšet šéfredaktor Odeonu Jindřich Jůzl. Houellebecq se navzdory své popularitě a obecné věhlasnosti straní mediální pozornosti. Naopak Lévy se před televizními kamerami

Vyšehrad (viz recenzi v A2 č. 18/2022). Již anotace k inscenaci láká na „provokativní názorový střet“ dvou protikladných charakterů, „sebevědomého opáleného intelektuála a depresivního romanopisce s věčnou cigaretou v koutku úst“. Protikladnost postav a s ní související vztahová dynamika poskytuje režijní východisko celé inscenaci. Václav Vašák v roli Lévyho vystupuje jako decentní a spíše úzkoprsý než ležérní intelektuál oblečený do padnoucího smokingu. Kostým neodpovídá běžnému mediálnímu obrazu bonvivána s rozhalenkou do půl břicha, po jehož boku vlaje bývalá modelka Arielle Dombasle. Jeho debatní partner, ztvárněný Miloslavem Königem, je uveden výmluvným gestem. Ze stanu umístěného do středu jeviště, které evokuje lesní mýtinu, vykukne ruka odklepávající cigaretový popel. Až po několika odpovědích se z áčka vynoří křivčná postava se strništěm a mastnými vlasy sčesanými do charakteristické přehazovačky. Cosi si mumlá a její odpor k vnějšímu světu je zdůrazněn světloplachým mžouráním do záře reflektorů.

Oproti svému škrobenému kolegovi působí Michel zpočátku životněji, například když si odskočí za stan vykonat velkou potřebu nebo když z jeho stanu vyleze polonahá dívka. Jak hercův projev, tak jednání postavy nesou komický náboj, z něž čerpá zhruba první třetina představení. Otrhanec si občas dobírá svého přítele a podřívá jeho nesnesitelnou sebejistotu, která není jinými divadelními prostředky zpochybňována. Lévy však i se

pak proti mediálním štváčům a jiným moralizujícím hyenám.

Intelektuál a společnost

Ostatně spílání kritikům, jež zároveň slouží k bližší charakterizaci postav, lze označit za hlavní téma inscenace. Vztah intelektuála a společnosti je odhalován skrze jejich osobní perspektivu a minulost. Přestože by se na začátku představení mohlo zdát, že Houellebecq pohrdá všemi, kdo si na něj ukazují prstem, opak je pravda. Postupně se vyjevuje puklina ve spisovatelově duši. V poslední části představení se postavy obrací do minulosti a rozebírají své dětství a dospívání. Ukazuje se, že jeden ze zdrojů Houellebecqovy frustrace je nešťastný vztah s matkou, jejímž protikladem se celý život snažil být a která se svému nezvednému synáčkovi pomstila vydáním svých pamětí. Přestože je téma odlehčeno pomocí kostýmu obří matrhošky, scéna vyznívá velice naléhavě. Jak postupně těžkne atmosféra na jevišti, mění se i Königův projev: víc a víc pracuje s tělesností a expresivitou gest. Výraz kulminuje do bodu, kdy herec leží polonahý v rozsypané hlině a z pusy mu crčí krev. Hromádka lidského neštěstí a ponížení volá po divákově lítosti. Vyvolání soucitu s trpící postavou je čistě režijním a dramaturgickým záměrem, který z předlohy nelze vyčíst a jehož cílem je podtrhnout závěrečné sdělení. Tím má být, jak napovídá i název inscenace, postavení intelektuála vůči společnosti.

Krátce poté, co se Houellebecq zhroutl, jej přítel přesvědčuje, že má smysl se všem nactiutrhačům bránit. Ujišťuje ho, že „stádo se bojí“, a vyzývá jej k revoltě. Houellebecq, jenž chtěl dle svých slov „zůstat skrytý za dílem“, si uvědomuje rozpor a rozhodne se „být Houellebecqem“, přijmout břemeno veřejného nepřítele, jehož posláním je vynášet nepříjemná témata na povrch. To je obsaženo i v metafoře, jež je zároveň poslední replikou představení: „Nadzvedl jsem cíp koberce, ale zbývají další, zbývá jich tolik, kolik chceme. Koberec je kulatý.“ V představení se neobjevuje motiv vykoupení, v kontextu zobrazeného bolestíství však přijatá role vyznívá až trpitelně.

Mýtus veřejného nepřítele

Autoři inscenace se rozhodli bezezbytku přimout stylizaci do „věčné osiny v zadku civilizace“, k níž se v předloze Houellebecq a Lévy přiznávají, obohatili ji ale o soucit. O renegátství dvou hrdinů se jen mluví. Divák se ale bohužel nedočká konkrétních názorů či kauz, pro něž je společnost nenávidí. Pár bonmotů o sexuálním regresu Západu nikoho ze sedadla nezvedne. Přitom se jedná o muže, kteří jsou definováni svým vlivem a mocí – zejména Lévy je známý svým napojením na francouzské vrcholné politiky. Zajímavější by bylo mýtus veřejného nepřítele rozkrývat a ohledávat, co jim tato pozice přináší.

Vzhledem k bombastické anotaci lze inscenaci označit za divadelní „gimmick“, návnaďu, která sází na divákovu předporozumění a očekávání senzace, vůči níž se přitom spisovatelé sami vymezují. „Vysoce vznětlivá třaskavina“ odlišných názorů tak na konci představení připomíná zvlhlou prskavku pohozenou do sněhu. I pár jisker Königova histriónství však stačí, aby část tuzemských kritiků volala po inscenaci roku. Mikulášek se Štědroňovou si tak ve výročních anketách nejspíše připsí několik dalších divadelních úspěchů.

Autor je spolupracovník redakce.

Michel Houellebecq, Bernard-Henri Lévy: Veřejní nepřátelé. Režie Jan Mikulášek, překlad Alan Beguivin, dramaturgie Dora Štědroňová, scéna a kostýmy Dragan Stojčevski, hrají Miloslav König, Václav Vašák. Divadlo Na zábradlí, Praha, premiéra 27. 10. 2023, psáno z představení 28. 10. 2023.

Přestože je v inscenaci Veřejní nepřátelé neustále připomínán protichůdný charakter spisovatelů Houellebecqa a Lévyho, jejich diskuse se podobají bratrskému špičkování. Foto KIVA

a fotoaparáty cítí jako ryba ve vodě, mnozí kritici jej proto považují za intelektuálního hochštaplera a soudí, že jeho známosti jsou i jeho největším úspěchem. Vřelé náklonnosti se tomuto komentátorovi světového dění dostává i u českých nakladatelů. Například překlad jeho eseje *Virus, ze kterého šílíme*, v němž varuje před „epidemií strachu“ a s ní spojeným omezováním osobních svobod, vyšel takřka okamžitě po francouzském vydání v roce 2020 v nakladatelství Kalich. Text byl navíc krátce poté vyslán v Českém rozhlase. Houellebecq i Lévy se zkrátka stali dovozním artiklem, na nějž české kulturní publikum slyší.

Bratrské špičkování

Bezmála tři desítky dopisů si dvojice Houellebecq–Lévy vyměnili již před patnácti lety, do češtiny byly přeloženy až loni a pro jejich vydání se rozhodlo nakladatelství

svou škrobeností, obvykle vnímanou negativně, z dvojice vychází jako pokud ne přímo pozitivní, tak alespoň neutrální postava. Jeho tělo je zdravé, mysl racionální a emoce kultivované.

Přestože je neustále připomínán protichůdný charakter postav, diskuse se odehrávají v přátelské náladě a za lehkého, bratrského špičkování. Odlišuje je jen náhled na věc. Lévyho „levičáctví“ se vedle Houellebecqova nihilismu ukazuje jako pouhý optimismus či víra ve smysluplnost svých vlastních činů. Nepouštějí se do složitých disputací, spíše jen troují glosy o porevolučním Rusku či úpadku Západu. Odlehčenost této části debaty podporuje využití bluescreenu – na přistavené obrazovce je hercům naklícováno prostředí, které nějak souvisí s tím, o čem hovoří. Cílem disputací je diváka pobavit, ne jej znejistit. Žádná rýpnutí k němu nesměřují, jsou vždy obrácena vůči nepřítomným v sále, zejména

Komplexy velkého vůdce

Neuchopitelný Napoleon Ridleyho Scotta

Velmi očekávaný snímek Napoleon klame tělem, není ani historickou freskou, ani válečným eposem, a dokonce ani povahovou studií kontroverzního muže. Svému protagonistovi se vysmívá. Kausalitou a psychologizací se nezaobírá. Je groteskní a ve všech ohledech rozporuplný.

MARTIN PLEŠTIL

Ačkoli se šestaosmdesátiletý britský režisér Ridley Scott stále nechystá bilancovat a pouští se do dalších projektů, jeho novinka *Napoleon* k bilancování tak trochu vybízí. Do krvavého období napoleonských válek byl zasazen už režisérův výtvarně a kompozičně vycizelovaný debut. Ve struktuře snímku *Soupeři* (The Duellists, 1977) hraje kauzalita druhou řadou roli – sledujeme několik výjevů, v nichž se na pozadí velkých dějin opakovaně potkávají a spolu soupeří dva důstojníci napoleonské armády. Za jejich sporem stojí maličkost a Scott prostřednictvím individuálních osudů odhaluje absurditu válek. Film končí výjevem, jenž explicitně odkazuje k výtvarným dílům zachycujícím Napoleona ve vyhnanství na ostrově Svatá Helena, jak stojí opuštěný na pobřeží a pozoruje oceán.

Režisér se svou novinkou pomyslně vrací na začátek kariéry a pokouší se zachytit rozporuplnou osobnost muže, o němž vyšly tisíce knih. Soustředí se především na Napoleona v temnou stránku – vnímá jej jako tyrana, jehož válečné a politické úspěchy ani zdaleka nemohou ospravedlnit jeho podíl zmaření obrovského množství lidských životů. Velkého vůdce, který se stylizoval do role novodobého Caesara či Alexandra Makedonského, zobrazuje jako bizarní figurku v upnuté uniformě a v podstatě se mu vysmívá.

Toxické mužské ego

Dvouapůlhodinový snímek se snaží pokrýt důležité události v životě roditelého Korsičana od Velké francouzské revoluce přes válečné úspěchy i fiaska až po vyhnanství na Svaté Heleně. Epicentrem filmu je však Napoleonův vztah s jeho první ženou Josefínou, na níž je svým způsobem závislý, ačkoli jsou povahově zcela odlišní. Josefína disponuje společenským šarmem a důvtipem, jež Napoleon

postrádá, a nikdy se mu zcela nepodřídí. Živelnost a svéhlavost jsou pravděpodobně tím, co ho na ní přitahuje. Nedočkáme se však žádné hluboké psychologizace, vyjeví se jen toxické mužské ego a absurdní potřeba dokazovat si vůdčí úlohu.

Když ho Josefína začne podvádět, Napoleon opustí svou armádu uprostřed invaze do Egypta a odjede zpátky do Francie. Co za tím však opravdu stojí? Žárlivost, vztek, hrozba potupy, či jen další příležitost projevit svou dominanci? Ze všech Napoleonových činů číší ambivalence. Josefíně píše vroucné a poetické dopisy, ale když je s ní, zmůže se na pár ukňouraných vět. I přes nepopíratelné strategické schopnosti se později vyjevuje jako vzteklý muž a chabý politický diskutér. Je aktivní při vedení bitev, ale po většinu času zůstává pasivním a zadumčivým pozorovatelem, u nějž každou chvíli hrozí cholrická exploze. Tvář má často nehybnou a Joaquin Phoenix do ní otiskl svou typickou

melancholii. Nikdy si diváka ani žádnou z postav nepustí skutečně k tělu.

Scott jde svým dílem proti takzvané teorii velkého muže. Nevyzdvihuje vliv Napoleonovy osoby na chod dějin. U většiny bitev se dočkáme jen náznaků příčin a následků. Válečné segmenty slouží především k vykreslení samozvaného císaře, jenž při bitvách zůstává chladný, zatímco v útrobách paláce se chová sobecky, ublíženě a impulsivně. Nedostatkem informací, absencí psychologizace a celkovou zkratkovitostí jako by Scott dával najevo, že se tyranem nemáme příliš zabírat. Jediné, co po něm zůstalo, jsou miliony obětí.

Rozporuplný antihrdina

Napoleon je groteskní a neapná postavička, která spíše než Caesara připomíná prince Mamánka. Scott přemalovává heroicky stylizované propagandistické obrazy absurdním náčrtem neuchopitelného antihrdiny

Ridley Scott vykresluje Napoleona jako melancholického, smšného a ublíženého muže. Foto Falcon

filmový zápisník

Láska, válka, alkohol

ANTONÍN TESAŘ

Z nového filmu Akiho Kaurismäkiho *Karaoke Blues* si budu nejspíš pamatovat hlavně dva detaily – a ne náhodou se jeden z nich nachází hned na začátku a druhý na konci snímku. V tom prvním si hlavní hrdinka pouští na starém rádiu, které vypadá, že by mohlo pamatovat druhou světovou válku, zprávy, v nichž se právě mluví o bombardování na Ukrajině. Druhý z nich je krátký záběr, kde hlavní hrdinka Ansa chvíli zírá na svůj protějšek, zamilovaného alkoholika Holappu, a pak na něj spiklenecky mrkne. Oba tytohle momenty spolu s několika dalšími jako by shrnovaly neuvěřitelně konstantní a zároveň překvapivě tvárnou poetiku finského režiséra.

Každý nový Kaurismäkiho počín znamená příležitost k návratu do režisérova „světa“, který je charakterizován stále stejnými prvky – důsledně lakonická „deadpan“ prezentace jak v herectví, tak i v celkovém vyprávění, mizanscéna libující si v zastaralých artefaktech a zároveň zakotvená v nevládném prostředí spojeném s dělnickou třídou, jako jsou různé montovny, ubytovny, levné jídelny či nálevny, a k tomu vyprávění, jež se velmi často točí buď kolem romantické heterosexuální lásky, nebo různých forem outsiderství. Z tohoto popisu bychom snadno mohli nabýt dojmu, že Kaurismäki vytváří útěsné nostalgické prostory. Ve skutečnosti ale tenhle svět vždycky režisérovi sloužil nikoli jako útulný domov, ale naopak jako místo kontrastu, do kterého se už od začátku své kariéry snaží vměstnat zdánlivě odlišné poetiky. Jeho debut *Zločin a trest* (Rikos ja rangaistus, 1983) je adaptací klasického Dostojevského románu, v dalších titulech pak do svého universa pozval Shakespeara (*Hamlet podniká*, Hamlet liikemaailmassa, 1987), klasické noirovky a gangsterky (*Calamari Union*, 1985) či postupy rané kinematografie

(*Juha*, 1999). Podle toho, jakou látku zrovna zpracovává, jeho snímky tendují k rebelskému coolness, k slapsticku, k melodramatu či k noiru.

Kaurismäkiho časoprostor zároveň obvykle není vlídným domovem ani pro jeho postavy, které se po něm často bezcílně potulují, případně ho rovnou chtějí nadobro opustit a zakotvit na nějakém „skutečnějším“ místě – nejčastěji v Estonsku. Nedá se také říct, že by šlo o nějak zvlášť útěsné místo – kombinace archaických prvků, dělnické reality a pečlivě naaranžované mizanscény působí spíš jako abstraktní prostor, kde se nostalgie potkává se syndromem vyhoření. Kromě žánrových poloh navíc Kaurismäki propouští do svého universa společenské problémy reálného světa – v posledních letech se zabývá zejména tématem migrace. Není divu, že bývá často srovnáván s dalšími dvěma mistry vysoce stylizovaných melodramat reflektujících proměny dobové společnosti, Douglasem Sirkem a Jasudžirem Ozuem.

Karaoke Blues by se dalo dokonce chápat jako dílo, jehož hlavním tématem je právě prostředí a jeho vztah k realitě. Zmíněná úvodní scéna se zprávami z války na Ukrajině,

a dobarvu je svébytným černým humorem. Ze snímku vyčnívají četné groteskní situace, v nichž se Napoleon vzteká, padá ze schodů, debužiruje nebo souloží, aniž by svlékl uniformu.

Film *Napoleon* je ve všech ohledech rozporuplné dílo. Dá se mu vytknout nekoherentní narativní struktura, přehuštěnost, přílišná zkratkovitost či nedostatečné prokreslení postav. Rozháranost a neuchopitelnost jsou ale zároveň i jeho největším půvabem. Ať už šlo Scottovi o cokoli, jeho novinku lze číst jako cenný příspěvek do diskuse o možnostech, jak vyprávět o neznámějších historických postavách.

Autor je filmový publicista.

Napoleon. USA, Velká Británie 2023, 158 minut. Režie Ridley Scott, scénář David Scarpa, kamera Dariusz Wolski, hudba Martin Phipps, hrají Joaquin Phoenix, Vanessa Kirby, Tahar Rahim, Ben Miles, Ludvine Sagnier a další. Premiéra v ČR 23. 11. 2023.

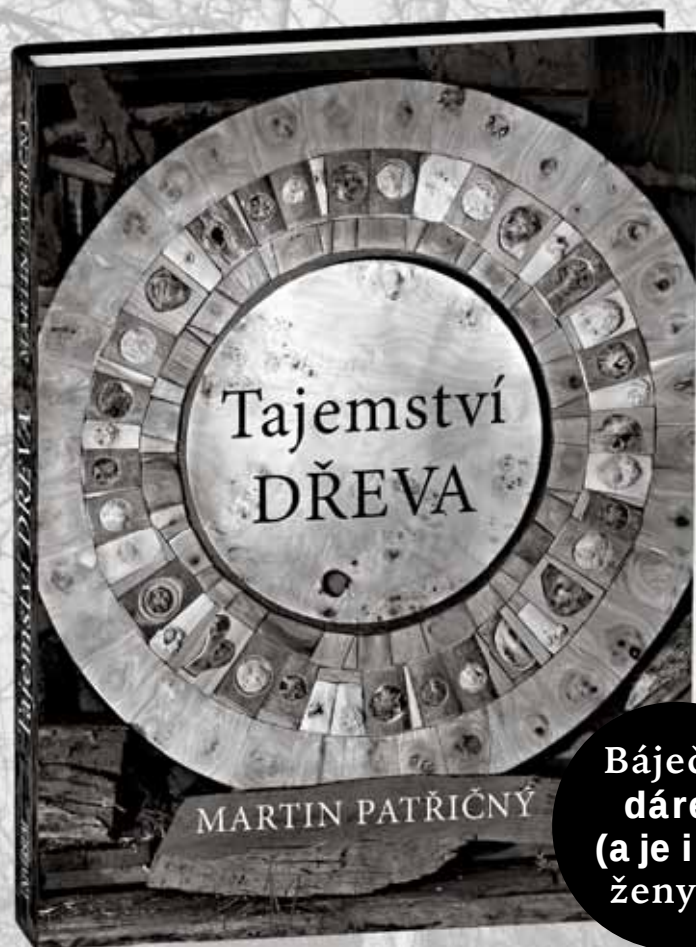
kteří doléhají do vyprázdněného bezčasí, v němž se děj odehrává, nás okamžitě vytrhne ze světa fikce a nasměruje ke skutečnosti. Podobný efekt má i scéna v kině, kde hrdinové sledují Jarmuschovu zombie satiru *Mrtví neumírají* (The Dead Don't Die, 2019), ale před sálem jsou vylepené plakáty na staré tituly klasického Hollywoodu. Stejně zvláštní snímek přistupuje i k hudbě. Finské verze starých šlágrů znějí napříč celou Kaurismäkiho tvorbou, ale tentokrát režisér vsadil na dívčí indiepopové duo Maustetytöt, jehož poetika se s tou režisérovou silně prolíná.

Kaurismäki rozvíjí lakonické romantické drama, v němž se sváří dvě vášnivé posedlosti – romantická láska a alkoholismus. Závěrečné spiklenecké mrknutí Ansy na Holappu míří samozřejmě zároveň i na diváka. Je to gesto vyzývající ke smíření.

Autor je filmový publicista.

Karaoke blues (Kuolleet lehdet). Finsko, Německo 2023, 81 minut. Režie a scénář Aki Kaurismäki, kamera Timo Salminen, střih Samu Heikkilä, hrají Jussi Vatanen, Alma Pöysti, Janne Hyttiäinen, Nuppu Koivu, Matti Onnismäa ad. Premiéra v ČR 16. 11. 2023.

Druhé vydání knihy (KONEČNĚ)!

Báječný
dárek
(a je i pro
ženy...)

U dobrých knihkupců nebo objednejte na Luxor.cz...

www.patricny.com

Jindřiška Bláhová (ed.)

Proplétání světů

Mezinárodní filmový festival
Karlovy Vary v období studené války

Národní
filmový
archiv

v prodeji na eshop.nfa.cz • v prodeji na eshop.nfa.cz • v prodeji na eshop.nfa.cz

Literární
objevy bez
kompromisů

HØST

hostbrno.cz

KNIHA, KTERÁ
OTŘESE VAŠIMI
PŘEDSUDKY

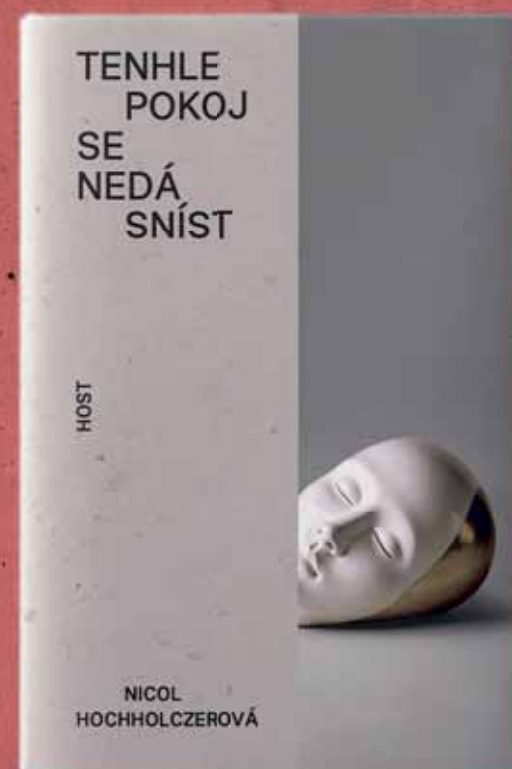

336 str., váz., 449 Kč

Německá
knižní cena
2022

Autobiografický román, vymykající se stylem i formou, pojednává o pohlaví, identitě, traumatech, jazyku i třídní příslušnosti.

KDE LEŽÍ HRANICE
MEZI LÁSKOU
A ZNEUŽÍVÁNÍM?

159 str., váz., 329 Kč

Kontroverzní, syrový a strohý, ale zároveň poetický text mapující nerovný vztah dospívající Terezy s padesátiletým mužem.

Bejt real je vzácný

K legendě o Tyleru Durdenovi

Příběh zázračného talentu české rapové scény, známého hlavně díky crew Gynger Money Gang, měl od začátku blízko k městské legendě. Ze sjetého rappera se svižnou imaginativní flow se během uplynulé dekády stal narkoman bez domova, který občas rapuje. V poslední době se objevil v nezávislém dokumentu a následně v rubrice krimi.

PAVEL CHODEC

Ilustrace Bety Suchanové

Vidím to jako dnes, píše se rok 2012, druhá trapová vlna pomalu začíná kralovat rapu, ale v Česku to až na výjimky ještě není znát. Několik přátel mě nezávisle na sobě upozorní na zvláštní úkaz, který se vymyká všemu, s čím jsem se do té doby setkal. David Štilip alias Tyler Durden alias Matro da Vinci alias Narko Polo alias Lord z Párnie alias Poseidon Vltavy – abych uvedl aspoň některé z jeho přezdívky – z labelu Gynger Money Gang před obrazovkou počítače freestajluje na ukradený beat, občas si potáhne z ciga a podle rozšířených zorníček to vypadá, že se někde vedle klávesnice válí plech s perníkem. Rozhodně nejde o nějaké nastrčené kulisy nebo stylizaci, jakou známe z klipů, které by klidně mohl sponzorovat výrobce hladké mouky. Devatenáctiletý rapper však rýmuje nejen vyjetě, ale i zábavně. „Prej jsme ulítli moc, a to jsme sotva začli / Volej sto padesát osm, když nás vidíš hastlit / Drogy, krádeže, street, vesmír nám klade pas-ti / My v tom vyrostli, víš, začali jsme od pro-pasti.“ Samozřejmě se to neobešlo bez nihili-smu, který patří k věku, ale Durden mu nikdy nepropadl natolik, aby se topil v sebelitosti. I dítě přece ví, že občas je zábavnější hračku rozbít než si s ní hrát, a sebedestrukce je jen vyšší level. Hra na pravdu začíná.

Příběh fetáka

S odstupem dekády se může zdát, že Štilip nepřišel s ničím zas tak novým. Street rap byl od počátků hip hopu určující disciplína a „cesta štrýtu“ představovala takřka povinné téma. Proč se tedy kolem Durdena s jeho podroušenými freestajly, několika klipy dělanými na koleně a mixtapem *Poseidon Vltavy* vytvořila taková legenda? Kromě nejrozumnějších hlášek, pro něž měl – stejně jako pro vymyšlení svých nicknamů – zvláštní nadání, fascinoval věčně sjetý rapper především tím, že nebral ohledy na scénu, případné publikum ani na sebe. Až na výjimky nedával rozhovory, ale ze všech, kteří podlehli jeho pervitinové flow, udělal svého druhu voyeur. Co by jiní skrývali, vystavoval na odiv („včera jsem si píchal v podchodu“) a bylo skutečně těžké tomu nepřihlížet v roli zvědavého diváka. Nejdříve se o něm mluvilo jako o nastupujícím talentu, který všechny převálcuje („v kapse ani korunu, na hlavě korunu,“ rapuje v tracku *Dreamin*), to se ale brzy změnilo a fanoušci se začali sázet, jak dlouho tuhle jízdu může vydržet. Rok? Možná dva? Zatímco většina rapperů se do omrzení zaklínala, že to, o čem rapují, také žijí, Durden nic dokazovat nepotřeboval. Co s ním dělá jeho životní styl, šlo sledovat skoro v přímém

přenosu, včetně fyzického i psychického rozpadu. Žádná hra na gangstera, ale necenzurovaný příběh fetáka z ulice, který si stejně jako spousta maníků před ním myslel, že to nějak ustojí. Ještě po několika letech, anabázi s toxickou psychózou a pobytu v léčebně Durden ve stavu totální vystřelenosti v rozhovoru pro G-Talk prohlásí: „Přišli jsme na to, že ten perník se dá zvládnout. Jsem zvědavěj, na co přijdeme zejtra.“

Návrat krále?

Z hledání „pravdivého rapu“ se v určité fázi stala obsese – jako by se umělecká kvalita dala měřit autentičností. Durdenovi bylo ale těžké nepropadnout. Zvláště když nevěříte na příběhy se šťastným koncem. Vznikla například facebooková stránka Hunting Tyler Durden, kde ti, kterým se podařilo vyhořelou hvězdu potkat, postovali společná selfie a monitorovali Durdenův pohyb po Praze, což brzy získalo pachutí stalkingu. Durden sice občas něco vydal, objevil se v několika featech, většinou to ale za moc nestálo. Tomu, že se vrátí v plné síle a s desetiletým zpožděním konečně dosedne na rapový trůn („křeslo pro Fausta“), věřil málokdo.

Zhruba před rokem nahánění Durdena přestalo dávat smysl, protože ho excentrický filosof Antonín Dolák vzal do svého „ateliéru“ v pražském sídle KSČM a od té doby svou kariéru youtubera krmil společnými videi. Z rarity se stala rutina. Když člověka zajímalo, v jakém stavu se Durden zrovna nachází, stačilo prostě sledovat Dolákův kanál, na němž se odehrávala různá setkání třetího druhu. O úrovni natočených videí přitom vypovídá fakt, že vymaštěný rapper byl v posledku vtipnější než ostatní zúčastnění. Pokud to celé dávalo nějaký smysl, pak jen díky jeho schopnosti rozložit jakýkoli dialog. Když například Antonína vytrvale oslovoval Martine, zdálo se, že s touhle neřízenou zrzavou střelou nedokáže manipulovat ani doktor filosofie, což bylo celkem úlevné zjištění. Debatu o tom, kdo chtěl na jeho legendě parazitovat a kdo mu chtěl skutečně pomoci, teď nechme stranou; jedno navíc nevylučuje druhé. Jisté je, že Durdenovi jeho zachránci moc nepomohli.

Dá-li se v souvislosti s Durdenem mluvit o „comebacku“, je to díky letošnímu albu *Vratky z minulejch pátků*, kterému by ale slušelo spíš označení EP, protože jde jen o šest tracků doplněných o jejich raw verze. Názvy skladeb jako *Problematika daného textu*, *Veškerý rámec mezi nebo* *Mladěj motor* prozrazují, že rapper svůj talent zcela nevymazal

ani dlouhodobým přísunem narkotik. I když o žádném „návratu krále“ nemůže být řeč, asi nejsem jediný, kdo se obával mnohem horšího výsledku. Stále tu jsou místa, kde lze detekovat schopnosti „Tylera 2012“ („jsem Slovan na solení“, „nakládám jak Albatros“), kdo si ale myslel, že Durden převálcuje současnou domácí scénu podobně, jako to předvedl v roce 2013 v živé session s Yzomandiasem na rádiu Spin, ten se přepočítal.

Pozitivní atmosféra vegetace

Mimo to se Štilip stal jedním ze tří protagonistů dokumentu *Moje nebe je horší než tvoje peklo* režisérky Kateřiny Dudové, který získal jednu ze zvláštních cen na letošním festivalu dokumentárních filmů v Jihlavě. Ačkoli se Durdenovi věnuje jen úvodní čtvrt hodina a většímu času ho sledujeme, jak leží na kanapi v bezdomoveckém squatu, mluví z cesty a občas se v jeho proudu řeči objeví záblesk osobitého vtipu, jde o jedny z nejsilnějších momentů filmu. Dudová v posledním roce Durdena natáčela soustavně a prý o něm připravuje samostatný dokument, takže se máme na co těšit. A pak je tu jedna zvláštní synchronicita: Tyler v dokumentu opakovaně zmiňuje, že se nechá zavřít do blázince, láká ho totiž „pozitivní atmosféra vegetace“ v bohnické léčebně: „Mně se Bohnice fakt líběj, já bych na to hodil filmařskej detail jakoby, na ty Bohnice, jak je to krásný.“ V době, kdy měl snímek pražskou premiéru, už byl hospitalizován.

Právě jeho současný pobyt v psychiatrické léčebně přímo souvisí s tím, že se o Durdenovi opět píše a dostal se dokonce i na stránky mainstreamových a bulvárních médií: Štilip totiž bezdůvodně napadl několik náhodně vybraných žen úderem pěstí, což zachytil městský kamerový systém. Můžeme se jen dohadovat, zda jde o projev čiré psychopatie, nebo o brutální taktiku, jak se na zimu dostat z ulice do léčebny. Interpretaci, která toto násilí vykládá jako svéráznou uměleckou performanci nebo happening, snad nebere vážně nikdo. Převažuje šokované znechucení. Je ale skutečně tak udivující, že Durdena jeho cesta za hranice přičetnosti dovedla k nepřijatelnému činu? Od samého počátku bylo přece jasné, že legenda o věčně sjetém fantomovi pražských ulic, jehož superschopnost spočívá v tom, že zvládne být sám sebou i na tvrdých drogách, nemůže skončit dobře. A neméně jasné bylo, že fetovat nepřestane. Durdenova oblíbená průpovídka říká, že „bejt real je vzácný“. On sám je ale „real“ možná až moc.

Autor je spolupracovník redakce.

Proti státu, anebo s ním?

V keňském Nairobi žije okolo dvou milionů lidí ve slumech. Tato neformální osídlení navzdory rozšířeným představám nestojí mimo systém, ale naopak jsou jeho součástí. Odolnost jejich obyvatel pomáhá státu udržovat ekonomické nerovnosti a zároveň přispívá k fungování společnosti v režimu nekrovitality.

MARTIN PÁV

V Kibeře, jednom z největších slumů keňského hlavního města, žije přibližně tři sta tisíc lidí na dvou a půl kilometrech čtverečních. Nairobi, jež se samo prezentuje jako „zeleňé město pod sluncem“, usiluje o to stát se jedním z nejzelenějších měst subsaharské Afriky. V perspektivě obyvatel slumů, kteří tvoří více než polovinu zdejší populace, však představuje šedivé betonové monstrum, kde o strom nebo o květinu člověk zavadí jen málokdy. Veškerá zeleň se totiž nachází za zdmi s ostatním drátem jako součást oficiálních rezidenčních oblastí, rekreačních zařízení nebo nákupních středisek. Nairobi tak připomíná dvě města v jednom – první patřím chudým, druhé středním a vyšším třídám.

Města globálního Jihu bývají často interpretována jako duální – skládají se ze dvou protikladných sfér, formální a neformální. Mocní hráči, jako je stát nebo soukromí developři, určují způsob života ve městě, zatímco běžní lidé tomuto tlaku vzdorují a městský prostor neustále přetvářejí a doplňují vlastními významy. Slumy jsou navíc interpretovány jako enklávy, jež se zcela vymykají státní moci a představují jakýsi stát ve státě. Bývají často vnímány jako nežádoucí, ošklivá, destabilizující místa.

Po několika letech pravidelných návštěv v Kibeře, kterou jsem poprvé poznal jako filmař a následně jako doktorand při svém výzkumu, jsem dospěl k přesvědčení, že zmíněné duální vnímání je příliš zjednodušující. Teorie o tom, jak lidé z Kibery různými způsoby vzdorují státní moci, se přede mnou začaly rozpadat ve chvíli, kdy jsem si všiml, jakým způsobem stát dokáže zdánlivou rezistenci a odolnost Kibeřanů využívat ve svůj prospěch. Neformální osídlení tedy z mého pohledu neparazitují na státní moci, ale jsou její integrální součástí. Aby však mohl celý proces dobře fungovat, je třeba domnělé rozdělení společnosti neustále udržovat.

Prostorové rozdělení

Zdi a brány jsou v Nairobi všudypřítomné. Takřka vše oficiální se zde nachází za zabezpečenými zdmi. Takzvané gated communities začaly vznikat ve Spojených státech na přelomu 19. a 20. století a původně šlo o reakci bohatých lidí na rapidní rozšiřování měst a s tím spojený nárůst kriminality. Obsese bezpečností sehrála zásadní roli i ve správě koloniálních sídel, která strategicky segregovala místní obyvatelstvo. Uzavřené objekty určovaly, kdo mohl a kdo nemohl být jejich součástí, staly se tedy prostředkem pro vytyčování kulturní dominance kolonizátora nad kolonizovaným. Za zdmi se nacházela místa, kde bylo možné provozovat aktivity, jež formovaly kulturní identitu vzdělaného a civilizovaného Evropana, jako například chození do kina a divadla nebo hraní golfu. Rozvíjení těchto volnočasových aktivit současně zajišťovalo sociální distanci od „druhých“, kolonizovaných, jejichž volný čas byl stereotypně spojován s leností. Koncept „líného Afričana“ představoval především nástroj k násilnému začlenění kolonizovaných do imperiálního pracovního procesu.

Po získání nezávislosti zůstala společnost rozdělená. Bývalá centra imperiální moci se proměnila v oblasti obývané příslušníky vyšších sociálních tříd, zatímco chudá většina je součástí neformálního ekonomického sektoru. Prostorové rozdělení Nairobi je tak samo o sobě důkazem o nezdařené transformaci postkoloniální Keni, která se neustále zmitá v ekonomických a etnických nerovnostech. Nairobi lze tedy vnímat jako dvě vzájemně propojená města, sdílející stejnou lokalitu. Podobně jako se v románu *Město & Město* (anglicky i česky 2009) Chiny Miévilla prolínají dvě odlišná prostředí a jejich obyvatelé předstírají, že to druhé nevidí, je i v Nairobi

místem, které nefunguje jako homogenní celek. Usedlíci si tu vytvářejí mentální mapu založenou na sociální třídě, k níž patří, a zbytek metropole pro ně neexistuje.

Během jedné ze svých cest jsem se zeptal jistého pána, který bydlel v lepší čtvrti, zda někdy navštívil Kiberu. Muž vehementně zavrtěl hlavou a zdůrazňoval, že celý jeho život je spojen pouze s Nairobi a v žádném případě s Kiberou. V jeho vnímání se Nairobi skládá pouze z částí, jako je centrum, obchodní čtvrt Westlands nebo luxusní rezidenční oblast Karen, a Kiberu a podobná místa odmítal uznat jako součást města. Při rozhovorech s obyvateli Kibery se naopak často setkávám s tím, že lidé odvozují svoji městskou identitu pouze od slumu, ve kterém bydlí. V jejich pojetí domova existuje pouze Kibera, jež je oddělena od okolních čtvrtí, které pro většinu z nich představují nedosažitelné a nepřátelské území.

Zóny smrti

Všudypřítomné zdi nepředstavují pouze fyzickou a ekonomickou bariéru, ale i prostorovou metaforu, od níž místní odvozují své sebepojetí. O to paradoxnější je blízkost, v jaké zde všichni lidé žijí. Kamerunský politolog, filosof a postkoloniální kritik Achille Mbembe tvrdí, že současnost je definována dvěma protichůdnými pohyby. Na jedné straně máme akcelerující globalizaci, jež vytváří mnoho vzájemných propojení, čímž jsme více než kdy dříve v historii vystavováni jeden druhému. Tato rostoucí blízkost však není povětšinou vnímána jako příležitost, ale naopak coby nebezpečí. Protichůdným pohybem je potom vytváření všech možných hranic, ať už fyzických nebo ideologických, jejichž účelem je tuto akceleraci propojení podrobit větší kontrole, disciplinaci nebo zpomalení. Podle Mbembe bychom o hranicích navíc neměli uvažovat jako o fixních objektech, ale jako o procesu ohraničování, který vytváří místa, jež jsou nepřekročitelná pro určité skupiny obyvatel. Skutečným nositelem hranice jsou tedy samotná lidská těla, jejichž sociální, genderová či rasová identita určuje, kam mohou a kam nemohou.

Ruku v ruce s tím vznikají „zóny smrti“, kde jsou určité kategorie lidí drženy ve stavu, jenž se neslučuje se svobodným a zdravým životem. Vytváření těchto zón označuje Mbembe pojmem nekropolitika, kterým navazuje na Foucaultovu biopolitiku. Ve Foucaultově pojetí dochází mezi koncem 18. a začátkem 20. století ke změně vládnutí. Do té doby stát demonstroval svoji suverenitu tím, že mohl zabít člověka. S nástupem moderní doby však dává přednost novým způsobům, které jsou zaměřeny na řízení života. Jedním z instrumentů vládnutí se tak stává biomoc, jejímiž objekty jsou populace a život. Toto pojetí moci už tedy není postaveno na strachu národa ze smrti, nýbrž na ochraně života. Je vykonáváno prostřednictvím disciplinárních strategií regulujících život národa na základě biometrických údajů, jako je délka života, jeho kvalita, úmrtnost či porodnost. Mbembe tuto konceptualizaci biopolitiky rozvíjí a přichází s pojmem nekropolitika, jenž označuje možnost státu vytvářet zóny, které se disciplinární moci vymykají. V těchto „zónách smrti“ pak dochází k legitimizaci represivních opatření, v jejichž rámci může být jedinec vystaven policejní brutalitě nebo násilnému vysídlení, současně jsou mu systematicky upírány možnosti se z takového prostředí vymanit. Jedná se tedy o zóny, kde jsou lidé drženi ve stavu „otevřených zranění“ bez možnosti je efektivně a trvale vyléčit.

Z mnoha důvodů by se Kibera dala označit jako místo, vůči kterému stát uplatňuje

formu moci splňující podmínky Mbembeho nekropolitiky. Jedná se o oblast masivní chudoby, kde lidé žijí v prostředí, které není slučitelné s důstojným životem. Současně čelí mnoha strukturálním omezením, jež jim brání v sociálním vzestupu – nemožnost stabilního zaměstnání, jistota nájemného nebo kvalitní vzdělání. To vše doprovází masivní stigmatizace, kdy je negativní charakteristika prostředí slumu přenášena na jeho obyvatele. Kibera je tak spojována s vysokou kriminalitou, zneužíváním návykových látek či leností. Stigmatizace a kriminalizace Kibery pak umožňují legitimizaci represivních opatření.

Ideologické ohraničení Kibery je navíc umocněno přítomností fyzických bariér, které ji viditelně oddělují od okolí. Na severní straně je to železnice a na jižní řeka. Padesát stop od železnice a od řeky nesmí být vystaven žádný dům, obě tak vytvářejí hranice, které se dají překročit pouze na čtyřech místech, v nichž do slumu vedou městské silnice. Tyto vstupy bývají pečlivě střeženy, obzvláště když v Kibeře dochází k protivládním protestům a je potřeba zamezit tomu, aby se demonstranti vydali do dalších částí Nairobi. Právě tato místa se v dobách politických nepokojů transformují v bitevní pole: na jedné straně stojí rozhněvaní Kibeřané a na straně druhé ozbrojené státní bezpečnostní složky.

Strukturální pospolitost

Ve svém výzkumu se zabírám takzvanými chill-spoty, jinými slovy základnami, které místní vytvářejí ve veřejném prostoru Kibery. Jsou to místa pro setkávání a utváření komunity a mají i teritoriální charakter. Kibera je neformálně rozdělená do několika desítek jednotek, které spadají pod kontrolu těchto chill-spotů, jejichž komunity jsou kriminalizovány, protože jsou vnímány jako nepřátelské gangy, které si přisvojují autoritu nad slumem, a parazitují tak na fungování státu. Na druhou stranu ale v Kibeře existují stovky vládních i nevládních organizací, které svoji existenci odvozují právě od chill-spotů. Mnohokrát jsem se během svého výzkumu setkal s tím, že zavedené místní organizace, které se aktivně podílejí na rozvoji Kibery, v minulosti představovaly jeden z místních nechvalně známých chill-spotů. Aby unikli stigmatizaci, získali uznání a přístup k financování, zažádali jejich členové keňskou vládu o certifikát a založili oficiální organizaci. Místo, kde se členové organizace setkávají, přitom často bývá bývalý chill-spot.

Slovo organizace je mezi místními jedním z nejčastěji užívaných pojmů, když mluví o životě v Kibeře. Téměř každý je členem jedné nebo více organizací, jejichž cílem je nahrazovat služby, které ve slumu chybějí. Patří sem například skupiny zaměřené na mikrofinance, umožňující místním spořit na komunitní bázi nebo si půjčovat s dostupným úrokem. Mnoho zdejších organizací se věnuje sbírání a třídění odpadu, čímž nahrazují chybějící státní infrastrukturu. Další na dobrovolné bázi pracují s marginalizovanými skupinami, například s dospívajícími, a prezentují se jako sdružení usilující o prevenci kriminality a zneužívání návykových látek.

Formování místních organizací je něco, co keňská vláda přímo podporuje. Poté, co získají certifikát, mají šanci dosáhnout na financování. Jednotlivé organizace v Kibeře se navíc spojují do asociací. Výsledná struktura tak připomíná konglomerát komunitních spolků, jež se podílejí na místním rozvoji a samosprávě. Financování je však natolik omezené, že sotva pokryje nezbytné administrativní náklady a zajistí přežití spolků, neumožňuje ale udržitelný rozvoj, který by vedl k ekonomickému a sociálnímu vzestupu

PROSTOR
revue 120

XL. ročník revue Prostor vychází za finanční podpory Ministerstva kultury a Státního fondu kultury České republiky. 120. vydání revue Prostor bylo publikováno v rámci PERSPECTIVES – nového označení pro nezávislou, konstruktivní a multiperspektivní žurnalistiku: www.perspectives-media.eu. Spolufinancováno Evropskou unií.

Strategie (pře)žití ve slumu Kibera

Obyvatelé slumů jsou od zbytku Nairobi odděleni těžko prostupnými zdmi. Foto Martin Páv

místních. Hlavní motivací, která vede obyvatele slumu ke sdružování, je přitom neustálá nouze. Členství v organizacích (většinou v několika zároveň) napomáhá Kiberaňům předejít různým nástrahám, jež s sebou život v chudobě obnáší. Současně se očekává jejich aktivní zapojení v pomoci ostatním. Můžeme tedy hovořit o jakési strukturální pospolitosti, která je aktivně podporována vládou a nepřímo zahrnuta do formálního sektoru.

Komunitní panoptikon

Pospolitost zde hraje významnou roli i z hlediska bezpečnosti. Představa, že jedinec vypadne ze sociálního systému Kibery a uchýlí se ke kriminalitě, je pro mnoho obyvatel děsivá. Dokonce i za krádež se lidé stávají obětí komunitního lynče nebo policejní brutality, což v obou případech může končit i smrtí. Strach ze smrti je zde normalizován a představuje jeden z instrumentálních mechanismů, který pohání zmíněnou strukturální pospolitost. Lidé na ulici se totiž neustále navzájem pozorují, a když vycítí, že se někdo dostává na scesti, nabádají ho, aby navázal spolupráci s některou z organizací, našel východisko ze své situace a unikl tak možnému fatálnímu trestu.

Celý proces vede k internalizaci pocitu, že jedinec je v Kibeře neustále sledován. Zajímavé je v tomto ohledu srovnání s Foucaultovým užitím panoptikonu jako metafory moderní disciplinované společnosti. V architektuře je panoptikon spojován především s vězením, jehož samostatně stojící vysoká věž ve středu stavby umožňuje pozorovat kteroukoliv z kruhově rozložených cel. Ačkoli není pro jednoho pozorovatele možné sledovat celý prostor naráz, osoby v celách nepoznají, zda jsou, či nejsou právě sledovány. Podobný pocit je podle Michela Foucaulta udržován v občanech moderní společnosti, kteří si zvnitřňují pocit neustálého sledování ze strany státu. Jeho koncepce moderní společnosti se však opírá o představu, že došlo k dezintegraci komunity na osamocené jedince, zmíněná internalizace tedy probíhá na individuální bázi.

Na Kibeře je zajímavé, že nejde o dohled státu nad jednotlivci – hlavním aktérem i objektem pozorování je tu komunita. To ovšem neznamená, že by tato forma disciplinace nebyla součástí státní moci. Naopak, jak dokazují četné vládní programy, komunitní samospráva je jednou z hlavních strategií, jež vláda využívá k řešení městské chudoby, a to nejen z hlediska rozvoje, ale i bezpečnosti a kontroly.

Nekrovitalita

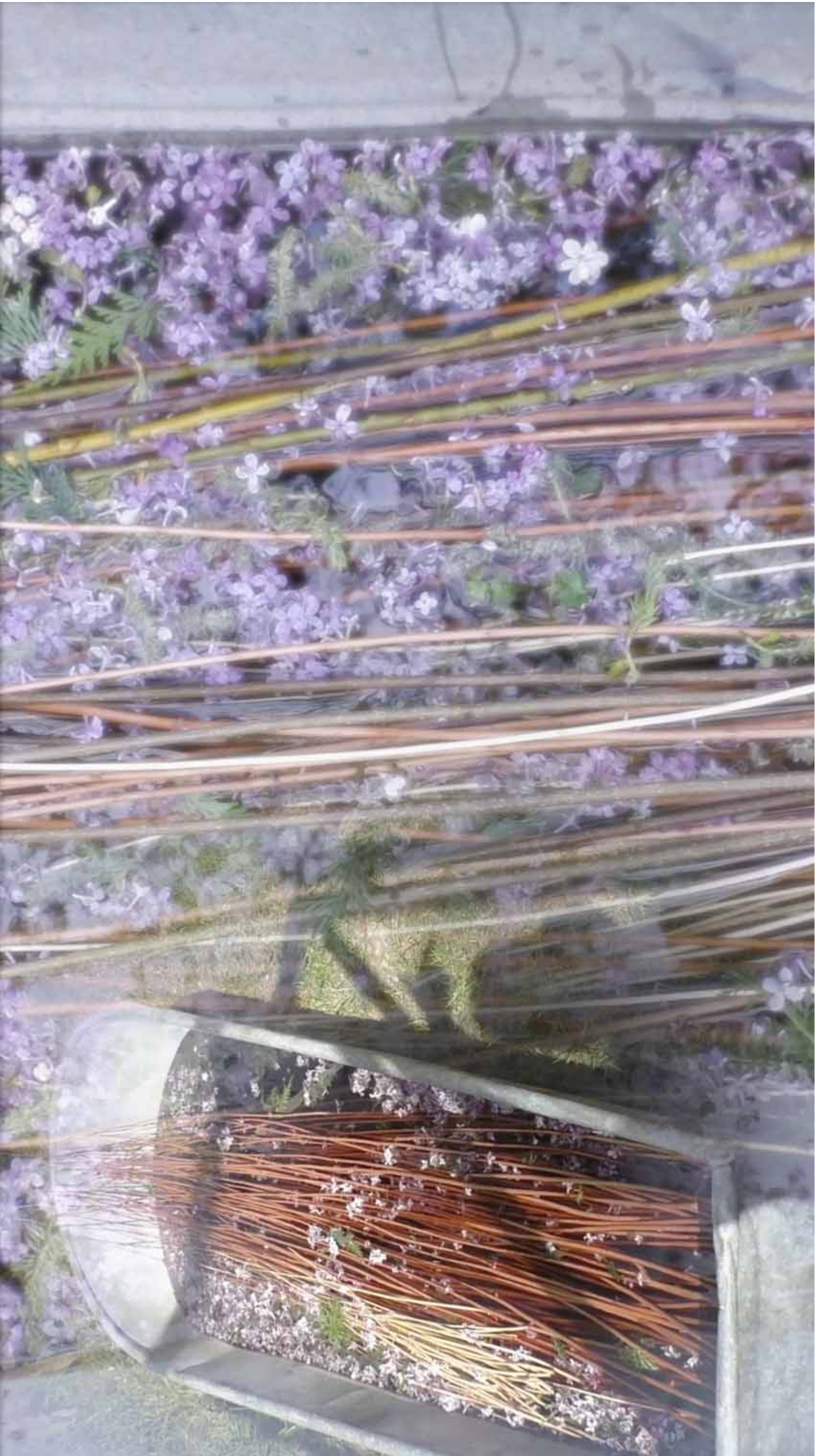
Většina obyvatel Kibery se tak podílí na budování státní infrastruktury, která ale díky neformálnímu a často nelegálnímu statusu slumů bývá držena v jakési šedé zóně. Paralelní existenci státní represe a strukturální pospolitosti, jejímž prostřednictvím je disciplinární moc v Kibeře vykonávána, můžeme tedy označit jako nekrovitalitu. Stát na jednu stranu skutečně vytváří Mbembeho „zóny smrti“ a udržuje společnost ve stavu „otevřených zranění“, současně ale skrze vládní programy podněcuje lidi k maximální odolnosti a k tomu, aby se alespoň částečně zaléčili sami.

Když jsem do Keni opět zavítal po covidové pauze v roce 2021, byl jsem velice překvapen změnou, která tu nastala. Během pandemie přišlo mnoho lidí žijících v Kibeře o práci – hlavně proto, že lidé z jiných částí Nairobi považovali obyvatele slumů za šířitele nákazy. Navíc došlo k opětovnému utužení hranic v keňské společnosti: obyvatelé neformálních osídlení byli stiženi těžkým lockdownem, jehož porušení bylo tvrdě trestáno (někdy dokonce zabitím). Čekal jsem, že větší sociální strádání a intenzivnější marginalizace povedou v Kibeře k nárůstu kriminality. Nastal však opak: během

lockdownu vznikla spousta nových komunitních organizací, které pro místní představovaly mnohdy jediné řešení jejich situace. Po covidu tak byla Kibera sice chudší, zato bezpečnější, a dokonce i čistší. Mnoho organizací se totiž soustředilo na sběr a třídění odpadu, protože prodej recyklovaných materiálů byl pro řadu Kiberaňů jediným zdrojem obživy.

Dění během pandemie lze tedy použít jako další příklad nekrovitality. Na jednu stranu došlo k zesílení represe ze strany státu, ten ale současně umožňoval intenzivnější participaci na samosprávě Kibery. Jsou to totiž právě sociální nerovnosti a z nich plynoucí nouze, která pohání nekrovitalitu kupředu. Strádání motivuje obyvatele k ještě větší odolnosti a k hledání řešení, kdy tak nepřímo nahrazují státní infrastrukturu. To vše s minimálními finančními náklady. Nekrovitalita tak vytváří funkční mechanismus postkoloniálního státu, který udržuje masivní ekonomické nerovnosti, a to paradoxně formou decentralizace a podněcováním k participaci. Z tohoto úhlu pohledu tak nelze na neformální osídlení nahlížet jako na vyloučené oblasti existující mimo státní moc; právě naopak, jsou její integrální součástí.

Autor je dokumentarista.

ZIMNÍ LITERÁRNÍ PŘÍLOHA A2

„Nikdo nemůže tvrdit, že povídky by se měly psát, až když znáte jejich zákonitosti,“ prohlásil kdysi Julio Cortázar. „V první řadě totiž takové zákonitosti neexistují; nanejvýš se dá mluvit o úhlech pohledu, o určitých konstantách, které tomuto stěží zařaditelnému žánru dávají strukturu.“ To ale neznamená, že by krátké prózy unikaly přísným nárokům: dokonalou povídku Cortázar přirovnává ke kouli, kde se „žádná molekula nesmí nacházet mimo její přesné hranice“. Na následujících stránkách uvidíte, co všechno do sebe takové textové koule dokážou pojmout. V rámci projektu Ádvojky, Českého rozhlasu Vltava a Institutu Cervantes jsme společně s Blankou Stárkovou a Anežkou Charvátovou vybrali a za přispění Víta Kazmara i přeložili to nejlepší ze současné španělskojazyčné povídkové tvorby. Výběr Ádvojky se částečně kryje s rozhlasovým a díky dramaturgii Petra Gojdy si některé z otištěných povídek můžete poslechnout na webu ČRo Vltava. Na následujících stránkách najdete texty osmi dosud nepřekládaných autorek a autorů ze Španělska a čtyř latinskoamerických zemí. Argentina, z níž Cortázar s Borgesem udělali literární velmoc, tentokrát zůstala stranou, o to víc mě ale těší zastoupení Ekvádoru, Bolívie a Kostariky – bílých míst na mapě aktuálních českých překladů. Ať už se vyprávěné příběhy odehrávají v karibském pralese, ulicích metropolí, skladišti supermarketu nebo v parkovacím domě, daří se jim vypovídat jak o všednosti, tak o výjimečných a znepokojivých situacích, často jen na ploše několika odstavců. Podle Cortázara se má povídka k románu jako fotografie k filmu: je si vědomá svých omezení, ale dokáže zapůsobit jako výbušnina, která otevře mnohem širší realitu. Otočte list a přesvědčte se. Michal Špína

SOUČASNÉ POVÍDKY ZE ŠPANĚLSKA A LATINSKÉ AMERIKY

VYBRANÉ POVÍDKY K POSLECHU
NA WEBU ČESKÉHO ROZHLASU VLTAVA

OBĚTI

Povídka oceňované ekvádorské spisovatelky, která otevírá náš výběr, by se mohla odehrávat kdekoli, kde mají obří parkovací domy a partnerské krize. Muž a žena po návratu z kina marně hledají své auto. A zatímco se jejich rozhovor mění v hádku, z parkoviště se stává labyrint, odkud není cesty ven.

MARÍA FERNANDA AMPUERO

„Jakže to bylo? Zelená A?“ zeptal se, zatímco hledali auto na obřím parkovišti obchodního centra.

„No mě se neptej, to ty jsi tvrdil, že si to budeš pamatovat,“ řekla.

„Zelená, to vím stoprocentně, určitě zelená. A? Nebo B? Pamatuješ si to?“

„Do háje, to je vždycky totéž, když si jednou vyrazíme do kina.“

„Protože ty jejich symboly a značky vymýšlí nějaký mamlas, kdo si má takové kraviny pamatovat. Vzpomínáš na to parkoviště na Galapágách?“

„Jak by ne, vždyť jsme tehdy hledali toho podělanýho lachtana F půl hodiny.“

„Hm, tady mají aspoň barvy.“

„To jo, ale stejně tady bloudíme jako idioti.“

„Počkej, myslím, že jsme na jiném patře. Víš co? Radši najdeme hlídače a zeptáme se.“

„Zkus houknout klíčkem, třeba auto uslyšíme.“

„Všichni už jsou pryč.“

„Protože tady parkovali samí géniové, co si dokážou zapamatovat barvu a písmeno. Dvě věci najednou! Prostě bedny. Na to je potřeba nadprůměrné IQ, to je jasná věc. Klikaři, ne že ne.“

„Hele, neštví.“

„Ale já tě neštvu, jen říkám, že někdo má na tohle nadání, a někdo zase ne.“

„Zelená, určitě zelená.“

„Nedá se někomu zavolat?“

„Kde je asi výtah? V tomhle patře auto není.“

„Víš to jistě?“

„Hele, když jsi tak chytrá, tak si ho hledej sama, určitě ho najdeš.“

„Nezačínej si, teď na to vážně není vhodná chvíle.“

„Ale je, je na to chvíle. Co se ti sakra v poslední době děje?“

„Ach jo, pojď radši hledat to auto než se teď hádat. Taková blbost!“

„Vždyť ty už mě vůbec nevnímáš, a když si chci s tebou někam vyrazit, musíme jít do kina, protože se mi nedokážeš podívat do očí.“

„Tak pán se chce o tomhle bavit zrovna teď. Zrovna teď. To snad není pravda, začít mě teď takhle prudit!“

„Jo, budu prudit, jo! Protože se věčně tváříš naštvaně a za všechno podle tebe můžu já! Proč sis tu barvu a písmeno nezapamatovala ty, sakra? Ale to ne, kdepak, všechno si musí pamatovat tady pan blbeček, to on musí vždycky všechno zmáknout.“

„Co mi to tu vykládáš, co ty prosím tě děláš?“

„Řeším děti, platím účty, volám do banky, aby ti zvýšili limit na kartě, a ještě k tomu se musím starat, aby naší porcelánové panence náhodou něco nepřelítlo přes nos!“

„No to snad není pravda. Tak si tady vykládej ty svoje kraviny sám. Nazdar.“

„Hej.“

„Co je?“

„Našla jsi výtah?“

„Není tady.“

„Určitě ne? A co schodiště?“

„Neviděla jsem, hledej si ho sám, když víš všechno nejlíp.“

„Hele, klid. Někde tady přece musí být.“

„Hmm.“

„Tady je červená barva, písmeno R. Kdy jsme se proboha dostali do červené a do erka?“

„Asi jsme sešli o patro níž.“

„Ne, nešli jsme dolů.“

„Jak to víš? No tak je asi červená a zelená na stejném patře.“

„No ale vždyť jsme byli v céčku.“

„Ty jsi tvrdil, že v áčku.“

„Myslím, že jsme zaparkovali v céčku.“

„Ale říkal jsi, že v áčku!“

„V céčku!“

„A teď jsme v erku. To snad není pravda, že se v té obludnosti tak dlouho plácáme. Hej! Slyšíte mě někdo? Hlídači! Haló, tady, prosím!“

„Nezkusíme někomu zavolat?“

„Není tu signál.“

„Kecáš.“

„Vážně. Aspoň já jsem bez signálu. Mrkni na svůj mobil.“

„Taky nic.“

„To nemůže být pravda. Ukaž. Do háje.“

„Zkus o kousek popojít. Máš?“

„Nic.“

„Sakra, tyhle pitomý parkoviště jsou čím dál horší, stavějí je jako bludiště, já je fakt nesnáším.“

„Můžeš za to ty, to si nemůžeš někam napsat, kde jsme zaparkovali? Teď to vidíš, už tu není ani noha, protože takový dvě pitomosti si dokáže zapamatovat kdekdo, jenom ty ne.“

„Vidíš? Už zase štěkáš.“

„Hele, už se tady na tom debilním parkovišti točíme přes dvacet minut. To nemůže být pravda, přece to auto musíme najít.“

„No jistě. Jen se podívej, hele, tamhle stojí: jak poručíte, tady ho máte. Co na tom sakra nemůžeš pochopit, když ti říkám, že nevím, kde je?“

„Nemůžu pochopit, proč jsi tak k ničemu a proč jsem si tě vůbec vzala.“

„...“

„Teď jsem už mohla být doma v posteli, ale kdepak. Místo toho tu chcípů vedrem v obludným debilním parkovacím domě, protože můj manžilek, co nikdy nic neudrží v hlavě, nedokáže najít jedno blbý auto. Všichni už tu svou káru našli, jen ten jeden idiot ne!“

„Není v tom sám.“

„Co tím chceš říct?“

„Jaký pán, takový...“

„Hlídači! Hej! Je tu někdo?!“

„Obchodní centrum už zavřelo.“

„Cože?“

„Zkusil jsem jít dovnitř, jestli nenajdu někoho, kdo uklízí nebo se stará o kino, ale dveře už jsou zamčené.“

„Hlídači! Pomoc!“

„Určitě musí obejít parkoviště, než všude zamknou.“

„No jasně, určitě, přece nemůžou jen tak zavřít a nepřesvědčit se, jestli tam nezůstali lidi, ne?“

„Našla jsi schodiště?“

„V tomhle patře není.“

„Ani nouzový východ?“

„Je tu šipka, ale nikde ho nevidím.“

„Je tu jen zeď.“

„Zeď.“

„Jak to, zeď? To snad není možný. To je vážně k zbláznění. Já ty lidi zažaluju.“

„Začneme znovu, jo? Vždyť je to trapný.“

„Vyšli jsme z kina těmihle dveřmi a zahnu-li jsme doleva?“

„Byla tam zelená sekce.“

„Ano.“

„A nezahnuli jsme spíš doprava? Protože tady je modrá.“

„Víš to jistě?“

„Jsem snad barvoslepá, ne asi?“

„Sklapni už na chvíli, sakra. Mám toho po krk, jak mi furt nadáváš, když se uráčíš otevřít pusinku, tak jen abys mi něco vyčítala.“

„Mně nebudeš poroučet, že mám sklaptopnout. Jdi do prdele, jdi do prdele, jdi do prdele.“

„Ty jsi, ty jsi... nesnesitelná.“

„Kde jsi byl minulý víkend?“

„Co?“

„Odpověz. Je to úplně jednoduchá otázka.“

„V hlavním městě. Učil jsem. Vždyť to víš, tak proč se ptáš.“

„Aha.“

„Mám pocit, že jsem něco zaslechl.“

„Ukaž, zmáčkni to znova.“

„Slyšíš? Někde to píplo.“

„Kde?“

„Zdá se mi, jako by se to ozývalo na víc místech.“

„To je ozvěna.“

„Zmáčkni to ještě, a znova.“

„Tamhle.“

„Mně se zdá, že spíš někde blíž.“

„Tak já se podívám tady a ty tamhle.“

„A co když se ztratíme?“

„Tak se podíváme, co je tady za barvu? Žlutá?“

„Žlutá H.“

„To přece nedává smysl, ne?“

„Tady žádné auto neparkuje.“

„Kdy všichni odjeli?“

„Asi v době, kdy se moje ženuška zavřela na dvě hodiny na záchodě a dělala tam bůhví co.“

„Takže za to teď sakra můžu já, jo? No jistě, pan Dokonalý.“

„Viděl jsem, jak všichni odjíždějí, a ty jsi pořád trčela na záchodě. Skoro už jsem chtěl jít za tebou.“

„Když sis dělal takový starosti, proč jsi za mnou nešel?“

„Proč? No asi že to byla dámská toaleta, ne?“

„Plakala jsem.“

„To jsem si mohl myslet. To máš z toho, že mě taháš na tyhle ubrečený filmy. Jen se tam bulí. Manžel ji opustil, buhuhu. Buhuhu, ten druhý ji nemiluje. Buhuhu. Takový kraviny.“

„Pojď sem, vypadá to tu jinak.“

„A potom se můžeš ubrečet.“

„Pojď sem.“

„Tomu se říká masochismus.“

„Tudy už jsme šli, ne?“

„Nezdá se mi.“

„Připadá mi neuvěřitelný, že už tu neparkuje ani jedno auto.“

„Jen to naše. A kdoví jestli. Začínám pochybovat, jestli jsme v něm vůbec přijeli. Představ si, třeba jsme z nějakého důvodu přijeli taxíkem a teď to tu obcházíme jako idioti.“

„Takhle bych já určitě nezbíblá. Takhle blbnou jen lidi, co mají hlavu bůhvíkde.“

„No jistě, ty jsi neomylná.“

„Ne, nejsem neomylná, ale nelžu.“

„Co tím chceš říct?“

„Kde jsi byl minulý víkend?“

„V hlavním městě, sakra doprdele, v Centru pro vzdělávání nových talentů na hlavní třídě.“

„Nádhera, pěkně sis to připravil. Dokonce i adresu ses naučil.“

„Co si to tam mumláš?“

„Že jsi nenechal nic náhodě! Že sis vymyslel nebo vygoogloval i tu pitomou adresu!“

„Nechápu, a po pravdě řečeno je mi to všechno k smíchu. Mluvim za sebe, nevím, co si o tom myslíš ty. Teď není vhodná chvíle hádat se o kravinách, když už tady půl hodiny bloudíme po parkovišti a nemáme šajn, kde stojí ten náš debilní auták.“

„Co jsi do googlu zadal? Centrum pro vzdělávání nových talentů? Nebo to sis taky vymyslel?“

„Ach, bože.“

„Boha si do huby neber, hajzle prolhanej.“

„To se mi snad zdá.“

„Anebo jo, jen se na něj obracej, modli se, aby ti odpustil, že jsi takovej prolhanej srab.“

„To je fakt neuvěřitelný.“

„Neuvěřitelný je, že se ani nestydíš. Hele, tady je A.“

„Ale fialová.“

„A nemohl jsi zaparkovat ve fialové A?“

„Ne.“

„Ne, fakt ne?“

„Hm, ne.“

„Vidíš, nevíš to jistě.“

„Přestaň už konečně prudit, sakra. Auto tady není, tak je fuk, jestli to vím jistě, nebo ne.“

„Někdo nám auto ukradl.“

„Co?“

„No jasně. Že mě to nenapadlo dřív. Auto nám ukradli, někdo v něm odjel, není tady!“

„Doprdele.“

„No jasně, proto tu bloudíme a nemůžeme ho najít: není tady!“

„Ale zaparkovali jsme na zelené.“

„Jdi se s tou zelenou vycpat! Strč si svou zelenou za klobouk! Ukradli nám auták!“

„Ale já mám parkovací lístek.“
„Mámparkovacílístek, mámparkovacílístek. Zloději se přece mohli spráhnout s hlídačem nebo lístek zfalšovat nebo co já vím, hlupáku. V tomhle podělaným městě už není nikde bezpečno. Podělaný město! Nic už v tomhle kreténským městě není, jak bývalo. Hlídači! Pomoc, pojdte nám někdo pomoci!“
„Uklidni se, sejdeme dolů a někomu to řekneme.“
„Není tu výtah ani schodiště.“
„Tak najdeme nějaké okno nebo něco. Pojď, nezůstávej tady, nesedej si, pojd, jdeme. Však my se odsud dostaneme, uvidíš. Vstaň, miláčku, pojd, uvidíš, že jednou se tomu budeme smát.“
„Neříkej mi miláčku, ty jeden podrazáku.“
„Hned nás odsud dostanou.“
„Nesahej na mě, nesahej na mě.“
„Co je s tebou?“
„Kde jsi byl minulý víkend?“
„Co s tím pořád máš? V hlavním městě.“
„Ty jsi v žádným hlavním městě nebyl, nebyl, nebyl.“
„Ale byl. Co tě to popadlo?“
„Říká ti něco hotel Imperial? Co? Nepřipomíná ti to něco? Hihhi, hahaha, úsměvy od ucha k uchu? Co? Nevzpomínáš si?“
„Vstávej, půjdeme hledat auto.“
„Ještě jednou na mě sáhneš, a zabiju tě, ty sráči prolhanej, vyškrábu ti ty tvoje drzý oči.“
„Jdeme hledat auto. Na drby to není vhodná chvíle ani místo.“
„To se pleteš. Tohle je nejlepší chvíle a nejlepší místo, teď se budeme bavit o tvých čuňárnách.“
„Šup, jdeme.“
„Pusť mě.“
„Jdeme.“
„Říkám pusť mě, zrůdo.“
„A co mi jako uděláš? Tady nikdo není. Nikdo nás neuslyší. Co si myslíš, že mi uděláš?“
„Ne, je to jinak. Co chceš udělat ty mně?“
„No tak si tu zůstaň, jdu hledat hlídače.“
„Hodláš dál tvrdit, že jsi byl v hlavním městě?“
„Tak ty s tím nepřestaneš otravovat?“
„Co mi chceš udělat?“
„Ježíšmarjá, zhasli.“
„Sakra.“
„Ukaž, posviť mobilem. Co je tady za písmeno?“
„Je tady P“
„P jako že jsme v prdeli.“
„Už jsme tudy někdy prošli?“
„Panebože, bez světla ten východ nenajdeme nikdy.“
„Jak dlouho už tady asi tak jsme?“
„Už budou tři ráno.“
„Hlídači! Prosím! Pomozte nám někdo!“
„Vyřveš si hlasivky.“
„Hlídači! Pomoc!“
„Dochází mi baterie, jak jsi na tom ty?“
„Tobě, nebo telefonu? Já ještě mám.“
„Budeme tu muset přespat na podlaze.“

„Nic jiného nám nezbude.“
„Doufám, že děti nezůstaly vzhůru a nečekají na nás. Carmen musí šlet.“
„Zrovna na to myslím.“
„Je to vážně k zbláznění. Nemůžu uvěřit, že už jsme tady na tom parkovišti tři hodiny a nenašli jsme ani jedno okno.“
„Mám pocit, že barvy a písmena se pořád mění, pokaždé vidím jinou barvu a jiné písmeno.“
„To není možné.“
„K zbláznění.“
„Noční můra.“
„A třeba jo?“
„Už jsem se několikrát zkusil štipnout.“
„Zmáčkni zase klíček.“
„Proč?“
„Abychom slyšeli pípnutí.“
„Tamhle.“
„Tam už jsme byli.“
„Tak půjdeme znova.“
„Hele.“
„Co je? Jdeme, na co čekáš?“
„Hele. Vždycky když jdeme kolem, je to jiná barva a jiné písmeno.“
„Ne, to se nám jenom zdá, není to tak.“
„Mění se.“
„Nemění. Nemůže se měnit. Za to může prostě jen únava.“
„Zapisovala jsem si to do mobilu.“
„Jsme popletení. Točíme se tu už moc dlouho na místě.“
„To není patro parkovacího domu.“
„A co to teda je? Hlavalam?“
„Mění se.“
„Přestaň žvanit nesmysly a vstaň, pojd, pápalo to tamhle odtud.“
„Zmáčkni to znova.“
„Posviť mi sem, co je tady?“
„Je tady O.“
„A pamatuješ, že jsem před chvílí říkal P jako v prdeli?“
„To není stejná zeď.“
„Je to stejná zeď.“
„Jsi unavený.“
„Jsem, ale tohle je O.“
„Asi scházíme dolů, jen to nevnímáme. Vidíš? Pokaždé, když obejdeme parkoviště, ocitneme se o úroveň níž, v moderních budovách člověk tolik nevnímá, jestli jde dolů.“
„Je to O.“
„To není možné.“
„Je. A stejná zeď.“
„Podívej se, jestli nemáš signál.“
„Nemám signál od chvíle, kdy jsme sem vlezli.“
„Ale tak se podívej!“
„Už mi taky dochází baterie.“
„Ježíšmarjá. Nic, vid?“
„Je to O.“
„To snad není pravda, to se nám nemůže dít.“
„Podívej se na parkovací lístek, třeba je tam nějaké telefonní číslo.“
„Nemáme signál.“

„Tak najdeme nějaký telefon na zdi, co se s ním přivolává obsluha.“
„Už hodiny koukám po stěnách a hledám. Ale nic, není tu nic, ani hasicí přístroj nebo nějaký kohout, ani žádný výčnělek. Prostě vůbec nic.“
„Podívej se na to písmeno. Posviť mi sem. Co tam je?“
„Je tam S.“
„A barva?“
„Oranžová.“
„Předtím tam byla modrá a písmeno I.“
„Přestaň žvanit nesmysly. Co je tamhle?“
„*Nezapomeňte barvu a písmeno svého parkovacího místa. Děkuje.*“
„To nemá hlavu ani patu. Pomoc! Hlídači! Prosím!“
„Poslouchej.“
„Co je?“
„Něco jsem zaslechl, vstaň.“
„Kde, co? Nic nevidím.“
„Proč jsem ksakru přestal kouřit! Mohli jsme mít aspoň zapalovač.“
„Pšt! Poslouchej.“
„Dobře.“
„Slyšíš?“
„Jo.“
„To je tvůj mobil, někdo ti volá! Máš signál!“
„Ne. To je oznámení, že se vybila baterka.“
„Doprdele. Doprdele. Doprdele. Doprdele. Kurva. Dopíči. Doprdele. Čemu se směješ?“
„Nikdy jsem tě neslyšel říct tolik sprostých slov.“
„Nikdy jsi mě taky neviděl uvězněnou na parkovišti bez východu.“
„Jsme bez telefonu, bez světla, bez auta, bez vody.“
„To je trest.“
„Trest?“
„Za tvoje lhaní a podvádění, za tvoje sukničkáření.“
„Nikdy tě nenapadlo, že si za to můžeš sama, protože jsi na mě věčně tak protivná? A od rána do večera ječíš? A jsi pořád unavená, neustále máš migrénu nebo zase chystáš večeri pro svoje kamarádky?“
„Jasně, za všechno můžu já. To já tě strčila do náruče tý zmalovaný mrchy, se kterou tě viděli v hotelu Imperial. No jo, chudáček se cítil opuštěně, ta jeho zmije mu nerozumí, tak si našel pěkný mladý kozy, do kterých může zabořit obličej a nechat se utěšit.“
„Sklapni už. Pojď, zkusíme najít ten východ.“
„Odpověz mi.“
„Musíme se odsud dostat, dělá se mi špatně, točí se mi hlava.“
„Odpověz mi. Máš ji rád?“
„Nevím. Poslouchá mě, objímá mě. Nevím, občas mám pocit, že ano. Je něžná. Jenže mám tebe, děti... Hele, slyšíš?“
„Slyším.“
„Co to je?“
„Jako by někdo přicházel.“
„Bože můj, díky, díky, díky.“

„Odkud je to slyšet?“
„Odtamtud, ne?“
„Zkusíme křičet?“
„Ano, odtamtud. Počkej, radši ne, počkáme.“
„Blíží se sem.“
„Ano, nejspíš hlídač, ale počkej, až bude blíž.“
„A proč na něj nezavoláme, vždyť nás může minout?“
„Počkej.“
„Co to je za zvuk?“
„Jako by funěl pes.“
„Pes nebo prase.“
„Prase snad ne?“
„Pšt. Nemluv tak nahlas.“
„Blíží se to. Spíš ten zvuk připomíná koně? Nebo krávu?“
„Panebože, to je k zbláznění.“
„Mám strach.“
„Nic se neděje. To bude z mobilu nebo z rádia. Nic se neděje, to není kůň ani prase, to bude nějaký vtíp. Zavoláme ho?“
„Pšt.“
„Vydává to zvuky jako nějaké zvíře.“
„Panebože.“
„Zapni mobil.“
„Zapípá.“
„Zapni ho, musím to vidět.“
„Co to je?“
„Je to... to není možné... je to něco jako býk.“
„Je to převlečený člověk.“
„Ne, má rohy a kopyta. Není to člověk.“
„A co to teda je? Co jiného by to mohlo být? Co to je za hru?“
„Blíží se.“
„Není to člověk.“
„Co to je?“
„Nevím, co to je. Jde to k nám.“

Ze španělského originálu **Sacrificios** ze svazku Sacrificios humanos (Páginas de Espuma, Madrid 2021) přeložila **Anežka Charvátová**.

María Fernanda Ampuero (*nar. 1976 v Guayaquilu*) je ekvádorská prozaička, novinářka a feministická publicistka. Vyrůstala a studovala v největším ekvádorském městě Guayaquil, kde pracovala pro deník El Universal. Ve Španělsku, kam odjela roku 2004, psala o situaci migrantů (včetně své vlastní), kterou shrnula v reportážních knihách *Lo que aprendí en la peluquería* (Co jsem se naučila v kadeřnictví, 2011) a *Permiso de residencia* (Povolení k pobytu, 2013). Od roku 2005 žije v Madridu. Je autorkou úspěšných povídkových svazků *Pelea de gallos* (Kohoutí zápas, 2018) a *Sacrificios humanos* (Lidské oběti, 2021).

HLEDÁ SE ČTENÁŘ

To, že čtete tyto řádky, ještě neznamená, že jste čtenáři. Alespoň ne v povídce španělského spisovatele, kde musíte své čtenářské schopnosti prokázat v pracovním pohovoru, projít zkušební lhůtou a neustále zvyšovat svou produktivitu. Pokud neuspějete, budete propuštěni.

ISAAC ROSA

*Hledá se čtenář*ka. Předchozí zkušenost podmínkou. Prokázání rychlosti 80 str./h. Certifikát z angličtiny. Dobré pracovní prostředí, možnost kariérního růstu. Pevná mzda a osobní ohodnocení. Zkušební doba.*

Pojďte, nesedte tu. Ano, vy, kdo jiný? Vy, kdo čtete tuhle větu. Nestůjte na místě, postupte o kousek. Nezastavujte se. No tak, pokračujte až na konec, nemám na vás celý den. Nevadí, když přeskočíme odstavce?

Tak, to je mnohem lepší. Tady nás nebude nikdo rušit. Přicházíte na základě inzerátu, že ano? Nejste první, koho tu dnes máme, nemyslete si. Jen za dnešní dopoledne tuhle stránku prošlo dvanáct takových jako vy. Čtenářky, čtenáři. Ale nikdo v tomhle pohovoru neobstál, nikdo se nedostal na další stránku. Lidi si myslí, že stačí umět číst, písmeno po písmenu, ale to není, oč tu běží. Pro kariéru na poli čtení je toho potřeba mnohem víc. Ctižádost. Elán. Naprostá flexibilita. Otevřenost výzvám. Nekonformní duch. Musíte zapomenout, že je to práce, a číst jako o život, dát do té stránky všechno. Nepoddát se tlaku, únavě, rutině, která člověka nutí klouzat očima po větě, aniž by věděl, co právě přečetl. Moment. Rychle odpovězte a neříkejte se zpátky v textu: Kolik už tu dnes před vámi bylo lidí? Správně. Opravdu dvanáct. Byl to test, abych viděl, jestli dáváte pozor na to, co čtete. Deset z těch dvanácti nedokázalo odpovědět. A to si myslí, že to můžou ve čtení někam dotáhnout.

Teď pokračujte odtud dál. Ale čtete pomalu. Pomaleji. Pomaleji! Někdy je potřeba číst v mírném tempu, což také není snadné. Tak. Mnohem lepší. Pomalu. Pokračujte tímhle tempem až na konec odstavce, počkejte si, nespěchejte. Jakmile se věta protahuje, začínáte zrychlovat. Dýchejte zhluboka. Dýchej zhluboka, nevádí, když ti budu tykat? Dobře. A teď jdeme číst. Každé slovo. Jako by ho psala tvoje

ruka. Jemně. Projdi si tvar každého písmene. Tak. Výborně. Začínáme si rozumět. Vrať se na začátek. Ne na začátek odstavce, ale na začátek stránky. Tam, kde je napsáno „Hledá se čtenář*ka“, a odtud začni číst, ale opravdu pomalu, jak jsem ti říkal. Počkám na tebe v dalším odstavci, nespěchej, já nikam neuteču.

Nebylo to špatné. Pauzy vyznačuješ dobře. Rozlišuješ tečku uprostřed odstavce a tečku na jeho konci. Teď se podíváme, jak jsi na tom s rychlostí. Ano, jindy je zase potřeba číst rychle, dokonce velmi rychle; občas se čtení nahromadí, takže musíme zvýšit počet stránek na hodinu, což ale neznamená, že se bude cokoliv přehlížet, že se budou přeskakovat slova nebo procházet napříč stránkou z rohu do rohu. U nás platí, že když požadujeme rychlost, nepolevujeme v pozornosti, pamatuj na to. Tady to není jako v těch firmách rychlého čtení, kde čtou, jak se jim to hodí; nám jde o kvalitu. Souhlasíš. Připrav se. Teď přečteš tohle, ale v plné rychlosti, nejrychleji, jak dovedeš, ani na okamžik se nezastavíš, ale nebudeš vynechávat čárky, ještě o něco rychleji, ať je to, jako když běžíš po řádku a sotva popadáš dech, přidej, no tak, do toho, prolétni větu, ale nepřeskakuj slova, nezůstávej pozadu, honem, honem, ještě trochu rychleji, nahlas! Tady se zastav. Nebylo to špatné. Vrať se na začátek věty a zkus to o něco rychleji.

Na pár vteřin si vydechni, než přejdeš k dalšímu odstavci.

*

Líbíš se mi. Na nějaké závěry je zatím brzo, nemysli si, že už máš místo jisté. Ale líbí se mi tvůj způsob četby. Připomínáš mi mě, když jsem začínal, už je to třiadvacet let. Byl jsem mladý jako ty. A podívej se na mě teď. Jsem důkazem, že se to tu dá někam dotáhnout. Ty předchozí stránky jsem napsal já, čteš moje slova. Sám už dlouho nečtu skoro vůbec, mám na to lidi; já vás řídím a jen čas od času se pustím do čtení, vždycky jde o vybrané stránky, prominentní klienty. Vydržím celé týdny bez přečteného řádku. Ale občas, když přečtu něco náhodného, svítilci reklamu na ulici, titulek novin na barovém pultě, vzkaz od synovy učitelky, cítím lehkou nostalgii, chybí mi ta doba, kdy jsem jako obyčejný čtenář bez velké odpovědnosti mohl celý den pročíst. Někdy mě večer po konci pracovní doby bolela hlava a pálily oči, ale žádná únava není tak sladká jako ta čtenářská, nemyslíš? A teď mi řekni – a nevracej se v textu – před kolika lety jsem tu začal? Výborně. Před třiadvaceti. Nenecháš se rozptylovat, i moje jalové osobní povídání čteš bedlivě, nepolevuješ v pozornosti. Máš dobré předpoklady.

Podíváme se, jak si poradíš s angličtinou. *Read now these few sentences, keep on reading to the end of paragraph. Stop a second in every period. Now, go faster, read this one the fastest you can do it, quickly, even faster. Stop right now. Good. Please, get back to the beginning of the paragraph, and read it again, but now slower. Very slowly. And carefully. Breathe. Relax. Now repeat it one more time, please. Good. Perfect.*

Zbývá nám prozkoušet intonaci. Jazykola-my. Připadá ti to legrační? Už jsem ti říkal, že dáváme velký důraz na kvalitu. A kvalita zahrnuje i modulaci a jasnou, přesnou výslovnost. To nás odlišuje od všech těch subdodavatelů, kteří tlačí ceny dolů. Zatímco jejich čtenáři se zadrhávají, jakmile narazí na nějakou neobvyklou gramatickou konstrukci, my garantujeme správný přednes. Čti rychle, bez přemýšlení: „Co jí to jí? Jí jí šíjí? Jí jí ji, či jí ji nejí? Jí, ale jí jí jí? Ano, jí jí jí a jen jí.“ Nebylo to špatné. Teď to zopakuj rychleji. Výborně.

Místo je tvoje. Ano, čtení ti šlo dobře. Jsi člověk, kterého hledáme. Však já vím, chceš číst dál: přečíst si, jaké jsou podmínky, mzda, pracovní doba; dokonce si chceš přečíst smlouvu, kterou budeš podepisovat, a brzy i svou první výplatní pásku. Nespěchej tolik. Nej dřív budeš ve čtyřtýdenní zkušební době. Tu ti samozřejmě zaplatíme. Anebo řekněme, že tě za ni odměníme: ty mi povíš, co tě baví číst ve volném čase, a my ti zkušební dobu proplatíme v četbě.

Pokud projdeš čtyřmi týdny zkušební lhůty, podmínky už budeš znát, ale nemusíš se ničeho obávat: jsou dobré, za to ručím. Ne tak dobré jako před pár lety, to se rozumí, ale dnes není před pár lety. Dnes je dnes, všechno se mění, trh vypadá jinak než dřív, však to jistě víš, denně o tom čteš v novinách. Vyrojili se lidé, co čtou za pakatel. Nebo dokonce zadarmo, někteří čtenáři jsou ochotní pracovat bez nároku na mzdu, výměnou za četbu, kterou by si jinak museli zaplatit. Jsou i takoví, kteří čtou kvůli prestiži, chtějí být uznáváni jakožto čtenáři. Někteří se snaží udělat si jméno a myslí si, že nejdřív musí číst nějakou dobu bez odměny, než se dostanou do pozice, kdy si můžou říct o peníze. Pak je tu taky spousta živnostníků a příliš velká šedá zóna, čtenáři, kteří čtou u sebe doma nebo někde ve sklepě, kde nehrozí úřední kontrola. Někdy konkurence. Neoprávněné podnikání. Kde kdo si myslí, že může začít číst.

My platíme, to už jsem ti říkal, ale až budeš číst svou první výplatní pásku, nediv se: však se v minulém odstavci psalo, že se všechno změnilo a nic není jako dřív. Když jsem do firmy nastoupil, bylo nás málo, čtenářem se nemohl stát jen tak někdo, vyžadovalo se vzdělání, talent, vrozené vlastnosti, které mají jen nemnozí z nás opravdových čtenářů. A ty v sobě něco máš, všiml jsem si toho při tvém čtení předchozí stránky. Dotáhneš to v tomhle podniku daleko. Všichni potřebujeme dříve či později vystřídat. I já sám: přijde den, kdy už nedokážu dál číst ani řídit četbu, písmena mi budou tancovat před očima, zrak začne selhávat, čtenářská kariéra nebývá dlouhá, dioptrie přibývají. A dnes tím spíš, ostatně půlku textů budeš číst z obrazovky. Ano, i tohle se ztrácí: vůně inkoustu, papír, jeho ostří, kterým si čas od času porežeš břicho prstu, nekonečná paleta odstínů, jaké může mít bílá stránka, začerněné prsty na konci dne, pohled, který se občas zamotá mezi řádky a objeví v nich fantastické obrazy, preludy vyvstávající nad písmeny... Víš, o čem mluvím, že ano? V dnešní době četba zjednotvárněla, obrazovce chybí plasticita i hloubka a ze čtení se stává mechanická činnost.

Znáš ty nové skenery, které převádějí písmo na zvuk a dávají hlas vytištěným řádkům? Taková hrůza... nahradit čtení robotickým

hlasem, který čte za tebe, bez rytmu, bez pauz, odlidštit něco tak lidského, jako je četba. Brzy už nebude nikdo potřebovat číst a my profesionálové zmizíme ze scény. Kdo ví, co potom budeme dělat...

*

Omlouvám se. Nechal jsem se unést. Stává se mi to často. Propadám nostalgii, my čtenáři patříme k melancholikům, víme, že jsme ohrožený druh. Ale nebudme fatalisté. Ještě nám zbývá hodně let, musíme toho ještě spoustu přečíst. Garantuji ti, že o práci tu nebudeš mít nouzi. A pracovat se musí tvrdě, na to si zvykej. Pořád ještě máš čas odejít. Jakmile si ale sedneš a pustíš se do toho, už o tobě vůbec nechci slyšet, zajímá mě jen jedno: jestli týden po týdnu zvyšuješ svou produktivitu. Víc stránek a lépe přečtených. Nechci žádné stížnosti, žádné vyrušování, žádné rozptylující kontakty s ostatními čtenáři. Každý nad svou stránkou, i když někdy budete číst to samé. Přesně totéž, stejnou rychlostí, takže tvoje čtení bude rezonovat s četbou ostatních.

Myslím to vážně. Sem se chodí pracovat. Sem se chodí číst. Pořád si myslím, že se na to místo hodíš, pořád se mi líbíš. A proto ti to říkám. Nesmíš sejít z cesty, nesmíš promarnit svůj talent. Spousta lidí by chtěla být na tvém místě. Leckdo si myslí, že když si tu sedne a dá se do díla, už má práva a může si klást požadavky. Nebud jako oni. Před tebou tudy prošly zástupy lidí. Nastoupíš na místo po někom, koho jsme právě propustili. Až si budeš sedat na židli, ucítíš, že je ještě teplá, na desce stolu uvidíš stopy jeho začerněných prstů. Pustíš se do čtení uprostřed odstavce, přesně tam, kde skončil on.

Určitě víš i o té stávce, netvař se, že nechápeš. Je mi jasné, že si to přečetl každý, kdo sem přišel. Hloupá, zbytečná akce. Několik čtenářů si postavilo hlavu, rozhodli se přerušit četbu, nechat stránku nedočtenou. Vyhodili jsme je. Všechny. Co jsme taky měli dělat? Takové výzvy nepřijímáme. Sem se chodí pracovat. Číst. Zopakuju ti to a ty to přečteš znovu, ale pomalu: Sem se chodí pracovat. Číst. Ještě jednou, ale tentokrát čti pomaleji, s pořádným důrazem na každé slabice: Sem se chodí pracovat. Číst.

Začni hned, neztrácej další čas. Sedni si a začni. Soustřeď se, zapomeň na svět, teď existuje jenom tahle stránka, tenhle odstavec, tenhle řádek. Tohle slovo. Tohle. Čti. Čti. Pokračuj. Čti a nezastavuj. A až dojdeš na konec, k poslední tečce, vrať se na začátek, vrať se na první stránku, k prvnímu slovu. Čti.

Ze španělského originálu **Se busca lector** ze svazku *Compro oro* (La Marea Ediciones, Madrid 2013) přeložil **Michal Špína**.

Isaac Rosa (nar. 1974 v Seville) je španělský prozaik a publicista. Vyrůstal v Badajozu, kde pak vystudoval žurnalistiku, v současnosti žije opět v andaluské Seville. Jako komentátor přispívá zejména do levicového deníku *El Diario*. Je autorem deseti románů. Za druhý z nich – *El vano ayer* (Marný včerešek, 1999), který se vrací k pozdnímu období frankistické diktatury – získal mezinárodní Cenu Rómula Gallegose; velký ohlas vzbudil i titul *Feliz final* (Konec dobrý, 2018). Napsal též tři svazky povídek, dva komiksové scénáře a jednu divadelní hru.

STRYCHNIN

Znepokojivost ve smyslu freudovského „das Unheimliche“ má v současné španělskojazyčné próze pevné místo. Dokladem je i povídka, v níž vypravěčce během návštěvy jednoho maghrebského města začne cosi podivného vyrůstat z ucha. Pokouší se o své zkušenosti psát, ale marně.

ELVIRA NAVARRO

1 Slovo *ferry* si spojuje s vesmírnou lodí a má za to, že se tvary oken podobají složeným očím některých druhů hmyzu. Pak vidí, jak si to nějaká zatím bezejmenná postava říká, zatímco kráčí po palubě. Je to žena, z níž vyzařuje zdrženlivý, uklidňující, uvážlivý chlad. Sprádá domněnky nad tím, co pozoruje, což je také chladné: zašpiněná bílá hmota; lehký odér mokrých podrážek, smažených hranolků a ryb. Bude o sobě mluvit ve třetí osobě, jako by byla cizí. Ráda by se usadila v té atmosféře mrazivého klidu, kterou si právě představila a která je zároveň tóninou, v níž by chtěla psát. Případá jí to jako nejlepší způsob, jak vyzkoušet svůj nový mozek, jak předstihnout to, co se jí bude dít. Zemdlelost v ní vyvolá snahu o konverzaci. Zamíří k postaršímu manželskému páru. Nezavíjí se přitom třesu v dolním rtu. Má podezření, že viděli tlapku, která jí visí z ucha. Potom se vydá do bistra. Vedle ní se objeví nápadně bílý, pupkatý čtyřicátník, a ona pocítí chuť mu o tom říct. Sváže si vlasy do ohonu a podívá se na sebe do zrcadla mezi lahvemi za barovým pultem: levé ucho má výš než pravé. Muž si toho nevšimne, i když je ten výškový rozdíl značný. Ucho jí těžkne a už před několika hodinami se začalo zbarvovat dočervena.

2 Vzpomíná si, že město T. navštívila před rokem. Poté, co jim průvodce ukázal katedrálu, vydali se na nábreží. Světlo bylo měkké a mísilo se s mlhou. Muselo to být za časněho odpoledne, a i když teprve sotva nastávalo jaro, zdálo se, že horké léto už je za dveřmi. Průvodce je zavedl k jižním hradbám v sousedství pláže. Všimla si cizinců, kteří se šli koupat, a když vstupovali do vody, nepřestávali usrkávat plechovkové pivo. Několik z nich vyšplhalo na balvany vlnolamu, který vyrážel směrem k ostrůvku, na němž stála pevnost v barvě hlíny; svým protáhlým, nízkým tvarem připomínala úlomek země plovoucí oceánem. Jenže ona neviděla vojenskou tvrz ani kus země, ale nádor vyrůstající z města.

3 Konečně vystupuje. Během celé plavby přešlo. Projít celnicí trvá přes hodinu; taxíky, skoro samé staré mercedesy, jsou cítit navlhlou kůží. Stoupá úzkými uličkami medíny, které připomínají soutěsky. Rezervovala si pokoj v hotelu, který prožil své slavné období před více než sto lety. Zdá se, že noc nastane co nevidět – na obloze se hromadí surově šedé mraky, ale přitom jsou jen tři odpoledne. Prochází patiem, z něhož se otevírá pohled na zátoku. Recepční se jí dívá na ucho a nijak to neskrývá. Mluví s ní posměšným tónem. V hotelu panuje příšeří. V pokoji najde dvě postele, odrbané deky, koberce, které vypadají, jako by visely na zdech od roku 1870, kdy byla budova postavena. Jenom koupelna je nová. Pokouší se napsat svůj příběh. Nedostane se dál než k několika skoupým poznámkám. Očísluje si je. Když se bouřka uklidní, vyjde na ulici a octne se na bazaru, kde uvidí skupinku žen. Trhovci jim nabízejí kuřata, cizrnu, cibuli. Trpký zápach krve z jehnat, zaříznutých u žlabu, se drží nad špinavou podlahou, po níž se valí odpadky, zbytky zeleniny a vnitřností. Dostane se do sekce látek a arganového oleje, kde se rozhodne, že si koupí šátek. Vejde do jednoho ze stánků. Jeho strohému interiéru vévodí několik figurín bez prsou a rysů obličejů. Na těchto nedodělcích visí barevné šátky. Chce černý hidžáb. „Jste provdaná za muslima,“ říká jí muž. Není to otázka, je to konstatování. „Já jsem Berber,“ dodává. Neodpoví a položí šátek před Berbera, který už tu končetinu zpozoroval. Muž vtipkuje s prodávčem

mýdla na protější straně uličky; jí se nepodaří správně si hidžáb nasadit a opouští obchod, aniž by smlouvala o ceně. Jde do hotelu. Zkouší najít literární podobu toho, co se právě stalo. Chce podat vysvětlení, zanechat stopu svého jednání. Jenže k čemu? říká si, když pouhá slova nestačí. Je těžké udržet tužku: jako by ji držela ta třetí tlapa, která jí táhne ucho dolů. Všechno se děje příliš rychle. Pozdě večer u zátoky ji překvapí, s jakou netečností pozoruje vzdálená světla na druhém břehu, nyní křišťálově čistá, protože bouřka svou prudkostí rozehnala mlhu. Necítí nic, dokonce ani strach, který by se dal očekávat tvář v tvář nejistotě příštích dní, možná měsíců. Neví, jak dlouho její proměna potrvá. Nejvíce ze všeho ji ale udivuje, že dokonce i na své blízké myslí, jako by šlo o lidi patřící do vzpomínek někoho jiného.

4 Probuď se o jedenácté dopoledne. Ucho má těžké a bolavé; když se pohne, zaslechne křupání. Nechuť je vzápětí vytěsněna jasnou přítomností věcí, které získaly na lesku a mají zrnitou, nestálou texturu, jako by byly pokryté vrstvou různých druhů hmyzu. Křeslo vydává jiný pach než koberec. Rozpoznává: střílný prach, kočičí chlupy, eben, tamaryšek, lupy, opium a strychnin. Tlapa už jí visí až pod úroveň hrudníku. Vyrostla asi o čtvrt metru a vypučely jí prsty, zakončené malými tlamičkami a pohybující se jako pavouci. Když se posadí k psacímu stolu ke svým skoupým číslovaným poznámkám, prstíky se chopí propisky. V končetině to praská; pokrývá ji vazká fermež. Neodvazuje se jí dotknout. Ušní lalok jí rudě svítí; krev se hromadí ve vlasečnicích. Vedle svých poznámek si všimne čmáranic, ke kterým právě míří její nová končetina, propisku pevně sevřenou mezi prsty. Tlapa v nich pokračuje. Ona zatím zkouší pochopit něco z toho, co v tak zuřivě soustředěném rytmu píše, a když jí propisku vytrhne, tlapa sebou škube. Ještě větší odpor klade, když si ji několika gumičkami připne k vlasům. Sténání prstů přechází ve zběsilé chrčení a končetina ji bouchne do zad, i když ne moc přesvědčivě. Potom se uklidní. Postupně cítí úlevu až dolů k bokům. Co kdyby si ji uřízla? Zkontroluje mobil. Neměla by zavolat matce a všechno jí říct? K čemu jsou jí tyhle nesrozumitelné číslované zápisky? Představuje si svou končetinu, teď už obrovskou, jak se plazí až na poštu a vkládá její poznámky do obálky. A zároveň si představuje svoji matku, jak kulí

oči na řádky ozdobené čmáranicemi nové tlapy, kvůli nimž jsou nepochopitelné dvojnásob. Znovu si sedne ke stolu. Květinové a geometrické vzory koberců na stěnách ji hypnotizují. Zdá se, jako by se pohybovaly, ale jsou to roztoči, kteří tékají mezi vlákny staré plesnivějící tkaniny. Naslouchá té němé armádě, rozlišuje nuance jejich pohybu. Roztoči skáčou, zastavují se, pobíhají po jemných vlákních jako malinké krysy, jako vši po dlouhé hřívě. Koberce, které už pro její oči přestaly být vybledlé, v sobě drží prach z doby před sedmdesáti nebo sto lety. Jsou v nich také nepatrné částičky, které kdysi byly pouštním pískem. Ve vzduchu visí něco tak pradávného, že se to ani nedá pojmenovat. Další den je tlapa o deset centimetrů delší. Už neví, jak ji svázat, a rozhodne se zamířit do obchodu se šátky. Když kráčí ulicemi, celý svět vyzařuje jas. Tlapa se pohupuje, jako by si také užívala radostného dopoledne, a kolemjdoucí se dívají na ten výrůstek zavinitý v šatstvu, které není ani západní, ani arabské. „Chci tři šátky,“ říká lámanou francouzštinou. Figuríny jsou skutečnější než prodavač, před kterým tlapu nijak neskrývá. Muž bledne, když vidí, jak k němu končetina s trochou bázlivosti natahuje tři prsty. S křikem vyběhne z obchodu. Ona vyrazí za ním; nechce ho vystrašit, chce jen zaplatit za hidžáby, ale uprostřed běhu zapomene, proč toho muže vlastně pronásleduje. Najednou pocítí touhu po kořisti. Arab je štlhlý, připomíná chrta. Jenže ona běží rychleji.

Ze španělského originálu **Estricnina** ze svazku *La isla de los conejos* (Literatura Random House, Barcelona 2019) přeložil **Michal Špina**.

Elvira Navarro (nar. 1978 v Huelvě) je španělská spisovatelka a publicistka. Vyrůstala v Andalusii, na madridské Universidad Complutense vystudovala filosofii a v Madridu žije dodnes. Provozovala blog *Madrid es periferia* a příležitostně přispívá do řady deníků a časopisů. Debutovala v roce 2007 románem *La ciudad en invierno* (Město v zimě), z dalších románů vzbudila největší ohlas *La trabajadora* (Pracovnice, 2014).

KOUŘ

Do nížinné oblasti východní Bolívie přichází modernita, venkované dávají dětem módní americká jména a vypravěččina babička rozjíždí na dvoře parní velkovýrobu klobás. Její mladý pomocník jménem Piri náhle zmizí, aby se po letech v pravou chvíli vrátil. Na jeho návratu je ale něco v nepořádku...

GIOVANNA RIVERO

Nejkrásnější vzpomínky jsou ty zbytečné. Kolik mi mohlo být, tak osm let, když se k babičce a dědovi přistěhoval ten chlapec s ptačím jménem, Piri, jako papoušek. Přijel, aby babičce pomáhal s živností, provozovala na třetím dvoře uzenářství a pekárnu. Vypadá to sice nemožně, ale dům opravdu měl tři dvory a na třetím, jak jsem říkala, babička rozjela parní velkovýrobnu klobás a žemlí. Když se tam člověk objevil hodně brzy ráno, mohl si představovat, že všechen ten kouř, který naráz vyplivovaly mlýnky, kamna, kutry, plničky střívek a hrnce, logicky musí být horečný smog vypouštěný nejnovějšími stroji rozvinutého světa.

V místnosti, původně zřejmě fungující jako předsíň, měl dědeček úřadovnu matriky, kam přistěhovalci z vnitrozemí chodili dát zapsat novorozence, čerstvé nebožtíky a nově uzavřená manželství. Piri říkal, že tohle je práce stvořená pro lenochy: ostošest mlátit do klapce nějaké hračky, zakazovat chudákům dávat dětem americká jména jako Johnny, Chuck nebo Michael a odpočívát vykládáním pasiánsu, při kterém člověk podvádí sám sebe. Pojem „psací stroj“ mu připadal strašlivě směšný, protože jsme byli zvyklí na brutální stroje měnící maso v narudlou beztvorou hmotu a potom v klobásu.

Večer měl Piri za úkol měřit metry prasečích střívek připravených na další pracovní den. Ani Penelopa by to tak dobře neuměla! vykřikoval dědeček cestou kolem, a my jsme nikdy nevěděli, jestli si dělá legraci, nebo ho fascinuje, jak jeho manželka dokázala zavést dělbu práce. A zatímco se Piri mračil, protože nesnášel, když ho srovnávali se ženou, já se snažila si vybavit, která z pomocnic, co prošly třetím dvorem, měla tak podivné jméno. Babička mě nerada viděla takhle zahloubanou, ať do vzpomínek, nebo do představ, bylo to pro ni totéž, obojí stejně chorobný příznak, bála se, že u mě propuká nemoc, kterou trpěl můj bratr.

Piri si vždycky sedl, postavil si vědro na zem mezi nohy a s úplně rovnými zády počítal, oběma rukama natahoval další a další kusy, metry té průsvitné látky, kterou měla babička naplnit rozmělněným masem. Tehdy mi to nepřipadalo odporné. Vlhké mlaskání střívek v octové vodě ve vědru a vážný Piriho výraz, soustředěný na chabé početní dovednosti, ve mně vyvolávaly nevysvětlitelnou slast. Všimla jsem si, že Piri si vždycky kousek té slizké membrány schovává do kapsy u kalhot, přestože střívko ještě někdy páchlo výkaly. Ukazovákem na rtech mi přikazoval, že ho nemám prozradit, tak jsem nikdy nic neřekla.

Jednou odpoledne poslala babička Piriho něco vyřídit do hlavního města. Měl se vrátit ještě ten večer, ale nevrátil se. Babička napřela veškeré síly, důvtip a intuici do pátrání, za které by se nemusel stydět ani Sherlock Holmes. Vyslechla několik předpokládáných snoubenek, zahrála si na pravdu se sázkařem na kohoutí zápasy, probírala řeči o dluzích a výhrůžkách, až se nakonec muse-la spokojit s počátečním svědectvím šoféra, chlapíka z Montera, náladového, ale s dobrou pamětí. Bylo to jednoduché. Piri nastoupil do dálkového autobusu, zaplatil jízdenku do města Santa Cruz, přestože se dala koupit i jenom do Warnesu, vesnice na půli cesty, odsouzené spíš k zániku než k modernosti, což podle babičky pouze dokazovalo, že chlapec neměl žádný úkladný a zákeřný plán pro to, co se posléze v rodinné legendě nazývalo „Nevysvětlitelný Piriho útěk“ a čemu dědeček, který si navzdory všemu uchovával posměšného, byt' ne zcela cynického ducha, říkal „Jak se Piri vypařil“.

Pravda je, že jsme se nikdy nedozvěděli, proč Piri vystoupil uprostřed ničeho v oblasti, kde nejsou žádné cesty, statky ani pole,

jen tráva, stromy a slunce, plující nad hlavou v pomalém umírání léta.

Mockrát se mi o něm zdálo, jak souká prasečí střívka, spřádá nekonečnou cestu, která se pak zašmodrchá. Sblížení ve snech vyvrcholilo noční mýrou, v níž se Piri proměnil v mého bratra a se spokojeným pohvizdováním stahoval z vysokého stromu dlouhé, tlusté růžové střevo. Vtom jsem si uvědomila, že ta něžná melodie není žádné pohvizdování, ale zvuk střeva zatíženého jakousi mrtvou vahou, a jak se do něj opíral vítr, vyluzovalo nepopsatelný, hluboký tón podobný nářku. Boty bez těla se klimbaly, pokryté výkaly. Z nemožnosti zjistit, jestli jsou výkaly prasečí, Piriho anebo bratrovy, pramenila strašná úzkost. Neodvážila jsem se vyprávět sen babičce, aby mi nevyčetla, že si přivolávám padoucnici.

O několik let později, když se ve vesnici slavnostně otevřela první vyasfaltovaná silnice, jsem doprovázela babičku na lékařskou prohlídku do hlavního města – podle rentgenu vypadaly její plíce jako dvě zuhelnatělé desky –, a autobus najednou po cestě zastavil a vystoupil z něho podvyživený kluk, hodil si batoh na záda a vydal se přes pastviny mezi vypasenými krávy a chrochtajícími čuníky, jako by mířil ke slunci.

Opřela jsem se čelem o okénko, abych ho lépe viděla. Skončil by svět, kdyby člověk šel a šel až na konec? Také jsem dostala chuť vystoupit. Soumrak byl nesmírný a vlhý a už se dala zahlédnout záře ze vzdálených ropných polí, která prý neustále hoří, říkali lidé, a občas někoho schramstnou jako peklo. Babička mi asi četla myšlenky a stiskla mi zápěstí mozolnatou rukou. Držela mě na zemi, mne nebo moje touhy. A potom řekla, jako by to mělo nějakou souvislost: prasečí střívka chlapi používají k tomu, aby neměli děti.

Tohle bezpochyby uměla: cokoli přifouknout kouzlem nebo nacpat rozemletým masem a potom to zničit.

Než jsme znovu uviděli Piriho, muselo ještě uplynout několik let. Nikdy jsem se nedozvěděla, jak se k němu doneslo, že babička umírá. Nemohl si s ní promluvit, protože babička už obývala jiný svět, kde není slunce ani obzor, a nás, kteří jsme zůstávali na této straně, nepoznávala.

Se zesnulou jsme se loučili doma, byt' se v té době dostávalo do módy najímat si ke bdění u nebožtíků sál, jenže to si mohli zaplatit jenom narkobaroni, pro které se smrt stávala pouze další záminkou, jak vystavovat na odiv čerstvě nabyté jmění. Dokonce smutečním hostům rozdávali upomínkové dárečky, jako by jejich nebožtíci něco slavili, nějaký zvláštní triumf, postup na společenském žebříčku. Ještě na této poslední hranici se snažili duši zesnulého odlišit od těch ostatních, které se na práh nebe nejspíš zatoulaly a ubíraly jas jejich novým molekulárním podobám.

My jsme si na tento veledůstojný rituál, spočívající v tom, že člověk zírá na tělo milované bytosti otrávené formaldehydem, znovu a znovu přistupuje k rakvi a ujišťuje se, že výraz pomalu ztrácí poslední zbytky života a mění se v *rictus*, jak se prý podle Piriho nazývá onen cizí škleb navždy sevřených úst a lícních kostí vystouplých jako pěsti, kdy z člověka zbývá jen *detritus*, ostatek skutečného, opravdového života, zkrátka jak říkám, na tu zničující podívanou jsme si nanejvýš mohli dovolit povolat Silvii, nestárnoucí neprovdanou učitelku, která ti uměla oplakat příbuzného s tak hlubokým citem, za jaký jsi byl ochotný zaplatit. Možná ta živá mrtvá nešťastnice využívala příležitosti, aby si mohla veřejně poplakat nad svou hrůznou pověstí nebo aby si mezi čerstvými nebožtíky našla podobného zombíka, který by se k ní hodil.

Piri rozsvítil fialové lampičky ve čtyřech rozích rakve, které měly babičku doprovodit na její cestě do neznáma. Smyslná zář vrhaná svítilnami na definitivně spící tělo mi připomněla, jak jsem ji vídala sklánět se nad obrovskými hrnci, ve kterých se vařila prasečí střívka. Pára a kouř nad kamny jí v soustředěné tváři zjemňovaly rysy a pokrývaly je jakousi patinou, ale nebyl to pot, spíš nějaká aura nebo idea. Babička měnící se v ideu. Ani nyní, když tu ležela mrtvá, s mozolnatýma rukama pokřivenýma artrózou a dřinou, nevymizel z ní náznak utrpení. Modlila jsem se za ni a snažila se z prosebných litaní neopomenout ani slovo, aby se nestalo, že mojí vinou, vinou mé roztržité představitosti, ztratí svou osvobozující a proměňující moc; v mém usebrání i ta tolik hloupě omílaná věta „kéž odpočívá v pokoji“ získávala původní význam.

Cítila jsem se nesnesitelně unavená. Všichni tvrdili, že vlastní živnost je nejlepší dědicitví, jaké mi mohla babička zanechat. Se vším, co jsem se naučila, se můžu o naše živobytí postarat, teď, když mi chybí jen málo, abych dospěla v ženu, a dědeček se svou stále ještě urostlou, vysokou figurou dodává důstojnost mé hrozící osiřelosti.

Nenacházela jsem nic, čím bych zahнала obrazy budoucnosti, *vlastní* budoucnosti, ve kterých jsem se viděla, jak vstávám za kuropění, využívám prvního denního světla k čištění střívek octovou vodou, rozplétám je a narovávám jako provázky na pult a potom celá zpocená, také proměněná v ideu, v kouřovou obsesi, to hedvábí šikovně nandávám na plničku a klikou do něj tlačím rozemleté maso a tak stále dál až na věky věků, amen. Tak jsem vstala a vydala se pro podnos s kávou.

Piri šel za mnou. Chtěl mi pomoci, s čímkoli bude potřeba. Požádala jsem ho, aby nalil vodu do konvice a postavil ji na oheň.

Nebude to stačit, řekl. Přišlo hodně lidí.

Postavil na kamna plechový hrnec a opřel se o zeď, čekal, až se voda začne vařit. Teprve v tu chvíli jsem si ho pořádně prohlédla. Byl to stejný Piri, jen měl svaly jinak přirostlé ke kostem, vytesané tak, jak to dělá dospělost. On si mě také bedlivě prohlížel, ale trvalo mi, než jsem si to uvědomila, možná proto, že i ostatní hosté na obřadu se na mě takhle dívali, nenápadně, ale intenzivně, snad dokázali zahlédnout stejnou budoucnost, jakou jsem zvětrila i já.

Vyrostla jsi, řekl. Nebyl to nějaký závěr, výsledek měření, ale hranice, za níž se nacházelo pochopení života, k jejímuž překročení mě vyzýval.

Používám teď své skutečné jméno, myslím tím jméno, kterým mě pokřtili, řekl ještě. A rovnou vytáhl průkaz totožnosti.

Nevěděla jsem, že se jmenuješ „Frank“, řekla jsem. A pak tišeji: Jako Frankenstein.

Jako kdo? předstíral Piri, že neví. Kývla jsem bradou směrem k vodě, že se už vaří, a začala chystat plastové pohárky. Piri nasypal do vody celý balíček hrubě mleté kávy a zamíchal to naběračkou, na které se ještě držely mastné fleky. Nic jsem neříkala. Nějakým způsobem jsem si to užívala, bylo mi příjemné vrátit se k dávnému pohodlí dětství, kdy jsme se takhle pohybovali po kuchyni, k věcem, které zůstávaly viset ve vzduchu.

Zatímco jsme nalávali kávu do šálků, on mastnou naběračkou, já skleněnou odměrkou, Piri mi vykládal, že dostudoval večerní střední školu, a dokonce si udělal odbornou nástavbu na vypravěče.

A to je co? zeptala jsem se, protože takové zaměstnání jsem si neuměla představit. Babička mi vyprávěla, že se s dědou seznámila, když počítal dobytek na statcích dodávajících zvířata na městská jatka, a takové zaměstnání mi připadalo horší než být

instalatér nebo třeba hrobník; naštěstí se pak stal úředníkem na matrice, ale babička k tomu říkala, že je to všechno jedno, stejně se pořád opakuje totéž: pracovat v potu tváře, souložit, jíst. Kdežto zaměstnání, kterým se živil Piri, se mi zdálo nesmyslné. Kdo ti je ochotný platit za vyprávění? Ve školách, kde se už zavádí nová vzdělávací reforma, řekl Piri. A také občas dělám kulisáka při divadelních představeních.

Tak se předved', znovu jsem mu pokynula bradou. Když o tom teď přemýšlím, tehdy jsem bradou vyjadřovala všechno, sídlila tam má nesmělá odhodlanost, byl to ještě nedozrálý knoflík mých tužeb, a především také hráz zadržující hrůzu z nadcházejících let, kdy budu sama samotinká, bez babičky a její nesmírné, neohrabané lásky.

Chceš, abych ti něco vyprávěl? usmál se Piri. Vlastně to byl na té návštěvě jeho první úsměv. Určitě kouřil, jako můj dědeček, protože jeho žluté zuby vyvracely nebo potvrzovaly, teď nevím, obezřetnou dospělost, z jejíž výše se mnou mluvil.

Všiml si, že se mu dívám na zuby, protože se přestal usmívat a zrudl. Sklopila jsem oči a zrak mi padl na jeho boty, stejné jako vždycky. Ale on si už odkašlal a chraptivějším hlasem začal: „Byla nebyla jednou jedna holčička, které babička upletla překrásný pláštík s kapucí z červené vlny, aby ji chránil před všemi nebezpečími světa, a ten pláštík měl takovou ochrannou moc, že...“

A jak říkám, zradila mě brada. Vydral se z ní nezadržitelný hluboký vzlyk, třebaže jsem se kousala do spodního rtu, až mi přeschlá kůže praskala.

Piri mě objal. Cítla jsem kyselý pach jeho krku.

Ta tvoje práce se mi líbí, řekla jsem mu jako na omluvu.

Mám vyprávět dál? zeptal se.

Ano, jen ať pokračuje. Jemně jsem se vymaňila z objetí jeho zcestovalého těla a hledala jsem, na co se soustředit, abych zůstala ve spojení s ním a s příběhem.

Pevnou rukou jsem nasypala do šálků malé dávky cukru. Nezáleželo mi na tom, že káva vystydla. Kdo jiný by mě mohl utěšit? Dědeček, obklopený vysloužilci z války o Chaco, pomalu popíjel vínovici, kterou mu na zahnaní smutku nalil nějaký spolubojovník.

Tisíciletá holčička s červenou karkulkou mezitím překročila všechny hranice. Teď stála tady, tváří v tvář stejnému nebezpečí cenícímu zuby. Proč máš tak velký jazyk? zeptal se Piri hlasem nacvičeným v kvalifikačních kursech.

Abych tě mohl lépe sníst, zasmála jsem se, překvapená, že v tak hořkém odpoledni se může objevit neposkvrněné, stydlivé štěstí.

Někdo mi přišel říct, že kněz a kapela už jsou tady. Nastal čas rozloučit se s babičkou, navrátit ji zemi a obrátit v prach. Chtěla jsem, aby mě Piri ještě objal a dodal mi odvahy. Kam zmizel? Určitě hledá něco

ze sama sebe na třetím dvoře. Ten bude zklamán, až uvidí, jak cihlami prorůstá plevel a v korytě čerpacího kola skoro není voda, jen tekutý rez v místech, kde jsme si tolikrát prohlíželi odraz svých tváří, jeho obličej vždycky za mým. Nebojíš se, že tě tam strčím? ptal se a znělo to stejně drsně a morbidně, jako když si schovával do kapsy kousky střívek. Kdybych ho hledala za jiných okolností, zaběhla bych do zadních pokojů a volala na něho jako v pohádce: „Jsi tady, vlku?“ Ale tohle byly minuty smrti a tu chvíli jsem nesměla zneuctít ani svou představivostí, ani panikou.

Cestou na hřbitov, když jsem s dědečkem kráčela hned za autem, které vezlo rakev, jsem po Pirim znovu pátrala mezi lidmi, ale jeho hlavu s černými kudrlinami se mi nedařilo najít. Dokonce jsem ho instinktivně hledala i čichem, proti své vůli jsem nasávala pach předčasně zvadlých obrovských květín, sametových jako tarantule, jaké se obvykle nosí mrtvým chudákům.

Koho hledáš? pošeptal mi přiopilý dědeček. Byla jsem vděčná za jeho dech páchnoucí po kořalce.

Piriho, odpověděla jsem.

Koho?

Piriho, dědečku, babiččina pomocníka.

Sem žádný Piri nepřišel, řekl dědeček.

Ještě párkrát jsem se otočila, ale narazila jsem jen na zamračená obočí, samé stejné tváře všech smutečních hostů nezávisle

na věku, závisť nebo soucitu. Hledala jsem i mezi botami, hledala a hledala, ale nic.

Dědeček mnou nenápadně zatřásl. Jsi padlá na hlavu, řekl. Nezranilo mě to. Dědečkovu hrdinné čelo drtila tíha tisíců let a jeho metaly válečného vysloužilce působily na vychrtlém těle nepatřičně. Stejně ho nikdo nemohl slyšet, protože smuteční kapela už rozbíjela soumrak dutým bubnováním, jako když se vyprazdňuje zpomalené srdce.

Ze španělského originálu **Humo** ze svazku Para comerte mejor (Sudaquia editores, New York 2015) přeložila **Anežka Charvátová**.

Giovanna Rivero (nar. 1971 v Monteru u Santa Cruz) je bolivijská prozaička. Debutovala sbírkou povídek *Las bestias* (Bestie, 1997), za kterou dostala Cenu města Santa Cruz. V roce 2004 odjela studovat literaturu na Iowskou a posléze Floridskou univerzitu. Ve Spojených státech už zůstala natrvalo, dál ale přispívá do bolivijských periodik. Je autorkou čtyř románů, dvou knih pro děti a šesti povídkových sbírek, mezi nimi i svazku *Para comerte mejor* (Abych tě mohl lépe sníst, 2015). Zatím největší ohlas měla poslední sbírka *Tierra fresca de su tumba* (Čerstvá hlína z hrobu, 2021).

VĚRNÁ LITERATURA

Následující povídka je z celého výběru nejstarší, ale nejspíš byste to na ní nepoznali. Do každodenních strastí profesora literatury se tu prolamuje absurdno Camusova Cizince. Co se může pokazit, když se akademik zastaví v supermarketu pro toaletní papír, zubní pastu a bochník žitného chleba?

IVÁN OÑATE

„Sledovali jsme vás,“ řekl strážný, když ho na odchodu ze supermarketu chytil za ruku.

„Co prosím?“ zbledl Loza.

„Nedělejte hloupého,“ obořil se na něj strážný. „Jdeme, vedoucí na vás čeká!“

Loza se zděšeně rozhlédl do stran a zdálo se mu, že místo tváří vidí podivné, pitvorné masky. Nenašel žádnou, která by s ním soucítila.

„Tak dobře,“ řekl a zadíval se do země. „Pojďme.“

Loza sevřel v náručí tašku s nákupem, a jen co udělal první krok, zhroutil se pocitu, že se pod ním propadá podlaha. Jako by znenadání zjistil, že v životě existuje ještě jedno patro, záluďné skryté v podzemí.

„Tudy,“ řekl strážný a ukázal na černé dveře.

Za nimi je čekalo něco ještě černějšího. Nepřehledný sklad, zamřele páchnoucí jako zpřevrácený žaludek. Uprostřed, mezi tisíci lahvemi naskládanými po stranách, zahlédl dlouhou chodbu, která končila v kanceláři. „Kdybych tak mohl vrátit čas,“ pomyslel si Loza, když se mu v hukotu mrazáků vybavil pokyn z domova, který ho do téhle noční můry uvrhl. „Nezapomeň se stavit v supermarketu,“ opakovala jeho žena z kuchyně. „Já vím,“ odpověděl jí otráveně na cestě ke dveřím, aniž se přestal dívat do poznámek k hodině, kterou měl přednášet: *Absurdno v literatuře*.

Zatímco řídil auto a jeho nohy a ruce lhostejně plnily svůj úkol, také mozek si třídil myšlenky mechanicky. Deset let rutinní driny v něm oslabilo, ne-li zcela vymazalo touhu po nových přístupech nebo dráždivé inspiraci.

Skrz okna posluchárny Loza viděl, jak se smráká, a nemohl se ubránit neurčitému mrazení, které mu pokaždé způsobovala další rutina: končící den. Aniž přestal mluvit, došel k oknu, pak se opřel čelem o sklo a zmlkl. Šum posluchárny za jeho zády sílil. Potom, jako by si na něco vzpomněl, obrátil oči zpátky ke studentům a rozechvělým, silným hlasem začal mluvit o Camusovi, o *Cizinci*. S tváří zardělou vášní, kterou leckdo z nedostatku pozornosti mylně považoval za hněv, vylíčil scénu, kdy Arab vytáhne nůž. Popsal, jak Meursault zalitý potem, zmožený únavou a nevolností čtyřikrát stiskl spoušť, jako by čtyřikrát zaklepal na bránu neštěstí. Se zavřenýma očima se snažil vybavit si větu, v níž Meursault říká, že zničil rovnováhu dne, ale nepodařilo se mu to a poněkolkáté si dal pevné předsevzetí, že si knihu znovu koupí a přečte, pokud má zůstat věrný tomu, co učí. Věrný literatuře. „A to je všechno,“ řekl a sebral ze stolu poznámky. „Pokračovat budeme v příští přednášce.“

Při odchodu ze sekretariátu, kde si zapsal docházku, zjistil, že na něj čeká párek studentů. Z rozzářených mladických tváří vytušil, že ho chtějí pozvat na kávu a probrat s ním přednášku, tak jako už několikrát. „Mám schůzku,“ řekl jim, aby předešel jakýmkoli návrhům. A po několika krocích dodal: „Však si popovídáme jindy.“

V obavách, že dorazí do supermarketu pozdě, Loza předjel řadu aut a uvízl v protisměru. Několikrát vystrčil hlavu z okénka a odevzdaně se zadíval na ten řvoucí chaos. „A to jsem snil o životě plném nebezpečí,“ usmál

se ironicky a srovnával se s těmi, kteří stejně jako on natahovali krky z oken (možná věřili, že když gesto několikrát zopakují, nakonec se z toho otravného pekla vysvobodí). Rezignovaně se opřel lokty o volant a stiskl si spánky. „On určitě přísahá, že ji svým perem dovede na Parnas,“ vzpomněl si na studentský pár, „a ona mu zajisté věří, upřímně, se slzami v očích si kouše nehty, jako jsem to zažil já. Jenže pak zabřednou v manželství, v rodině, v životě.“ Loza znovu vystrčil hlavu z okénka a zjistil, že se chaos nehýbe. „Potom přijdou výmluvy, nechutná srovnávání, nevyhnutelné výčitky...“ Vtom jím otřásl hlasitě zatroubení a musel sešlápnout plyn, aby dohnal řadu.

Do nákupního vozíku před sebou Loza položil dvě role toaletního papíru, bochník žitného chleba a zubní pastu. Objednávka byla vyřízená. Myslel si, že půjde rovnou k pokladně. Když mu ale zkrížil cestu hlouček zákazníků mířících opačným směrem, řekl si, že nebude na škodu obhlédnout regály. Otočil se a vyrazil. Vzadu zahlédl kout s knihami a přidal do kroku. Bez zájmu přelétl očima několik titulů – a najednou černobílá obálka: *Cizinec*. Dychtivě vzal knihu do rukou a přišla mu hubenější a lehčí, než jak si ji pamatoval. Rychle ji prolistoval, aby našel scénu, o které dnes odpoledne mluvil. Četl: „Věděl jsem, že je to bláznovství, že se jedním krokem slunce nezbavím. Přesto jsem udělal ten krok, jediný krok dopředu. A tentokrát Arab, pořád vleže, vytasil nůž a nastavil ho v slunci proti mně. Na oceli se rozstříklo světlo a do čela jako by mě zasáhla dlouhá jiskřivá čepel.“ Ale ne. Tohle nebyl odstavec, o který mu šlo. Obrátil list, a tam, na straně 78, na konci kapitoly, zajiskřilo světlo, které hledal: „Pochopil jsem, že jsem právě zvrátil rovnováhu dne, výjimečné ticho pláže, na níž jsem prožil štěstí. Vystřelil jsem pak ještě čtyřikrát do nehybného těla, a kulky se do něho zakusovaly, ani to nebylo znát. Jako bych čtyřikrát krátce zaklepal na bránu neštěstí.“ Spokojeně knihu zavřel. A bezděky ji jedním pohybem ruky schoval pod sako a stiskl v podpaží.

„Takže tady ho máme, zloděje,“ usmál se tlustý plešatý muž, který na ně čekal v kanceláři na konci chodby.

„Ano,“ odpověděl strážný a díval se, jak si tlustoch maže máslo na krajíc chleba. „Tady vám ho vedu.“

Aniž se přestal usmívat, odložil tlustoch nůž na talíř a s chutí se zakousl do chleba. Ustrkl ze šálku kávy a žvýkal dál, s úsměvem, jako by ho někdo drbal na pleši anebo jako by se tou situací královsky bavil.

Loza si představil, jak ta ústa drtí maso, a začal se tlustochy bát.

„Chtěl bych se omluvit,“ řekl a rychle zmlkl. Žadonící hlas zněl cize. Nebyl to sytý hlas učitele.

Tlustoch se na něj ani nepodíval. Pokračoval ve své činnosti a po každém soustu si namažal další kus chleba. Lozovi se na okamžik zdálo, že se stal zázrak a tlustoch na celou záležitost zapomněl. Ten ale vzápětí olízl špičku nože a zvedl zrak ke komusi, kdo právě vcházel dveřmi.

„Jiménezi,“ řekl. „Vidím, že vám hrozba propuštění otevřela oči.“

Loza se otočil a spatřil malého muže ve žluté čepici a zástěře.

„Musí být zvyklý krást,“ řekl mrňous, který se vyhýbal Lozovu pohledu. „Jen dneska jsem ho tu viděl dvakrát.“

„Ale to je lež!“ ohradil se Loza. „S někým jste si mě spletl!“

„Vy sklapněte!“ křikl tlustoch a vstal od stolu. „A svlékněte se!“

Loza o krok ustoupil, jako by ho tlustochův hlas tlačil dozadu.

„Ale vždyť já jsem vzal jenom tohle,“ řekl a vynadal knihu zpod saka.

„Já jsem se vás na nic neptal,“ zavrtěl hlavou tlustoch. Potom se posadil a na tvář se mu vrátil úsměv.

„Pojďte,“ řekl Lozovi, jako by ho zval, aby si mu sedl na klín. „Svlékňte si šaty a položte je sem na stůl, jeden kousek po druhém.“

Loza poslušně došel ke stolu.

„Doklady máte?“ zeptal se tlustoch.

Rychle sáhl do peněženky a podal mu pracovní průkaz.

„Nejsem zloděj,“ prohlásil rázně, povzbuzen nadějí, že se nebude muset svlékat. „Jsem profesor, učím na univerzitě, jak vidíte.“

„Na to jste měl myslet, než jste šel krást,“ odpověděl lhotejně tlouštík, zatímco si opisoval údaje na list papíru.

Loza si všiml, že tlustochovi z jednoho ucha trčí chlupy.

„Na co čekáte?“ vzhlédl k němu tlustoch. „Svlékňte se.“

Se strašným pocitem, že se propadá čím dál hlouběji do noční můry, která ale patří někomu jinému, si Loza začal rozepínat knoflíky.

S každým kusem oblečení, které se mu odtrhávalo od těla jako ztvrdlá kůže, Loza pozbýval veškeré naděje. Doteď věřil, že až se tlustoch přesvědčí, že pod sakem neschovává nic víc, dá mu kázání a pošle ho domů. I když otálel s košilí, s kalhotami, s botami, tlustoch už nepromluvil. A teď se musel zbavit i nejtvrdších, nejintimnějších kusů kůže.

„Je to jen kniha,“ zasténal Loza.

„No právě!“ vykřikl rozhněvaně tlustoch.

„Myslíte si snad, že nejsem člověk? Chápu, když je to z hladu, z nezbytí. Ale ukrást knihu,“ plácl se do čela, „to je něco jiného!“

Když se Loza zbavil posledního kousku oblečení, přikrčil se a oběma rukama si zakryl pohlaví. Už ale necítil vinu ani strach. Byl nahý a v takové situaci musely jít podobné maličkosti stranou. Cítil osamění, únavu, nevolnost. Apatickou touhu stisknout spoušť nebo vypínač, jen aby ta noční můra skončila.

Se skloněnou hlavou a očima přilepenýma k podlaze čekal, až začne zbytečné prověřování

oděvů. Nikdo se ale ani nepohnul. Jako by se celá kancelář zaleskla bílým tichem. Oslepujícím tichem bez tvarů a bez obrysů. Byl cítit jen blízky pach tlustocha, pach jeho potu, pach prostoru, který jako by se soustřeďoval do talíře, na němž ležel nůž. V tu chvíli si Loza připadal jako Meursault, protože i on cítil, jak se mu do obočí hrnou kapky potu. Jenže tu nebylo moře, které by všechno rozvířilo a vdechlo věcem život. Nebylo tu nebe, které by chrtilo oheň. Nebyla tu naděje.

„Myslím, že už by to stačilo,“ řekl Loza. „Už dost.“

„Slyšeli jste?“ zasmál se tlustoch a pohlédl na podřízené. „Slyšeli jste, co řekl?“

Oba muži zaváhali a vyměnili si nerozhodné pohledy.

„Co tedy hodláte udělat?“ zeptal se vyděšeně Loza.

„Vystavit vás,“ vykulil oči tlustoch. „Jako odstrašující příklad. Neříkal jste, že jste profesor, pane Lozo?“

Spíš než nad hanbou a tvářemi plnými posměchu a nenávisti, které by s sebou hrozba nesla, se Loza otřásl nad něčím ještě hrozivětším a bolestnějším: viník má jméno. Stejně jméno jako jeho otec. Stejně jméno jako jeho děti. V tu chvíli mu pot slitý v obočí stekl na víčka a on udělal krok. Jediný krok stranou. Protože pak už to šlo ráz na ráz: rychlým pohybem levé paže sevřel tlustocha kolem zátylku, zatímco druhá ruka se jako paprsek světla mihla po talíři, aby mu zabodla do krku špičku nože.

„Stát!“ křikl na muže, kteří chtěli zakročit. „Nebo do něj ten nůž vrazím! Vy sráči!“

Podřízení se na sebe zmateně podívali.

„Vy!“ řekl strážnému a nespouštěl oči z pouzdra na pistoli u opasku. „Vezměte oblečení a jděte!“

Strážný se nepohnul. Pohledem se ptal tlustocha.

„Poslechněte,“ zakňučel tlustoch. „Poslechněte, proboha!“

Strážný došel ke stolu.

„A ty, práskači,“ řekl mrňousovi, „za ním! A pomalu ven!“

Oba muži vykročili ke dveřím.

„Teď ty!“ strčil do tlustocha kolenem. „Marš, ty prase!“

Když vycházeli z kanceláře, pocítil Loza prudký a nesmiřitelný nápor dvou protichůdných skutečností: nahý bezmoci v zádech a neochvějně, absurdní, hřejivé ochrany tlustocha přitisknutého k jeho hrudi.

„Nic nezkoušejte,“ řekl na výstrahu, „nebo ho zabiju!“

Mezi mdlým leskem lahví se oba muži vydali chodbou vpřed. Loza v té temnotě s opravdovým hnusem cítil, jak se pach skladiště mísí s hekáním prasete, které si držel na prsou. Pokračoval v cestě. Pak uviděl boční chodbu a na jejím konci něco na způsob strážní budky. Strážný, který šel první, se zastavil.

„Nezastavovat!“ zakřičel Loza. „Pokračujte!“

Strážný poslechl, ale pořád pokukoval po budce.

Loza, který se potýkal s tíhou supícího tlustocha, rozeznal hukot mrazáků a o pár metrů dál, mezi rozostřenými siluetami dvou mužů před ním, uviděl dveře, kterými sem přišel. Otřásl se. Na druhé straně byl svět, který opustil. Svět, kam už nepatřil. Protože i on zvrátil rovnováhu dne. I on, tak jako Meursault, udělal krok, jediný hloupý krok, který ho od ničeho neosvobodil a všechno zkomplikoval.

„Moment!“ křikl Loza na muže, kteří se zastavili. Jako by si dával čas na rozmyšlenou, co udělá.

„Hej!“ zavolal na strážného. Jenže ten se už nedozvěděl, co má Loza v úmyslu, protože náhle, jako by se za ním otevřelo peklo, Loza ucítil, jak ho spaluje oheň. Bolestivá křeč mu brala sílu, podlamovala mu nohy a v pádu ho táhla dolů.

Teprve když jeho tělo dopadlo na zem, nevěřicně zachytil zvuk, který jako by přicházel ze vzdáleného a pomalého času: byla to dutá rána výstřelu. Na základě absurdní logiky ovládající život si v tu chvíli uvědomil, že právě

tohle je zápletka, kterou si tolik přál jednoho dne napsat.

„Chudák blázen,“ řekl tlustoch, tiskl si ruku ke krku a nohou šťouchal do těla, které už se nehýbalo. „Spolkl ten vtip i s navijákem!“

Pak dodal k podřízeným, kteří ho při tom sledovali:

„Ovšemže to byl vtip! Vždyť jste to viděli!“

Oba stíny mlčely.

Tlustoch se otočil a rychle vyrazil směrem ke kanceláři. Už nepromluvil a ani si nevšíml dalšího strážného, který přicházel opačným směrem a v ruce držel pistoli.

„Kdo to byl?“ zeptal se strážný, když došel k mrtvole. „Chtěl zabít pana Riquelmeho?“

„Ne, nikoho zabít nechtěl,“ řekl hořce první

strážný a přehodil šaty přes Lozovo pohlaví a obličej. „Byl to jen chlápek, co kradl.“

„A co ukradl?“ zeptal se znovu kolega, sehnul se a hlavní své pistole odhalil tvář padlého.

„Knížku. Takhle tenkou!“ vložil se do hovoru mrňous ve žlutém a sevřel palec s ukazovákem. Nervózně se usmál. Jako by palec s ukazovákem říkaly všechno. Jako by mezi palcem a ukazovákem svíral něco absurdního. Nějaký sajrajt.

Ze španělského originálu **La fiel literatura** ze svazku El hacha enterrada (El Conejo, Quito 1987) přeložil **Michal Špína**.

Michal Špína.

Iván Oñate (*nar. 1948 v Ambatu*) je *ekvádorský básník, prozaik a vysokoškolský pedagog. Během studií architektury v Argentině se rozhodl pro literaturu, doktorát ze sémiotiky dokončil v Barceloně. Žije v Quitu a dlouhá léta přednášel literaturu a sémiotiku na tamní Ústřední univerzitě Ekvádoru. Je autorem devíti sbírek poezie, knižně vydané povídky La canción de mi compañero de celda (Píseň mého spoluvězně, 1995) a úspěšného povídkového svazku El hacha enterrada (Zakopaná sekera, 1987).*

ALBUM

I v krátké povídce se může uzavřít dlouhá historie – tak jako v následujícím textu předního kolumbijského spisovatele. Pravidelné obědy u matky v domově důchodců a listování v rodinném albu jsou uklidňujícím rituálem, dokud ovšem nedojde ke zdánlivě banálnímu omylu.

HÉCTOR ABAD FACIOLINCE

Každý čtvrtek obědvám se svou matkou. Už dlouho žije v domově důchodců, kde má malý byt. Čtvrtek co čtvrtek, ať prší nebo svítí slunce, přicházím krátce po poledni a nejdřív si chvíli povídáme. V jednu se posadíme do jídelního kouta, k úzkému stolk u okna s výhledem do dvora. Jsem jediný host, ale ona pokaždé prostře stůl, jako by měl přijít bůhví kdo: bílý ubrus, vyšívané ubrousky z bílého plátna, stříbrné přibory, sklenice z broušeného skla, dvě malé na víno a dvě velké, vždy naplněné vodou s ledem. Nádobí z českého porcelánu, se zlacenými okraji a s monogramem Paláce, je to nejlepší, které má (ostatní, pro každodenní provoz, je z plastu). Používá ho jen ve čtvrtek, kdy přicházím já, a kdyby pozvaných bylo víc, použít by ho nemohla, skoro všechny kousky se totiž porozbijely a sotva jich zbývá dost pro dva stolovníky. Jídelní lístek sestavuje matka od úterka a telefonicky objednáva suroviny; pokud je potřeba nechat uležet maso nebo něco předem naložit do marinády, pustí se do toho už ve středu ve společné kuchyni. Pokaždé připraví učiněnou

hostinu; recepty čerpá ze zažloutlého sešitu, vlastnoručně popsaného před mnoha a mnoha lety, v době, kdy žila se svým otcem. Návodý na přípravu jednotlivých pokrmů vynikají přesnými údaji o množství surovin a detailně popsanými postupy. Jsou to dávné recepty z Paláce, kde moje matka sledovala, jak podle nich kuchařky krok za krokem vaří. Krátce před jednou hodinou matka vyráží do kuchyně, na vozíku přiveze kastroly a mísy a položí je na stříbrné tácy označené týmž monogramem jako porcelánový servis. Mezi tác a nádobí vloží ještě plátěnou dečku, stejně bílou jako ubrus, s totožnou výšivkou. Při jídle pokračujeme v hovoru. Chvilí hodnotíme jakost a chuť oběda. Pod záminkou, že je dobré na cholesterol, si pokaždé dáváme červené víno. Lahev nosím já, protože matka by si to nemohla dovolit. Když trocha zbude, během týdne si ho dopije.

Občas, když už je po dezertu a mně se nechce zpátky do práce, si s matkou sedneme na pohovku, popijíme kávu (ze dvou lehce oprýskaných, ručně malovaných šálků z maďarského porcelánu) a prohlížíme si spolu rodinná alba. Ze smutku se matka vyhýbá poslednímu albu s fotografiemi mého otce, pořízenými několik měsíců předtím, než ho zabili, a albu mé sestry, která ve velmi mladém věku zemřela na rakovinu, ale s nadšením se mnou listuje nejstarším ze všech, kde jsou její fotografie z dětství a dospívání, kdy žila se svým otcem v Paláci. Palác, lépe řečeno vilu s jediným patrem, nechal v 19. století postavit don Coriolano Amador, nejbohatší muž ve městě, ale před čtyřiceti lety dům zbourali a na místě vyrostl kancelářský věžák. Protože jsem Palác nikdy neviděl, matka mi o něm vypráví a popisuje ho za pomoci fotografií.

Podle kosočtvercových vitráží se pozná jídelna, vysvětluje mi. Vysoké police přečpané knihami znamenají knihovnu a kancelář „strýčka Joaquína“. S cudností, kterou nikdy nechtěla odložit, mluví o svém otci arcibiskupovi jako o strýčkovi. Tady je vidět studna, která stávala uprostřed patia; matka do ní jednou slezla a dožadovala se odtamtud, aby jí bylo dovoleno vdát se za mého otce. Každá fotografie, každá osoba nebo místo jí vyvolávají v paměti nějaký příběh, a tak nám uplyne pořádná část odpoledne. A pokud nedojde na album z Paláce, jsou tu fotografie ze svatby nebo z těch několika šťastných let strávených v Bostonu, kde můj otec dělal doktorát, anebo z mého dětství, z vesnice, odkud pocházeli prarodiče, anebo z cest na východ i na západ.

Minulý týden byl první máj a připadl na pondělí. Volný den mě zmátl, a tak jsem si ve čtvrtek myslel, že je teprve středa. V ten čtvrtek, kdy jsem ani nepomyslel na oběd u matky, jsem byl s Matildou, jednou svou přítelkyní, od pěti odpoledne do tří ráno. Těže noci měla moje matka srdeční příhodu, anebo možná mozkovou mrtvici, a zemřela ve spánku. Ošetřovatelka našla její bezvládné tělo při střídání směn v pět hodin ráno. Když mi s touto zprávou o několik minut později z pečovatelského domu volali, pořád mi nedocházelo, že už je pátek. S nedůvěrou a jakoby v mráкотách jsem dorazil do domova a svůj omyl jsem si uvědomil, když vrátná poznamenala: „Včera večer si dělala starosti, protože jste nepřišel ani nezavolał; říkala, že se to ještě nikdy nestalo a že u vás doma nikdo nebere telefon.“

Když jsem vešel do jejího bytu a našel prostřený stůl, netknuté jídlo nacpané v lednici, album otevřené na stránce s fotografií Paláce,

neměl jsem pocit, že jsem se dopustil nedbalosti, ale že jsem spáchal zločin. V mé sklenici vlažné vody, dosud plné, na neposkrvněném ubrusu i v nablýskaném českém porcelánu spočívala tichá výčitka. Nemohl jsem nemyslet na shodu okolností, že jsem si užíval s Matildou, zatímco moje matka umírala. Někdy si říkám, že peklo, pokud existuje, by mohlo vězet v tom, že bychom přímo v okamžiku smrti uviděli, co právě dělají lidé, které jsme milovali.

Ze španělského originálu **Álbum** ze svazku El amanecer de un marido (Planeta Colombiana, Bogotá 2008) přeložil **Michal Špína**.

Michal Špína.

Héctor Abad Faciolince (*nar. 1958 v Medellínu*) je *kolumbijský spisovatel, novinář a překladatel. Studia literatury započal v Medellínu a dokončil v Turíně. Krátce po návratu do Kolumbie paramilitaristé zavraždili jeho otce a vyhrožovali i jemu, proto opět odjel do Itálie, kde se věnoval mimo jiné překládání italské literatury. V červnu 2023 byl během setkání s ukrajinskou spisovatelkou Viktorijou Amelinou zraněn při ruském raketovém útoku na Kramatorsk (Amelina později zraněním podlehla). Debutoval v roce 1991 povídkovým svazkem Malos pensamientos (Zlé myšlenky), další sbírku povídek El amanecer de un marido (Manželův úsvit) vydal v roce 2008. Jeho nejúspěšnějším románem je El olvido que seremos (Zapomnění, jež nás čeká, 2005), který v roce 2020 zfilmoval Fernando Trueba.*

JAK ZAPOMENOUT NA BERTU

V sérii příkazů svému literárnímu hrdinovi rozehrává mladá španělská autorka příběh jedné studentské lásky, která ne a ne vyhasnout. Roky mezitím běží a životy se komplikují. Co dělat, když se Berta zničehonic ozve, že za několik týdnů přijede do Granady?

LAURA CHIVITE

Seznam se s ní těsně předtím, než jí bude dvacet. Ať je to náhodou, ať ti ji představí nějaký společný známý. Anebo ne, radši si ji nejdřív všimni na nějaké párty a udělej všechno pro to, aby ses k ní dostal. Dosáhni toho. Povídejte si, z rozhovoru ať číší vzájemné okouzlení, a delikátně a důvtipně ji přiměj, aby ti dala svůj telefon. Nech plynout čas. Na ono první setkání částečně zapomeň a žij si dál svůj život. Po půl roce jí napiš, že sis na ni vzpomněl, když jsi uviděl ortopedického psa bez zadních nohou, protože si pamatuješ, jak ti vyprávěla, že měla dogu jménem Luis, která dožila na vozíku. Odpoví ti za dva dny a vyměníte si první z mnoha milých slov. Zjistí si, aniž ti to sama řekne, že chodí na kurs znakového jazyka pro začátečníky. Namluv si, že jsi vždycky chtěl vědět, jak se dorozumět s hluchoněmými, a zapiš se do hodin, na které chodí ona. Zaonač to tak, aby se zaradovala, že tě vidí, a s typickým sklonem raného mládí k mysticismu a romantickému prožívání si pomyslela, že to musí být nějaké znamení. Živ to znamení, přikrmuj je, nastuduj si její zvyklosti a podporuj nečekaná setkání, vědom si toho, že sice hraničí s dotěrností, avšak v její hlavě dají vyklíčit myšlenky, že nějaká vyšší moc chce, abyste byli spolu. Nuže budte. Začněte si vytvářet příjemnou a bezbolestnou společnou rutinu spočívající v dlouhých procházkách, popíjení na zahrádkách laciných barů a chození do kina. Vyprávějte si o svém dětství, utahujte si z rodičů.

Rychle se zamiluj, sved' ji. Mysli si, že nikdy předtím jsi nepoznal lásku, že to byla jen klamná iluze. Absolvujte řadu neobratných sexuálních setkání, která se postupně změní v solidní a zručnou záležitost. Objev, že máte narozeniny ve stejném měsíci, a na oslavu svých dvacetin si dejte houbičky a zajděte do kostela. Během přijímání halucinujte, že kněz je velká růžová chobotnice, která vám připomíná dopolední animované seriály z dětství. Kritizujte svá studia, vynechávejte přednášky, mluvejte o systému. Hodně často vyslovujte slovo systém, vždycky v negativních souvislostech, říkejte kašlu na systém. Postupně se otvírejte jeden druhému. Obávejte se svěřit si svá důvěrná tajemství a pak si je svěřte všechna. Takto vytvořte společnou intimitu.

Nech uplynout dva roky. Prostě to vezmi tak, že uplynou dva roky a vy jste stále spolu. Myslete si, že lidi vám váš vztah závidí a že nikdo na světě nezná toho druhého tak jako vy. Povzbuzuj ji, ať si jde za svými sny a přihlásí se do dramatického kursu. Naslouchej jí, když ti vypráví o Sofoklovi, Bertoltu Brechtovi, Stanislavském. Jdi se podívat na její první dílo a zalži ji, že byla úžasná a že se pro tohle narodila. Občas se pohádejte a hádky dramatizujte, abyste tomu, co už máte, dodali zájmovost a intenzitu. Začni v sobě živit intuitivní pocit, že ti něco v ní uniká. Utvrzuj se v tom pocitu, snaž se mu dát tvar a najít si pro něj vysvětlení. Pozoruj ji, když spí nebo mlčí, a nahraď něhu, kterou jsi při tom pocítoval dřívě, obavou z čehosi abstraktního, o čem si myslíš, že ohrožuje to, co máte. Zeptej se jí, jestli tě miluje jako dřív, pochybuj, když ti řekne, že ano. Svě dvacáté třetí narozeniny ironicky oslavte výletem do Benidormu. Kupte si nafukovací rukávky, stejné plavky a projedte se na šlapadle. Tlač na ni, ať ti řekne, na co myslí. Tlač na ni tak moc a tak vytrvale, až ti řekne, že se cítí nespokojená, že cítí, že potřebuje něco víc, i když neví co. Poplač si. Řešte to. Prožijte krátké iluzorní smíření a pak se vraťte ke konfliktu. Poplač si znovu. Řešte to znovu. Vyčerpej sám sebe, vyčerpej ji. Dospějte k závěru, že toho musíte nechat. Ty zůstaň na jihu, ji nech odejít do jiné země. Zvadni. Trp. Spolehej na to, že i ona trpí. Šiř kolem sebe své utrpení.

Celý rok prožij s otázkou, co asi právě dělá. Pokaždé když sedíš na záchodě, fantazíruj o možnosti, že někde kdovíkdě možná dělá totéž. Zapírej si, že ti chybí. Některé dny si to přiznej ve čtyři ráno. Doslechni se, že učí španělštinu v Bordeaux a má se dobře. Zauvažuj, jestli se máš dobře ty. Zapiš se na postgraduál v oboru lidských zdrojů a dodělej ho. Dostav se na pracovní pohovor a popiš se tam jako osobnost proaktivní, inovátorská, výkonná a kreativní se strategickým myšlením. Předveď se tak, aby tě přijali, a v zájmu přežití si každého z kolegů ztotožni s některou postavou ze seriálu Kancl. Měj pocit, že se realizuješ, měj pocit, že jsi prázdný. Postupně uber s romantikou, zvažni a staň se méně naivním. Přestaň poslouchat flamenco.

Dosáhni povýšení a dej se přeložit do Madridu. Poznávej nové lidi, otevři se neznámým. Ještě více změň styl oblékání. Nauč se názvy ulic. Starej se o své zdraví. Po několika politováníhodných schůzkách, při kterých propadneš solipsismu a nakonec vykládáš o Bertě, začni chodit s dívkou, která způsobí, že něco cítíš, ať jakkoliv nepatrně. Mluv s ní o svém předchozím životě jako o něčem, co je ti lhostejné a co s tebou nemá nic společného. Časem si vytvořte malý společný soubor představ a oblib si ji. Seznam se s její rodinou, měj pocit, že jsi přijatý. Nauč se milovat lehce. Zataj jí, že bereš benzodiazepiny. Ber jich víc, než potřebuješ. Nechtěně ji přiveď do jiného stavu, doprovod ji na potrat, poskytni jí potřebnou podporu, cít se osamocený. Společně to překonejte. Přestože budeš vědět, že tato událost způsobila ve vašem vztahu nenapravitelnou trhlinu, pomysli si, že takovéhle situace prostě patří k životu, a lži si do kapsy, když jí tvrdíš, že podle tebe vás víc spojila. Postupně zjišťuj, nakolik je to opak pravdy. Puť si jeden starý televizní krimiseriál, ve kterém ti jedna mužská postava připomene Bertu, a zažij zvláštní provinilé potěšení, když ji odbouchnou v baltimorském přístavu. Najdi její fotku z průkazky a dokaž ji dát do šuplete a nepodívat se na ni celých dvacet minut. Když si budeš myslet, že jsi ji pustil z hlavy, oslav dvacáté sedmé narozeniny a dostaň od ní zprávu. Pociť trojí nečekané píchnutí u srdce a zavolej jí.

Až uslyšíš její hlas, připadej si, že jsi znovu pětiletý klouček a utíkáš nahý po zelené louce, kde ti tráva dosahuje po krk, a vánek, který není chladný ani horký, prostě vánek, tě víská ve vlasech. Když ti řekne, že je právě na skok v Madridu, navrhní jí, že byste mohli zajít na skleničku. Pociť cosi mezi úlevou a zradou, když souhlasí. Až nadhodí, co se sejít v zábavním parku, řekni jí, že je už roky zavřený. Dej se od ní přemluvit, abyste se tam vloupali.

Cestou taxíkem si brutálně polož otázku, co to právě provádíš se svým životem, a znovu se na to zeptej, až budeš v lunaparku přelézat plot. Při čekání pod ruským kolem, zatímco zíráš do podivně bílého dubnového nebe, se dej zaskočit vlezlou myšlenkou, že si z tebe ošklivě vystřelila, vyzkoušela si tě, a nepřijde. Bez dechu se dívej, jak přichází kolem autodromu. Po celou dobu, co k tobě kráčí, udržujte oční kontakt. Ve shodě s hrobovým tichem opuštěného lunaparku si krátce pohovořte znakovou řečí. Gestikulujte rukama na způsob ahoj, jak se máš, promiň zdržením, všechno nejlepší k narozeninám. Zapátrej v její tváři a povšimni si rysů, které jsi zapomněl. Křivky jejich rtů, mateřského znamínka pod levým okem, srdcovitého tvaru nosních dírek, když se zasměje. Vykročte a hovořte o banálních věcech. Vyměňte si pár spikleneckých pohledů na potvrzení, že jste si oba vědomi, co děláte. Pokračujte tedy a přehánějte banálnost svého dialogu: po několika poznámkách o počasí začněte mluvit o jídle.

Až ti řekne, že quinoa je sice úžasně zdravá, ale neměla by se jíst, protože to poškozuje rodiny latinskoamerických pěstitelů, řekni jí, že už to víš, a doporuč jí makrobiotickou dietu, která ti dělá ohromně dobře. Víc než dvě hodiny provádějte s vážnou tváří akrobatické vývrtky srozuměného žertování, přičemž nevynechejte žádné klišé. Díky této ironické distanci si jednak potvrdíte, že vaše spojení nadále trvá, jednak se nebudete muset potýkat se skutečností, že jste sami, znovu spolu mezi zaprášenými atrakcemi, na kterých jste se kdysi vozívali. Měj kuráž a v pravý čas žerty zastav. Změň rejstřík a řekni jí, co v Madridu děláš, čím se zabýváš, kým jsi.

Usaďte se pod horskou dráhou a poslouchej její vyprávění o tom, jak strávila několik let ve Francii, kde učila. Sice to nebylo to, v co doufala, ale bavilo ji to. Takové rozptýlení, zatímco se bezúspěšně pokoušela najít si skulinu do divadelního světa. Překvapí tě, jak je srovnaná se svým neúspěchem, a v této souvislosti si polož otázku, jestli jde o mechanismus přežití, anebo ne. Rozhodni se, že ne. Zasměj se, když ti řekne, že se vrátila do Španělska, protože už nemohla dál snášet svůj pocit intelektuálního nenaplnění. S nekonkrétní rozmrzelostí vyslechni její sdělení, že se za pár měsíců hodlá přestěhovat do Québecu, a přejdi fakt, že jsi z ní zase nadšený, očarováný, propadáš jejímu kouzlu atakdále.

Namlouvej si, že tvůj návrh odejít z lunaparku a zajít na večeri je nevinný. Dejte si víno a dopusťte se toho omylu, že se vrátíte k minulosti. Polož si otázku, jak sis mohl myslet, že se to nestane. Jdi na záchod a při čtení napišů na dveřích si uvědom, že se nacházíš v bodě, z něhož není návratu. Už je to tak, zase tě okouzli. Vrať se a upřeně se zahleďte jeden druhému do očí. Vytuš všechno, co se vzápětí stane: zaplatíte, půjdete do bytu, který si najala, a tentokrát se od sebe neodlepíte sedm hodin, po které se budete v jednom tahu milovat, spíš se stesku než z touhy, usnete a ty se probudíš s pocitem viny, s vědomím, že bys zasluhoval vynadat, půjdeš domů a své partnerce neřekneš nic, oddychně si, že ji máš, a vzápětí napíšeš Bertě esemesku, že bys ji chtěl vidět znovu, dostaneš odpověď nápodobně. Srovnej se s tím a vrhni se do toho. Začni si avantýru, najdi zvláštní potěšení ve dvojím životě a na úzkost, kterou to v tobě kdesi hluboko vyvolává, si kup paliativní lék v podobě interaktivního boxovacího pytle, z něhož pokaždé, když do něj praštíš, vycházejí zvuky a věty.

Po třech měsících se vzpamatuj, otevři oči a pochop, že situace je neudržitelná. Buď poctivý sám k sobě a rozhodni se k volbě. Veď dlouhý rozhovor se svou partnerkou a zataj jí pravý důvod, proč se s ní rozcházíš. Nalži jí toho tolik, kolik bude třeba. Řekni jí, že se ti blíží třicítka a potřebuješ se znovu najít. Že potřebuješ udělat v životě obrat o sto osmdesát stupňů a že váš vztah je bohužel součástí toho, čemu je třeba dát nový směr. Nepociťuj žádné výčitky, když ji uvidíš plakat. Objejmí ji. Slib, že jí zavoláš, a neudělej to. Odejdi z bytu. Dlouho se procházej. Sejdí se s Bertou.

Vyprávěj jí, co jsi právě udělal, a potěš se, když uvidíš, že má radost. Dívej se na ni, nech ji, aby tě vzala za ruku, a pociť, jak tě znovu navštěvuje starý přízrak opuštěnosti, když ti řekne, že je šťastná z tvého rozhodnutí, a protože jí před cestou do Québecu zbývá v Madridu už jenom týden, musíte ho maximálně využít. Odmlč se a pak ji přerývaným hlasem vytkni, že ti neřekla, že odjíždí. Neuznej, že má pravdu, až ti odpoví, že jsi to věděl od začátku a je to jenom tvůj problém, když ses rozhodl namlouvat si, že opětovné setkání s první láskou ji přiměje změnit názor; zůstat v Madridu a všechno se jako zázrakem spraví. Připusť to, pokus se necítit se bezvýznamný

a nedosáhni toho. S předstíraným úsměvem ji vybidni, abyste udělali to, co před chvílkou řekla: využili její poslední týden ve městě. Pevně se chytí jejího slibu, že tě nikdy nepřestane milovat. Odpověz jí totéž jako výhrůžku. Skvěle si to užijte. Vnímej, že se blíží konec. Poddej se mu. Rozlučte se na letišti, dívej se za ní, jak odchází, s vědomím, že ji možná vidíš naposledy.

Prožij dlouhé období v jakési bezvědomé letargii, ne však úplně nešťastný. Nezanedbávej svou práci, přátele, své rituály a rutiny. Omez se na to, že je prostě děláš. Měj několik skvělých okamžiků, které budou kompenzovány jinými, skutečně temnými, kdy se budeš litovat a myslet si, že jsi nikdy nespádl tak hluboko. Najdi si útočiště ve skutečnosti, že máš peníze a zdraví. Peníze a zdraví, zdraví a peníze.

Probud se jednoho dne ve věku třiatřiceti let a rázem, jako by ze střechy spadl kámen, pocít všechny drobné křivdy, které tě během života potkaly. Pocít, jak překotně narůstají v chaotickém chuchvalci, slyš je promlouvat a představuj si, že se promítají na bělostnou stěnu tvého pokoje. Jak zrušili tvůj let do Osla a tys nemohl uzavřít dohodu, která by změnila tvou kariéru, jak ti onehdy dali do kávy prošlé mléko zrovna v den, kdy jsi měl důležitý tenisový zápas a nevyhrál ho, protože tě bolel žaludek, jak se porouchal výťah a ty jsi ztratil svůj oblíbený zlatý řetízek, když sis v běhu po schodech přetahoval přes hlavu rolák, své malé ruce, svůj sklon mít vyschlo v ústech, když je třeba mluvit, obrovitou hlavu, která se před tebe posadila na koncertě Labské filharmonie a úplně ti zastínila výhled. Pociťuj se jako oběť, pochybuj o sobě, stěžuj si, že svůj život neovládáš. Zauvažuj, co se z tebe stalo. Dojdi k závěru, že ať je to cokoli, nelíbí se ti to. Rozhodni se, že znovu najdeš sám sebe, a řešení nalezni, jak jinak, v návratu na jih.

Usaď se ve starém domě po prateť Loren na přímořské promenádě v Almerii. Rozhodni

se udělat z tohoto místa svůj domov. Předělej dům odshora dolů, vybourej zdi, z pokoje pro hosty si udělej tělocvičnu, nakup designový nábytek a poříd si na všechno technologie. Navštiv rodiče, vyprávěj jim o sobě, ptej se, jak se jim vede, starej se o ně. Smiř se s bratrem a se sebou samým. Získej nudnou, ale decentní práci na dálku u pobočky jedné norské agentury a uklidni se.

Domluv si setkání se spolužáky ze základky a při pohledu na jejich tak velice dospělé tváře si představuj, že rázem zestárlí dílem nějaké choroby a že pod tou horečnatou a unavenou maskou jsou nadále devítileté děti. Obnov některá ztracená přátelství a překvap se, jak je ti s nimi dobře. Vstup do turistického klubu.

Seznam se v něm s jednou hluchoněmou grafičkou a tanečnicí flamenca jménem Dafne a na první pohled v sobě objevte blízkost. Pocít, jak na tebe všehomír ironicky pomrkává, když ti staví do cesty někoho, s kým se můžeš dorozumět výhradně jazykem, který ses učil jako záminku, jak se dostat blíž k Bertě. Jednoho dne se vypravte do pouště Tabernas, a až se spolu budete smát při prolézání kulis k filmu *Barbar Conan*, zažij onen příjemný a téměř mystický pocit, že jsi přesně tam, kde máš být, že veškeré manévrování a rozhodování ve tvém životě tě dovedly k tomuto okamžiku. Pozvi ji ještě na ten večer na skleničku a mlčky spolu flirtujte pomalými gesty rukou. Vyspi se s ní a dojdi jedinečně a takřka animálně k vrcholu. Zjisti, že ji pevně svíráš v náruči, a právě když si myslíš, že tě nic nemůže překvapit, cosi způsobí, že zase začneš cítit to, o co jsi domněle přišel a co ti tak chybělo: úžas.

Až spolu budete nějakou dobu chodit, představ ji rodičům a zaraduj se, že jí o tobě nemůžeš nic vyprávět ani na ni dotírat otázkami. Popiš jim svůj vztah adjektivy jako dospělý, zdravý, čestný a dalšími synonymy. Miluj ji novým způsobem, zbožňuj, že se nemusíš

starat, jestli ji tvoje chrápání probudí nebo jestli nejsi příliš hlučný na záchodě. V den tvých šestatřicátých narozenin si promluvte o dětech, a třebaže vaše rozmluva začne zmínkou o tom, jak kruté a sobecké by bylo přivést děti na svět, jako je tento, čím dál nepřátelštější, obtížnější, odcizenější, metafyzicky chladný atakdále, uznejte nakonec, že by se vám to líbilo. Udělejte to, mějte syna, také hluchoněmého, a pojmenujte ho Apollo, aby to mělo zábavnou souvislost se jménem jeho matky.

Poprvé v životě pocít, že jsi z gruntu dobrý člověk, když se staráš o synka a zároveň pečuješ o otce: dívej se, jak roste, zatímco tvůj otec se zmenšuje. Popřemýšlej o staré sentenci, že vše se cyklicky opakuje. V bdělém snění si vybavuj zdánlivě zapomenuté okamžiky z dětství. Miluj se automaticky a s něhou. Cizí úmrtí ber zrale a mlčky. Při poslechu zprávy, že za několik let stoupne průměrná teplota v Andalusii na třicet stupňů v zimě a v létě bude žít tvůj syn. K pátým narozeninám mu kupte poslední model robotického zlatého retrívra a venčete ho na pláži s nevyslovenou otázkou, jestli ostatní psi tady jsou skuteční, anebo ne.

Dostaň od Berty zprávu, že je na zájezdové šňůře se svým novým divadelním kusem a že ho za několik týdnů uvedou v Granadě. Zauvažuj, jestli bys tam měl jet, a přesvědč sám sebe, že jedine tak si ověříš, zda k ní stále ještě něco cítíš. Lekni se při pomyslení, co by se stalo, kdyby se ukázalo, že ano. Vzmouž se a věř si. Řekni Dafne, že o víkendu zajedeš navštívit přátele, a se smutkem si uvědom, že tvůj sklon ke lhaní se nevytratil. Vrať se do města, kde všechno začalo. Usměj se, až uvidíš, že z domu, ve kterém jsi dva roky bydlel, je teď hotel. Zamluv si dvě noci ve třetím patře, svém bývalém, a zavolej Bertě, že jsi tady. Sejdí se s ní před představením a dlouze se obejměte. Vyprávějte si o svých životech a ty

si s něhou všimni, jak si odhruje dlouhé prošedivělé vlasy, když ti líčí, kde všude se toulala. Povědej jí o Apollovi a Dafne a uvědom si přitom, co všechno jsi vybudoval, pochop, že patříš tam, že to je tvůj osobní mýtus lásky. Přitakej, až ti řekne, že jste mohli vytvořit rodinu, a láskyplně a čestně odmítni, když dodá, že možná ještě máte čas.

Večer jdi na představení, uroň slzičky radosti a tleskej jejímu nadání. Až skončí, zajdi do šatny, poblahopřej jí, vypijte skleničku vína, nepřijmi její nabídku zajít na večeri s ostatními herci, nech se od ní naposledy pohlady po tváři, přátelsky ji polib na jedno i na druhé víčko, popřej jí to nejlepší, vyjdi ze dveří, nasedni do rychlovlaku a vrať se domů.

Ze španělského originálu **Cómo olvidar a Berta** ze svazku *Gente que ríe* (Caballo de Troya, Barcelona 2022) přeložila **Blanka Stárková**.

Krácceno překladatelkou.

Laura Chivite (nar. 1995 v Pamploně/Iruñi) je španělská prozaička. Na Univerzitě v Granadě studovala komparatistiku, zaměřovala se na vztah literatury a filmu. V současnosti žije v Madridu a živí se jako učitelka literatury. V roce 2022 debutovala sbírkou povídek *Gente que ríe* (Smějící se lidé), za kterou získala literární cenu *Ojo crítico*, určenou autorům a autorkám do čtyřiceti let.

LOV

Desetiletý kluk dostal od staršího nevlastního bratra dárek. Ale jaký? Proč se spolu hodiny a hodiny vláčejí po pustém pobřeží Karibského moře a prodírají pralesem? A proč mají střelné zbraně? Přílohu uzavíráme povídkou ze středoamerické Kostariky.

CARLOS CORTÉS

To je on. Bratr mi podal dalekohled a pak malorážku. Jak víš, že je to on? Vím to, řekl. Vím to od poprvé. V peněžence nosil fotku vystřiženou z novin. Vystříhl si ji před nějakými deseti lety. Malorážka mi klidně spočívala na rameni. Přiložil jsem dalekohled k očím a ve dvojitém oválu čočky se objevil muž s knírem, který mu zakrýval horní ret, jako zlosyn z mexického filmu. Vryl jsem si ho do paměti a udělal, co se dalo, abych ho nenáviděl. Je to on. Rozhodl jsem to, jak jsem ho viděl napoprvé, řekl Papi. Bratr nikdy neměl rád tuhle přezdívkou, to poslední, co mu zbylo z dětství. Ale nic se člověka nedrží tak jako dětská přezdívka. Vidiš ho dobře? Rozeznal jsem knír, lesklé vlasy ulíznuté brilantinou, skoro nic víc. Pootočil jsem kolečkem zaostření, až se vyrýsoval líp. Přimhouřil jsem oči a objevil se obličej muže, kterého jsem měl nenávidět. Neviděl jsem skoro nic, takže jsem se vši mocí snažil vypadat neochvějně a klidně. Jasně, odpověděl jsem bez zřetelné představy, co se ode mne očekává. I když jsme se málo znali a nebydli jsme spolu, bratr byl pro mě něco jako hrdina a chtěl jsem, aby na mě byl hrdý. Mám pro tebe dárek, zmínil mé desáté narozeniny a přesvědčil mámu, aby mě s ním nechala stanovat. Všechno měl dobře naplánované. Mlhavě jsem pomyslel na potápění, masku, ploutve a na šnorchl, který od něho asi dostanu, a běžel jsem si sbalit batoh. Na pláž jsme se dostali v noci a neviděl jsem nic, leda nehmamatelnou přítomnost Karibského moře, jeho hněvivé jazyky. Brzy ráno mě vzbudil a co nejrychleji jsme vyrazili po čáře přílivu. Řekl mi, ať neřepám do horkého písku, bořil bych se a šli bychom pomaleji. Písek se třpytil, byl měsíčně bílý a hladký jako zrcadlo, do kterého se zakreslovaly naše stopy. Šli jsme hodiny a mně připadalo, že jdeme z jednoho konce světa na druhý. Mluvili jsme málo, bratr vtípalék, hlučně se smějící na rodinných oslavách, se vytratil a jeho modré oči, jindy tak jiskřivé, byly teď neprůhledné. Řekl mi, že půjdeme několik hodin, než nám slunce znemožní pokračovat, a zase zmlknul. Cítil jsem se provinile. Ptal jsem se sám sebe, co jsem udělal špatně. Přál jsem si, aby mě ten vzdálený bratr, syn otce, kterého jsem nepoznal, měl rád a byl na mě hrdý kvůli něčemu, co nikdy nedokážu udělat. Když táta umřel, Papimu bylo právě tolik, kolik je teď mně, a myslel jsem si, že to z nás dělá něco jako dvojčata. Vím, že je to on, mockrát jsem ho hledal od té doby, co jsem ho viděl v novinách. Jseš si jistý? Karibik mi poprvé zmáčel nohy a mě překvapil skoro elektrický kontakt s kůží, jako tekutý rejnok. Mnohokrát jsem o tomhle moři snil, a nebylo to, co jsem čekal. Slunce schované za šedým, tísnivým, bouřlivým nebem přece připékalo. Dlouhými kroky jsme přecházeli otevřený prostor mezi zalesněným okrajem a odlivem, kličkovali jsme mezi palmami a polámanými kmeny jako hřbitovem ztroskotaných lodí. Tady si člověk musí

dávat sakra pozor, takový kokos zničehonic spadne a rozbije ti šišku, řekl mi. Na chvilku jsem se zadíval na řadu kokosových palm jako z turistické pohlednice, nehybných, jakoby právě vysazených. Beze slova jsem přikývl, nevěřícně, ale od palm obtížených žlutými kokosy jsem se držel dál. Přesli jsme bílou pláž, na které se tyčila kostra kovového přístavního můstku prožraná solí, málem na spadnutí. Moře stoupá, řekl vážně. Ani jednou jsem si nepostěžoval na hlad nebo únavu. Ani na kokosový olej, jehož žluklým pachem mi nasmrádlo tričko, když jsem se jím natřel, jak mi máma kladla na srdce. Nějaký černoch odsekl přesnou ranou mačety vršek jednoho kokosu, přelil mléko a podal nám je. Papi mu zaplatil, mléko jsme vypili na jeden zátah, jen tak vestoje, kradmo, a pokračovali jsme dál. Když jsme došli do přístavu, nechali jsme pláž za sebou a ponořili se do zeleného stínu, ze kterého se postupně vyklubala hora. V jednom místě, kde se cesty křížily, na nás čekal nějaký muž se svazkem mrtvých leguánů, přehozeným křížem přes hrud, a nabízel nám je. Když zpozoroval můj vyděšený pohled, pobaveně přiskočil a zamával dvěma mrtvolkami, které držel za ocas, jako by je chtěl po mně hodit. Pomyslel jsem si, že ožijou a polezou po mně svými malinkými ještěřčími prstíčky. Pak beze slova odešel. Krkolomná cesta stoupala po úbočí k nějaké stáji. Papi se zastavil na odbočce u cesty a poprvé jsme zaslechli smích. Předřepł si

s batohem v rukou a vyndal z něj dalekohled a malorážku. Puška v koženém pouzdře z rukasu vyčuhovala. Je to on. Jseš si jistý? Nikdo jiný to být nemůže. A co když se pleteme? Je moc daleko. Namířil triedr a přikývl. Je to on. Viděl jsem ho poprvé. Muž s mocným knírem, temným pohledem a lesklými vlasy vynikal v hloučku mužů a žen. Zvuky lesa nás chránily, ale i tak jsme mluvili šeptem a dělali co nejméně pohybů. Střelím ho mezi oči. Ne zezadu, jako on tátu. Až do té chvíle jsem to nevěděl, ale neřekl jsem nic. Nestěžoval jsem si. Nesesypal jsem se. Otevřel jsem pouzdro, vyndal malorážku a vymotal ji z látky, do které byla zabalená. Potěžkal jsem ji a moc se nelišila od mých dětských pušek. Vypadala jako hračky, které se máma rozhodla už mi dál nedávat. Uděláme to? řekl Papi. Vši mocí jsem se snažil nenávidět muže, kterého jsem měl na mušce. Nechtěl jsem ho zklamat. Chtěl jsem být statečný, světlovlasy a modrooký jako můj bratr, třebaže to nebylo možné. Bratr byl po své matce, já po mé. Spojovala nás jen ta náhlá injekce jedu jako uštknutí chřestýše číhajícího v pralese. Nikdo to nezjistí, řekl. Nikdo, odpověděl jsem. Nikdo. Hodiny jsme se skrývali mezi uhnílymi větvemi kakaovníků napadených moniliózou. Čas od času vzal Papi dalekohled, zaostřil a přikývl, přesvědčený i neschopný jako generál před bitvou, tou bitvou, která je předem ztracená. Já jsem byl připravený s nabitou malorážkou, nebo podle mé představy

nabitou, vážila jako puška na hraní. Jsi v pořádku? zeptal se. Nechtěl jsem ho zklamat a říct mu, že se mi motá hlava hladem a vedrem, že mám žaludek na vodě. Obklopovalo nás ustavičné bzučení pralesa. Slyšeli jsme vřeštění opic, které se kolem nás stahovaly, obléhaly nás, pořád blíž a blíž. Nebo se prudce zlomila větev nějakého stromu, a jak letěla dolů, s praskotem srážela suché kmeny a ty hlučně dopadaly na zem. Slyšeli jsme kolem sebe hlasy, stále z těsnější blízkosti, mužský hlas nám šeptal do ucha, ať ho zabijeme. Temný pohled, lesklé vlasy, kůže zvrásnělá věkem, každý jeho pohyb byl výzvou naší neschopnosti. Představoval jsem si, jak mu obrovitá větev některého toho nezdolného stromu rozráží hlavu vedví. Jdem, řekl mi, jde se na lov. Někakou dobu jsme ho sledovali, hodně zdálky, orientovali jsme se podle řady výstřelů praskajících proti nebi. Série výstřelů a pak na svět padalo ticho. Sledovali jsme ho ještě nějakou chvíli, až se zastavil na břehu řeky, aby se napil vody. Řeka byla černá, zbarvená vlákny rostlin jako těly, která znovu vyplouvají na hladinu. V triedru se objevily skvrny od potu na jeho khaki košili, pod níž se rýsovalo svalstvo. Bratr mě požádal o pušku a já jsem ji pomalu, pomaličku ve vzduchu potěžkal, než jsem mu ji podal. Tíse zamířil a přitáhl si mě k sobě, až k hledí, jen vystřelit. Obličej zaplnil střed obrazu, zřetelný jako diapozitiv. Chceš vystřelit ty? zeptal se. Zavrtěl jsem hlavou. Nechtěl jsem ho zklamat, byl to můj bratr a dal mi svůj dárek. Muže, kterého jsem měl nenávidět. Mám vystřelit já? řekl brácha. Ne. Zpátky nás doprovázel běžný ruch života. V přístavu jsme znova šli kolem černocha, nabídl nám kokosové mléko a dali jsme si. Než jsme se vydali dál, požádal jsem ho o mačetu, chtěl jsem odseknout vršek kokosu jedinou ranou, jako to udělal on. Se smíchem mi ji půjčil a poodstoupil. Zkusil jsem to několikrát, nedotčený kokos se mi vždycky skutálel pod nohy, vzdal jsem to a šli jsme. Když jsme se vrátili do stanu ve vsi, byla už noc. Lehl jsem si a ve spáncích mi burácela nenávist jako větve stromů, které se s ohlušujícím rachotem řítily k zemi. Papi se otočil zády a usnul. Já jsem celou noc nezamhouřil oka. Přesto se mi zdálo o muži s mrtvými leguány, leguáni mi svými malinkými ještěřčími prstíčky chodili po těle a stahovali mi kůži. Byla to nenávist. Můj bratr mi v tajném, mlčenlivém obřadu naočkoval nenávist, která mě náhle uštkla jako chřestýš, a už nikdy se jí nezbavím.

Ze španělského originálu **La Caza**, publikovaného v roce 2023 na platformě Zenda, přeložila **Blanka Stárková**.

Carlos Cortés Zúñiga (nar. 1962 v San José) je kostarický básník, prozaik a esejista, člen Kostarické jazykové akademie, dříve též redaktor deníku La Nación. V Paříži vystudoval sociologii médií a kultury. Vydal jedenáct básnických sbírek, jako prozaik debutoval románem Encendiendo un cigarrillo con la punta del otro (Jedna cigareta zapálená od druhé, 1986). Z povídkových souborů čtenáře nejvíce zaujal titul La última aventura de Batman (Batmanovo poslední dobrodružství, 2010), zatím poslední knihou je román El año de la ira (Rok hněvu, 2019).

Nikola Šmeralová: Lásko bože láske, video, 2023; Sprchy, instalace, 2023

Pivní kultura?

Český stereotyp, že vaříme nejlepší pivo, nám často brání nahlédnout, jak si stojíme na světové pivní scéně. Vedle všudypřítomného ležáku plzeňského typu se sice prosazují produkty řemeslných minipivovarů, ale vyznavači módních pivních stylů mají nakonec leccos společného s obhájci starých pořádků.

TOMÁŠ STEJSKAL

Kresba Tadeáš Polák

„I ten nejnáruživější milovník piva často neví o důležité pozici Čech mezi zeměmi, v nichž se vaří pivo,“ začíná kapitolu o českém pivovarnictví britský průkopník psaní o pivu Michael Jackson ve své *Encyklopedii piva* (The World Guide to Beer). V této větě z publikace původně ze sedmdesátých let a v přepracované verzi znovu vydané roce 1988 zaznívají dva podstatné rysy vystihující vztah našince k jeho oblíbenému nápoji. Za prvé to, že bezpochyby patříme mezi země, které se významně podílely na rozvoji moderního pivovarnictví. A za druhé, jak přehnaně si tyto zásluhy převádíme do stereotypního, dokola omílaného výroku: „Vaříme nejlepší pivo na světě.“ Jak ale tuto naši pozici vidí „svět“?

Je ležák české zlato?

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, kdy novinář a popularizátor Michael Jackson psal své vlivné články a knihy o pivu, vznikaly ve Spojených státech první řemeslné pivovary, jejichž cílem bylo přinést větší rozmanitost a vyrábět chuťově bohatší piva, než byl komerční americký ležák. Spojením britské tradice svrchně kvašených piv typu ale či stout, která po druhé světové válce stagnovala, s novými americkými chmely a také americkým přístupem, že „více je lépe“, vznikla výrazně chmelená, chuťově i vizuálně odlišná piva – převážně stylů American pale ale (APA) či India pale ale (IPA). Ta zhruba na přelomu tisíciletí začala získávat stále vlivnější pozici na trhu, což vedlo až k aktuální situaci, kdy je v USA okolo osmi tisíc tzv. craftových pivovarů a kdy malé pivovary vznikají po desítkách či stovkách ve většině zemí po celém světě.

Ve stejné době, kdy probíhala tato „pivní revoluce“, jak je zvykem zmíněné proměny v americkém pivovarnictví nazývat, se český ležák plzeňského typu – coby prakticky jediný produkt, s nímž se u nás tehdy spojovalo

označení „pivo“ – potýkal se změnami souvisejícími s úplně jinou revolucí. Po roce 1989 se pivovary s příchodem privatizace a mnoha ohledech technologicky a výrobně proměňovaly. A spory o to, nakolik (ať už negativně, či pozitivně) ovlivnily charakter českého ležáku výrobní kroky, jako byl přechod z dřevěných sudů na nerezové tanky, případně změny ve vlastnictví při přechodu pod nadnárodní koncerny, dosud trvají nejen mezi běžnými pijany, ale i mezi odborníky.

Plzeňský ležák jakožto styl si přes různé pochybnosti zachoval podstatné charakteristiky, díky nimž se toto pivo s nahořklejší chutí začalo v druhé polovině 19. století šířit po evropském kontinentu. Ležák plzeňského typu si kombinací řady faktorů – od složitějšího postupu tzv. dekokčního rmutování přes lokální měkkou vodu po chmely ze žatecké oblasti – drží mezi spodně kvašenými pivy jedinečné postavení. Je trochu plnější a zlatavější než piva podobného typu z Německa, a také hořčejší a kořenitější díky specifickému charakteru žateckého poloraného červeňáku, který se řadí mezi hrstku takzvaných ušlechtilých chmelů. Mnohé moderní odrůdy, třeba dnes populární druhy chmele z Nového Zélandu, byly vyšlechtěny právě z něj.

Důkazy o věhlasu tuzemského ležáku ve světě lze jistě libovolně vršit – od těch empirických až po anekdotické. Jen ti největší srdcaři mezi americkými pivovarníky se odhodlají zkusit uvařit český ležák. Zatímco moderní minipivovary vymýšlejí, co vše se dá do piva přidat, jak se dá poupravit právě trendující pivní styl či jaké archaické německé nebo skandinávské styly oprášit, „obyčejný“ ležák plzeňského typu je pro zahraniční řemeslné pivovary srovnatelná výzva. Ale podobnému uznání se v pivních komunitách dostává i našim průmyslovým ležákům. Když vkročíte do jednoho z nejproslulejších craft beer barů na Manhattanu, není těžké narazit mezi

těmi nejuznávanějšími, často raritními produkty trendy pivovarů z USA či Belgie na krušovickou dvanáctku za patřičně „řemeslnou“ cenu, napsanou nečitelným drobným rukopisem křídou na tabuli. A barman v tomto hipstersky zřešelé podniku se ochotně rozpovídá o tom, jak jsou rádi, že mohou mít takové pivo na čepu. O to větší kouli na noze pak ale tento tradiční produkt představuje pro rozvoj tuzemských pivovarských trendů.

Souboj s tradicí

Před sametovou revolucí se „druhy“ tuzemských piv dělily na „desítku“ a „dvanáctku“. Během následujících dvou dekad přibyla „jedenáctka“, pšenice či polotmavé. A nic moc víc, pokud se někde neobjevilo pivo z Belgie – tak by se v uštěpačné zkratce dal shrnout vývoj pivovarnictví v zemi, která se sice prší nálepkou výrobce nejlepšího piva, ale přitom si většina zdejších konzumentů plete stupňovitost s označením pivních stylů či druhů. Nejenže u nás kromě tradice ležáku není na co historicky navazovat, ale navíc se tu na importované pivní styly hledí a priori s nechuť.

A tu nechut často – ať už nechtěně, či z přesvědčení – posilují i odborníci. Ti, kdo se chtějí vyučit sládkem, mohou dodnes narážet na skriptu, v nichž se existence svrchně kvašených piv odbude větou, že existují, ale že rozhodně nedosahují senzoričkových kvalit spodně kvašených piv. Nejen mezi laiky, ale i mezi mnohými sládky stále platí mýtus, že uvařit ležák je nejtěžší věc na světě. A že ještě těžší než uvařit dvanáctku je uvařit desítku. Jakkoli má výroba ležáku svá specifika, může být pracnější a časově náročnější, podobná tvrzení obvykle nedokládají nic víc, než že daní sládku nemají takové zkušenosti s detaily výroby jiných stylů. Kdyby měli, nejspíš by se tak často nestávalo, že průměrný český restaurační minipivovar má sice docela

O paradoxech nejen tuzemského pivovarnictví

solidní portfolio ležáků, ale právě ta „jednodušší“ piva jako APA či IPA bývají přehlídkou chyb a výrobních vad.

Když se v Česku okolo roku 2010 začaly prosazovat první minipivovary (například Matuška) s pivy, která byla podezřele polotmavá, podezřele silná a ve vůni i chuti podezřele hořká a citrusová, narážely na citelnější odpor konzumentů tradičního ležáku než v zemích, kde pivo nikdy nebylo nápojem číslo jedna. Nakonec se tu ale přece v malém opakoval podobný úspěch a také podobný, patřičnými legendami opředený příběh jako u amerických předobrazů typu pivovaru Sierra Nevada, který stál u zrodu amerického pale ale. Tamní sládek Ken Grossman začínal v garáži, prvních jedenáct várek svého piva vylil, ne snad proto, že by byly vadné, ale zkrátka nebyly dost dobré na to, aby s nimi prorazil. Nyní je Sierra Nevada takřka synonymem řemeslného pivovarnictví – a přitom jde o jeden z největších pivovarů v zemi. Také sládek Martin Matuška, který si první varnu vyrobil svépomocí na koleni a se synem Adamem vybudoval pivovar, v němž v raných dobách občas dohlížela na kontrolky a správné teploty babička a jenž se stal první velkou značkou craftbeerové scény, začal dodávat pivo i do luxusních restaurací a podílel se tak na proměně kutilského fenoménu v respektovanou záležitost.

Dnes je v Česku okolo pěti set pivovarů, některé se úspěšně prosazují i na evropské scéně, ale stále jde o odvětví z mnoha důvodů uzavřené ve své bublině. Dnes už dělájí podobně dobrá craftová piva třeba Poláci nebo Maďaři, a navíc je umějí mnohem pružněji dostat nejen mezi fajnšmekry, ale i do běžných obchodních řetězců, kde jsou navíc schopná konkurovat lepšími cenami, než jaké známe z tuzemských pivotek. A mnohdy také nápaditějším designem.

V zemi, kde je právo na levné pivo vepsané snad i v genech, se cenou bojuje těžko. Ve specializovaných pivních barech se dnes čepované řemeslné ležáky nabízejí za podobné peníze jako ty nejdražší, ale stále o poznání méně nákladné průmyslové výrobky z Plzeňského Prazdroje či Budvaru. Je snadné se o absurditě tohoto stavu přesvědčit: stačí se podívat do lednic ve stejném podniku, kde tentýž produkt v plechovce či lahvi vyjde leckdy i výrazně draž než jeho ekvivalent na čepu. Za tento vskutku světový unikát by si instituce české hospody možná opravdu zasloužila zapsání na seznam UNESCO.

Řemeslné extrémy

Komplementem nedůvěry českého pijana k minipivovarským produktům je adorování všeho craftového a přezíravé hodnocení tuzemských průmyslových ležáků. Přitom je to s craftem složitější. Podpora řemesel a lokálních výrobků s sebou kromě vyšší cenovky nese i představu udržitelnosti, ekologičnosti či budování místních komunit. Už samotná výroba dnes dominujících pivních stylů založených na výrazném množství převážně amerických, australských a novozélandských chmelů představu lokálnosti poněkud narušuje. Ale komplikovanější je to také s přesvědčením, že pít craftové pivo je o něco prospěšnější tělu či zdraví. Alkohol je sice jen jeden, ale suroviny jsou přece jen vybranější, ne?

Craft beer scéna sice vznikla jako protest proti pivu bez chuti, ale sama má tendenci zacházet do opačného extrému. Když se v nultých letech stal nejoblíbenějším pivním stylem Indian pale ale, začaly se pivovary předhánět, kdo ho uvaří hořčejší. Jednotky hořkosti IBU se staly enormně sledovaným parametrem, a jakkoli se tento údaj běžně pohybuje mezi čísly 40 až 70, najednou nebyl problém vyšponovat hořkost do stovek. Pomyslný strop stanovil dánský pivovar

Mikkeller svým pivem s výmluvným názvem 1000 IBU Imperial IPA.

V dnešní době trhu dominují piva stylu New England IPA (NEIPA), která se pokoušejí maximalizovat množství chuťových vjemů trochu jinými metodami. Už nejsou hořká, protože se chmel nepoužívá tak výrazně ve varu, ale o to více se ho přidává za studena, kdy vyniká její aromatické složky. A vedle tradičních sladů se používají také suroviny jako ovesné vločky. Výsledkem jsou nejčastěji velmi kalná, až džusovitá piva plná chutí tropického a subtropického ovoce, často spíše sladká než hořká, byť chmele jsou v nich obrovská množství. Původní IPA vyznačující se hořkostí nahradil produkt velmi odlišného charakteru – a to k nelibosti vynálezce stylu NEIPA Johna Kimicha z vermontského pivovaru Alchemist, který původně, v roce 2004, uvařil pivo se stále vysokou hořkostí a otevřeně projevu je nesouhlas s tím, kam se tento styl vyvinul.

Podobné šponování chutí potkalo i stouty či původní kyselé pivní styly jako berliner weisse. Narazit na různé podstyly stoutů v jejich čisté podobě je skoro vzácnost. Většina jich vzniká ve variantě zvané pastry, což je anglické označení pro cukrovinku. Nápoj s původně dominantními kávově praženými tóny v sobě teď může mít leccos od ovoce, oříšků, laktózy, vanilky a mnoha druhů koření až po skutečné bonbóny. Stejně tak původně čistě kyselé pivní styly, které byly svou chutí – díky dlouhému procesu a práci specifického kmenu kvasnic či spontánního kvašení – příbuzné šampaňskému, dnes nahradily takzvané ovocné kyseláče. Vznikají rychlejší a řízenější metodou, která nápoj zbaví komplikovanějších navinulých tónů, zbytek chuťového dojmu pak dokoná přídavek ovoce, skoro vždy v podobě pyré. Také ve variantě pastry sour se dá přidat takřka cokoli. A stejně jako u pastry stoutů se nezřídká stává, že místo opravdových doplňkových ingrediencí přicházejí ke slovu přírodní aroma.

Tady už se celý koncept řemeslnosti začíná povážlivě rozpadat a nabývat lehce dekadentních rysů. Mnohé kyseláče obsahují množství ovocného pyré, jež se limitně blíží padesáti procentům, tedy bodu, kdy už by se nápoj nemohl nazývat pivem. Otřepanou větu nespokojeného konzervativního vyznavače českého ležáku („Tohle není pivo!“) tak paradoxně některé produkty splňují takřka z definice. Nápoj vyrobený částečně z prefabrikátů se přidáním ovocné složky zásadně prodražuje, množstvím cukrů se navíc přibližuje průmyslovým limonádám patřícím na opačný okraj potravinářství než řemeslné výrobky. Výsledek? Třeba ten, že se z takového piva lze opít rychleji, dražé, nezdravěji, zato s přiběhem a falešným pocitem, že člověk nechlastá, nýbrž pouze o něco intenzivněji degustuje.

S uměřeností a pokorou?

Vzniká tak paradoxní situace, kdy se pestrost a rozmanitost vyrábí uměle. Je výrazně snazší vyměnit mangovo-marakujové pyré za malinové či poupravit směs koření a poslat na trh nový produkt než se pokusit uvařit nějaký pozapomenutý tradiční pivní styl, po kterém většinový konzument řemeslných piv ani netouží. Sládci často vaří třeba méně známá anglická či německá piva trochu navzdory zákazníkům, které musí saturovat mokem, jenž zvládně náležitě přesytit jejich chuťové buňky.

Pivovary snažící se většinou svého výstavu co nejvíce naplnit pomyslná kritéria řemeslnosti, jsou tak spíše raritou. Jihočeská Obora si vyrábí nejen slad z vlastního obilí a značnou část chmele má ze své chmelnice, ale produkuje i vlastní energii, pivo rozvází elektromobily a zbylým mlátem či kvasnicem krmit krávy. Sice vyrábí i populární styly včetně ovocných kyseláčů, ale místo pyré do nich

přidává ovoce. Pražský pivovar Lajka se zaměřuje především na evropské, hlavně belgické, německé či britské styly a také na evropské suroviny, často z lokální, udržitelné či bio produkce. Většina sladu má certifikát bio a také chmel bere sládek Jan Kotecký od pěstitelů hospodařících v režimu integrovaného zemědělství. Tuzemské bio suroviny pro svůj ležák Krasohled používá také žatecký rodák Jakub Veselý. Ten v pivovaru Falkon často pracuje právě s novými experimentálními chmely ze žatecké oblasti. A dokazuje, že jimi lze chmelit i moderní svrchně kvašená piva – sice bez intenzivních tónů papáji či pomerančů jako u zahraniční produkce, ale zato se zemitými lokálními specifiky a důrazem spíše na vyváženost než na smyslové excesy.

V tuzemských pivovarnických diskusích často zaznívá slovo pokora. Na rozdíl od výše zmíněných příkladů však ne vždy v pozitivním kontextu. Skloňuje ho řada tradičněji zaměřených sládků, kteří nedají dopustit na český ležák a novotám se spíše brání. Rád ho zmiňuje také Adam Matuška z rodinného pivovaru, který se mezi předními tuzemskými minipivovary vyznačuje střídmostí portfolia, ale také jistou konzervativností, s níž nehodlá například měnit receptury svých průkopnických, více než deset let starých počínů, které sice prošlapávaly cestu pivům IPA, ale dnes už působí poněkud obstarožně. Pokora je tak v mnoha případech především pojmem, pod nímž se schovává zvláštní směs uměřenosti a staromilství. Pivo se s pokorou vaří a s pokorou by se mělo také pít. Volně přeloženo: hlavně nekritizovat a být rád, že opijí. Mezi touto usedlostí a craftovými extrémy je nakonec relativně malý prostor pro manévrování.

Posedlost a rezignace

Současná posedlost gastronomií a s ní související pocit šéfkuchařů i strážníků, že kulinařina je ekvivalentem umění, jsou ukázkovým případem matení pojmů. Pokud může debuzírování přinášet něco více než jen zasyčení či opojení pomocí o něco vybranějších produktů, pak snad třibení smyslů prostřednictvím rozpoznávání jemných nuancí. Asi to není tak užitečné jako třibení intelektu či vkusu, ale rozhodně jde o opak pozérství, které se s tím, co má v dnešním craftovém pivovarnictví „hype“, až příliš často pojí.

Původně chtělo řemeslné pivovarnictví oživit vymírající či vyhynulé pivní styly a konkurovat sterilním produktům koncernů. A jistě to do nějaké míry činí. Na našem či zahraničním trhu se objevují nejen původní anglické styly, jako jsou různé varianty ale a stoutu, belgické saisons či klášterní piva, případně německé rauchbiery, ale více či méně sporadicky také prehistorické záležitosti, jako nakouřené a nakyslé polské grodziskie či jeho německý ekvivalent lichtenhainer. Taková piva dovedou pijana vyvést z komfortní zóny, donutit ho hledat balanc ve spojení jednoduchých, ale nezvyklých chutí. Celosvětově dominující trendy v řemeslném pivovarnictví však často spíše připomínají rozmarilé experimentování bez mantinelů, které paradoxně vede k opakujícímu se pocitu: maximálnímu zahlcení smyslů spíše známými a prvoplánově lahodícími chutěmi.

Pro leckteré vyhledavače pivních novinek bude obtížné si připustit, že se sice pohybuje na opačném pólu než zatvrdělí pijáci levné desítky či dvanáctky, ale přesto s nimi mají mnoho společného. Ti první se honí za novým zápisem do pivního deníčku a v lepším případě rozprávějí o tom, jaký raritní pivní styl kde potkali, v tom horším se cítí jako lepší lidé, neboť jejich pivo je ve všem „více“: více stojí, více chutná, více opijí. Ti druzí na jakékoliv objevitelství rezignovali a možná si jen nepotřebují svůj návyk přehnaně romantizovat. Ale pod stolem se potkají všichni.

NENÍ TO ČLOVĚK.
CO TO JE?
NEVÍM, CO TO JE.
JDE TO K NÁM.

**Marija
Fernanda
Ampuero**

**14. prosince
17:00**

**Instituto Cervantes
Na Rybníčku 536/6, Praha 2**

setkání s ekvádorskou spisovatelkou
u příležitosti vydání zimní literární
přílohy A2 s tématem Současné
španělskojazyčné povídky

moderuje Anežka Charvátová

povídku Oběti přečtou
Dana Černá a Miroslav Táborský

literární přílohu A2 vzniklou
ve spolupráci s ČRo Vltava
a Institutem Cervantes představí
Michal Špína

A2 **Vltava**
Český rozhlas

Staré pivo je smutné pivo

S Karolínou Chroustovskou o boomu řemeslných piv a Pink Boots

Sládkových v českém pivovarnictví přibývá, ale stále spíš pomalu. Se sládkovou rodinného pivovaru Chroust a zakladatelkou české pobočky organizace, která podporuje ženy pracující v pivovarnictví, jsme tak nemluvili jen o vaření piva a nových českých chmelech, ale hlavně o síle kolektivu, solidaritě a vzájemné pomoci.

MARTA MARTINOVÁ

Jak a kdy jste začala vařit pivo? Před deseti lety to určitě nebyla častá volba kariéry. K oboru jsem se dostala díky studiu na Vysoké škole chemicko-technologické v období na počátku desátých let, kdy se u nás objevovaly první vlašťovky takzvaného řemeslného, kraftového piva – Klášterní pivovar Strahov, Matuška, Raven, Břevnovský klášterní pivovar. Začala se formovat kultura minipivovarů. Pohltil mě celý ten pivovarnický kolektiv a jeho obrovské nadšení pro věc. Doba byla tehdy veselá a plná entuziasmu. Každý týden vznikaly dva tři nové pivovary. Mohla jsem být u prvních pokusů dělat v Česku dobrá svrchně kvašená piva. Nutno ale dodat, že tehdy nám bylo na poli chuťovém ledacos odpuštěno, dnes jsou lidé mnohem náročnější.

Ukončila tento rozkvět pandemie? Scéna řemeslných piv měla velké obavy, zda pivovary přežijí...

Jednou to skončit muselo, i bez covidu. Kraftové pivovary tvoří dvě až tři procenta spotřeby piva, zákazníků není tolik. My pivovarníci se pořád potýkáme s tím, že pivu nesvědčí čas. Není to něco, co by si mohlo zrát v klidu ve sklepích dlouhá léta. Pivo je nejlepší čerstvé a staré pivo je smutné pivo. Tehdy nikdo nevěděl, které prodejní kanály kdy zavřou, a člověk se bál zatopit pod kotlem a uvařit něco, co mělo být hotové až za čtyři týdny. Všichni se snažili zbavit se zásob, vypustit pivo co nejdřív do světa. Jenže tehdy byla kupní síla v trochu lepší kondici a lidé opravdu kupovali pivo ve velkém. Pivovary rychle daly dohromady e-shopy, v pivovaru Kytín vznikla iniciativa Zachraň pivo, kterou pomohli nám všem. V době pandemie tak odpadlo naprosté minimum pivovarů, většinou spíš ty, které měly nějaké potíže už před ní. Pivovary se snažily naopak pomáhat hospodám dodáváním plastových lahví, aby mohly aspoň stáčet pivo na odnos. Ta vlna solidarity byla velká.

To zní skoro idylicky...

Možná to lícím příliš růžově. Samozřejmě, že i v tomto prostředí funguje rivalita, ale není hnusná a podlá. Své recepty si střežíme, ale když někdo s něčím bojuje a potřebuje poradit, je mezi sládky naprosto běžné si pomoci a know-how aspoň trochu sdílet. Čím lepší budeme my všichni, tím méně ostudy si utrhneme mezi zákazníky. Ten segment trhu je malý a dravá konkurence tady úplně nedává smysl, všichni se známe.

Jak vznikla vaše iniciativa na podporu Ukrajiny?

Nejsem člověk, co sedí a kouká, když se něco děje. Byla jsem tehdy doma se dvěma malými dětmi a v pláči jsem volala svému kolegovi a mentorovi Láďovi Vrtišovi z pivovaru Raven, ať uděláme nějakou velkou benefici, když už nemůžu jít někam pomáhat osobně. A pivovarská komunita je dostatečně bláznivá, aby na podobné výzvy slyšela. Naplánovala se sponzánně obrovská akce v Kongresovém centru

Karolína Chroustovská. Foto z osobního archivu

v Praze s předpokládanou účastí několika tisíc lidí. Každých pět minut mi zvonil telefon. Ale nakonec těsně před konáním benefice Praha z Kongresového centra udělala integrační centrum pro uprchlíky, což bylo určité správné rozhodnutí. I v náhradním termínu a na jiném místě to ale byla skvělá akce – podařilo se nám vybrat sedm set tisíc korun.

Jak to, že jedna z mála poboček organizace Pink Boots existuje zrovna v České republice? Komu tady chyběla?

Mně. Pink Boots Society je nezisková organizace, která vznikla v USA na podporu žen v pivovarnickém oboru – teď už funguje pro ženy i nebinární osoby obecně v alkoholovém průmyslu. Pak model převzala i Austrálie a Kanada, v Evropě vznikla buňka v Benelu-xu, Francii a Španělsku. Myšlenka spojit ženy v českém pivovarství ve mně dlouho hnízdila. Před lety jsem se totiž setkala se zakladatelkou Pink Boots na pivním veletrhu v Norimberku. Byla hrozně nadšená z každé ženy plouvoucí v pivovarnickém rybníčku. Teď je náš spolek v Česku etablovaný. Oficiálně nás je sice pouze osm, ale to je tím, že se kvůli členství musíte proklikat americkou administrativou... Na našich akcích se obvykle sejde kolem čtyřiceti žen.

Co je hlavním smyslem české pobočky?

Vytváříme podpůrnou a vzdělávací síť pro ženy v oboru, ale chceme se zaměřit i na studentky a budoucí sládkové, podpořit je, aby neměly ostych vstoupit do tohoto spíš mužského prostředí. Ukazovat jim, že sládek nemusí být jen pupkatý páprda, jak si asi ledaskdo představí. Dost pravděpodobně každou překážku, kterou musela konkrétní žena absolvovat, bude muset překonat i deset dalších po ní. A když se o své zkušenosti budou moct podělit, půjde to snáz. Ono je moc fajn, když nás kolegové

plácají po ramenou, jak jsme to zase dobře uvařily a jak nám to na fotkách sluší. Ale to není náš cíl. Chceme vytvořit komunitu, která bude prospěšná nejenom nám, ale i budoucím generacím. Samozřejmě tuším, že tyhle sny mladých feministek bývají zpětně veselé. Je otázka, jak to bude vypadat za dvacet let...

Nebojíte se tedy označit za feministku?

Jsem feministka v tom nejlepší smyslu, byť dnes feminismus dostává všechny možné oslí uši. Celou firmu jsem budovala dohromady se svým mužem. A do toho máme malé děti a o veškeré povinnosti se dělíme. Není ovšem úplně zvykem, aby se žena starala o technologickou část pivovaru a zvládla to i fyzicky odtahat, zatímco manžel řešil účetnictví, zavážení a fakturaci. Je legrační, že se lidé někdy mračí na manžela, že dopustí, abych já držela otěže. Nedochází jim, že to, co u nás pozorují, je symbióza.

Sládková byla dříve zjevení. Dnes už to neplatí, přesto ale žen přibývá pomalu. Co za tím podle vás je?

Žen v laboratořích a marketingu a vůbec v podhoubí pivovarnictví je daleko víc než na varnách. Z jednoho důvodu: práce na varně je hodně fyzicky náročná. Není legrace zvednout šedesátikilový sud. Sama to nerada dělám. Technologie se ale dnes dělá tak, aby s ní sládek vydržel pracovat. Není cílem pivovarníků nabrat do výroby dvacetileté kluky a za deset let je propustit na invalidní důchod. V pivovaru Zubr, což je taková klasická česká značka, vaří Nataša Rousková. Báječně vaří Monika Linková v pivovaru Trilobit. Líbí se mi práce léta-jící sládkové Tamy Dolníčkové nebo Žanety Petružálkové ze Zlaté krávy. Lenka Straková z Proudů působí v oboru dlouhé roky. A určitě jsem teď zapomněla na spoustu dalších skvělých žen...

O kvalitě vaší práce svědčí i to, že je vaše pivo ke koupi v jídelních vozech Českých drah, nebo to, že jste se dostala mezi stovku nejvlivnějších osob v celosvětovém pivovarnictví. Jak se taková věc stane? Ten výčet vlivných osob má přispěvatele po celém světě, kteří píšou o svém regionu, a každý z nich může pro daný rok navrhnout dvě osobnosti. Českým zpravodajem je Evan Rail, Američan žijící v Čechách, který se zajímá o celou zdejší pivní kulturu. Člověk asi musí dělat správné věci pod drobnohledem správných lidí.

Jaké pivo se vám podle vás nejvíc povedlo?

Jsem největší kritik svých vlastních piv. Máme pár stálic, o nichž víme, že je lidé mají rádi, a proto je pořád vaříme, ale mě baví hlavně zkoušet nové chmely a postupy. Dodavatelé nám sunou nové a nové chmely z Nového Zélandu, Ameriky a teď začínají konečně přicházet na scénu i zajímavé české chmely. Hodně mě baví ležáky, do kterých se přidává čerstvý hlávkový chmel. U takového nevyzkoušeného chmelu je vždy napínavé, jak to dopadne.

Jaké nové odrůdy domácích chmelů se objevují a proč nebyly dříve?

Za komunismu v učebnicích stálo, že svrchně kvašená piva se v Československé socialistické republice nevaří, a všem bylo vtloukáno do hlavy, že u nás vaříme jen ležáky. Tedy se ani nepěstovalo nic jiného než poloraný žatecký červeňák. Chmelařský institut začal v devadesátých letech skoro od nuly, a než se nová odrůda osvědčí a zjistí se, kterým se tady daří a které mají uspokojivé parametry, trvá to dlouhá léta plná pokusů a omylů. Slibné nové odrůdy se objevují zhruba posledních pět let. Nejenže poskytují patřičnou hořkost, ale splňují i další chuťové aspekty pro svrchně kvašená piva – mají ovocné a citrusové tóny. Je jich zatím malíčko: Eris, Pluto, Saturn a další. Moc se o nich zatím nepíše, což je velká škoda, protože udržitelnost pivovarnictví v měnících se klimatických podmínkách je další velké téma. Budoucnost je podle mě v kontinentálních chmelech – slovinských, německých, českých. Postupně na to všichni začínáme přicházet.

A jaké pivo ráda sama pijete?

Čím jsem starší, tím piju méně a tíhnu k nízkoalkoholickým pivům. Teď máme doma velké téma pustit se do nealkoholických piv. Obecně nízkostupňové pivo vnímám jako velký trend, zvlášť mezi mladými zákazníky. Myslím si, že jsme poslední generace, která chodí na pivo ve velkém. Svět nealko piv u nás zatím čeká na objevení. U nás máme totiž jeden problém: zatímco v polském minipivovaru je pastér běžný, české minipivovary se drží nefiltrovaných a nepasterovaných piv a tohle zařízení je u nás vzácné. Čerstvé pivo je hodně nestabilní a nealko pivo je v tomhle ještě zákeřnější. Dobrého nealko piva je tak pořád málo. Krystus od pivovaru Clock je ale boží, ten pijeme všichni rádi.

Karolína Chroustovská (nar. 1993) je sládkovou řemeslného pivovaru Chroust.

V roce 2023 se dostala do výročního výčtu nejvlivnějších osob ve světovém pivovarnictví, vydávaného spolkem pivních blogerů a spisovatelů Good Beer Hunting. V roce 2022 pořádala s Ladislavem Vrtíšem benefiční pivní festival Drink for Ukraine. Iniciovla vznik české pobočky Pink Boots Society, mezinárodní organizace sdružující ženy v pivovarnictví.

VOJTĚCH MATOCHA
KAREL OSOHA

Prašina: Křídový panáček

Komiksová série Křídový panáček získala cenu Muriel za nejlepší kresbu, nominaci na Zlatou stuhu a byla zařazena do katalogu Nejlepší knihy dětem. Nyní všech sedm sešitů konečně vychází v jedné vázané knize.

LUBOMÍR PROCHÁZKA
JANA VIKTORÍNOVÁ
MARTIN ČERŇANSKÝ

Vesnice, usedlosti a dvory: Pravý břeh Vltavy

Po předchozí publikaci věnované osadám a vesnicím na levém břehu Vltavy překračuje edice Zmizelá Praha řeku, aby slovem a zejména obrazem pojednala šest desítek lokalit, které postupně spolklo velkoměsto.

JAKUB SEDLÁČEK A KOLEKTIV

Neviditelné řemeslo

Osobnosti z nakladatelství Paseka, Host, Argo, Labyrint, Odeon či Kher odhalují tajemství redakční práce. Nabízí exkurzi do zákulisí knihomolům, studentům či knihkupcům. Zkrátka všem, kteří žijí knihami.

ÚDOLÍ NEKLIDU A ČERNÝCH JAM

Nové prózy Patrika Linharta vycházejí z autorovy důsledné observace života kolem obří těžební jámy v sudetském podhoří. Krátké anekdotické momentky, které se často odehrávají nad sklenicí piva, jsou oslavou podivínství, bizarních momentů i hospodské sounáležitosti a zároveň opěvují kouzlo zplundrované krajiny.

Ta nemožná šachta

Kdybych teď na chvilku vypnul hudbu, Baader začne štěkat, protože šachta je jako New York, říká, co nikdy nespí, je to jako nekonečný vlak. Možná už tam nikdo nepracuje, jen stroje, korečková rypadla a nekonečné pásové dopravníky, něco a někam přenášejí, do opuštěných ulic, pozůstatků hornických vesnic, dopadá přátelsky žluté světlo lamp, až nás napadne, že to někdo řídí, že to má svůj podivuhodný smysl a že ti neklidní psi, kteří to hlídají, byli kdysi také lidmi. A proč se tam nevydat?

Takže jsme na kraji šachty, na montážním místě Jana. Baader očuchává hlídače. Je mu odhadem šest měsíců, pustí nás. Jeho osobní jméno zná pouze můj pes, štěně má vůči staršímu psovi úctu, asi ne vždy, ale teď to funguje, jdeme dál.

Slyšel jsem, že jestli přestanou těžit, tak spodní voda zaplaví Duchcov dřív, než tu založí nějaké moře. – Mám baret, černé oblečení, policejní kalhoty a psa, co vypadá jako vlčák, kolem projel nákladák, není to žádný JIRKA ani KÁJA, ale za sklem má na ceduli nápis SEXY, tak jsem mu komicky pohrozil a on jen stejně šprýmovně pokrčil rameny. Berou to, jdu dál. A to je nejdál, kam dojdu. Pod námi je pásma kaskád připomínajících obří vinici, dohromady to může být ani ne šedesát metrů. A přesně před námi je bývalý hlubinný důl Masaryk, ke kterému se před třiceti lety prohrabal důl Bílina. Našli tam tehdy opuštěné seřadiště huntů a vzápětí nerost zvaný duxit. To, co našli ve čtyřicátých letech asi pět kilometrů odtud, na opačné straně této jámy, ke které chovám jisté obludné sympatie, bylo mnohem příšernější: zabetonované výpustní šachty dolu Nelson, kde ležely poslední oběti katastrofy z roku 1934.

Pronikl jsem daleko, myslím, že jedině díky Baaderovi, a cítil jsem, že bychom se měli vrátit. Už ta cesta zpátky mě děsila víc než dost, proto jsem se rozhodl, že sestoupíme ještě blíž k té skutečné jámě, k dolu Masaryk – k tomu jedinému hlubinnému dolu, který zavřeli dřív, než ho vytěžili. Na rozdíl od dolů Dej Bůh štěstí, Gisela a Victorina a na konci minulého století Kooh-i-noru, Alexandra a Pluta.

„V tomhle kraji není nikdo, kdo by neměl nikoho, kdo neumřel na Plutu,“ řekl jsem Baaderovi a bylo to nepatřičně nahlas. Moje první hlasitá věta po asi pěti hodinách. Vzpomněl jsem si na Jirku Žbiru Vencláka. Nechal tam tátu a bratra a sám pak trapně umřel během karantény – na samotu a chlast, jak se domnívám.

Důl Masaryk tu nechali se vším všudy, stroje, nářadí, všechno. To „všechno“ už jistě zmizelo a ty divné jantarové šutry zvané duxit se potom už nikdy nikde neobjevily, všechno mě tam dolů táhlo, a když má člověk takového psa, nebojí se. Od toho podivného setkání v lužním lese, v hospodě, které pracovně říkám „na konci vesmíru“ a kterou jsem už potom nikdy nenašel, vím, že s naším chlupáčem není něco v pořádku. Je to posera, ale umí něco navíc, něco, na co se mohu spolehnout. A pro jistotu jsem ho měl na vodítku – oba jsme to věděli, že právě tak já jsem na vodítku s ním, jen pouze občas určuji směr. A ten by si on sám v této chvíli možná nevybral. Po zadku jsme sjeli na samé dno šachty, nad námi strmělo pět nebo šest kaskád. Jak nás dosud nemohli vychytat, nedokázal jsem pochopit. Ale v tomto místě už patrně žádné kamery, které by mohl sledovat nějaký bývalý policista, nyní člen ochranky, nebyly. Nebylo tu nic – všechny stroje odváděly svou bezvadnou práci stovky metrů od nás, nebylo tu opravdu nic – kromě obrovského červeně osvětleného jícnu, vchodu do dolu Masaryk.

Dorážel jsem na Baadera, dokud nezačal skákat, sám jsem sebou škubal a točil se dookola a mával rukama, dokud jsme neprošli

zelenými receptory, o nichž jsem pevně věřil, že jsou jedinou ochranou vstupu do šachty. Ve značkových obchodech to je jediná věc, která funguje – kromě placení –, a napadlo nás, tedy spíš mě, že tady taky.

V šachtě jsem rozsvítil dar Eldar, mobil. Když jsme ušli asi dvě stě nebo tři sta metrů, napadlo mě, že tu prostě nic není, ale Baader začal stěkat a ta ozvěna mi napověděla, že tu ještě něco musí být, někde po stranách. Představil jsem si, že je to štola vedoucí pod Bílinu, „propast pod údolím dutých hlav“, řekl jsem skoro hlasitě a začal se bláznivě smát. Myslím, že jsem se skoro posral, když se ozval zvuk, ten, co horník dává tyčí, ale zazněl jen jednou, pak podruhé.

Vzpomněl jsem si na horníka, co v roce 1975 napsal křídou na deskový překryt výdřevy SBOHEM AMÁLO, prý své ženě, a na tátu spolužačky ze školky, který se propadl s bagrem a svačinou od ní právě tady na šachtě – ta holka byla celá žlutá a měla krásné černé oči, které se vůbec nehýbaly, uvažoval jsem už tehdy, jak je možné, že mu udělala svačinu, ale dost mě to tehdy v osmi letech vzrušovalo. Nikdy už je nenašli. Nenašli ani tu holku, která se rozhodla, že půjde a najde tátu. A nejhorší na tom je, že opravdu hledali. Děti ani horníci se neztrácejí ve štolách jen tak sami o sobě, všechno je dostupné, změřené nebo zapečetěné a bagry se mohou propadnout pod zem, ale musí se najít, a když se spustí sonda nevímkolik kilometrů hluboká, není možné, aby ten stroj necink. „No ale necink,“ řekl jsem asi před patnácti lety strejdovi právě téhle žluté holky, který byl strašný nadšenec do minerálů, dělal hlubinné sondy ve firmě Rudné doly Sobědruhy. Byla to tehdy opravdu zvláštní náhoda, že jsme se seznámili, protože ten den měl v tašce vyvrtný válec horniny, který vypadal jako jeho neteř.

Po třetím úderu zvonu jsem si sedl na koleje, Baader si přičapl vedle mě, z nepochopitelných důvodů – tedy pro mě – byl tichý, pomalu dýchal a nasával vzduch, jako by vyčkával. To bylo ještě tísnivější, znám jeho chování už sedm let a nějaká lovecká čekaná není v jeho povaze. Je spíš pastevecký typ.

Pak se mi zatmělo před očima. Snem mi prošel malý muž se žlutými zuby a několik cvičenců ze souostroví Tokelau, poznal jsem je podle vlajky, kterou nesli. Probral jsem se, myslím, v pravou chvíli, Baader stál nade mnou. Můj pes vede tajnou podzemní továrnu nácků, napadlo mě. Pak mě Baader olízl. Podezřívavě jsem se na něj podíval a současně jsem zjistil, že stále držím vodítko. Patrně se uvolnil nějaký šutr a omráčil mě. Kampak s tím však na mě. Začal jsem šátrat po zemi ve snaze najít jehličí. Ptáte se možná proč, ale je to prosté. Jehličí a jisté toxické čaje jsou garanty na tvorbu mumii zažíva, k tomu suché prostředí tohohle Masaryka a nedávná informace, že poslední dalajláma se chce vzdát své funkce, no jistě, aby měl čas pracovat na své živé mumii. Tady se už netěží uhlí, ale dělají mumie a z mumii zase naftu zvanou múmí! Baader mě opět olízl.

Bylo to pozvolné a současně slastné uvědomování, že jsem tady, doprovázené několika flauty, které rozechvěly nejbližší pavučiny, pavučiny, jichž jsem si dosud nevšiml. Ale teprve když jsem úplně procítl, prošel hlavní štolou nedbale zamaskovaný člověk – nebo někdo nedbale maskovaný za člověka. Obojí bylo stejně nepřipustné a já nejsem žádný dobrodruh, aby si takové věci připouštěl.

„Chlupáci,“ zašeptal jsem, „teprve teď je to divný.“

Vyšel jsem furiantsky z místa, kam mě srazil ten kámen. Ještě předtím jsem na papír, co jsem si vytrhl ze sešitu, napsal LUCIE, MILUJU TĚ, chtěl jsem připsat *varuju tě*, ale jeli-kož jsem ještě nevěděl před čím, vysral jsem se na detaily a to zásadní sdělení jsem smotal a dal Baaderovi za obojek. Měl jsem v úmyslu

vyjednávat, že pustí Baadera, případně že se pustíme navzájem. Nejhorší na tom všem bylo, že jsem je překvapil, vůbec o mně nevěděli. Klidně jsem mohl vypočodovat ven směrem, ve kterém jsme přišli s Baaderem.

Každý si to představuje jinak, klečel jsem na kolenou a zvracel mezi šutry, zatímco ve stěnách slabě hořely jantarově zbarvené duxity a bílinity. To, v co věříme, je někdy strašné, pokud se to ukáže jako to, co je. Lidé, kteří věří v tento podivný svět, často zdůrazňují své umění představitosti, aby to vše vrhli do světa báchovek, nebo další, jako autor Lorda Jima, říkají – snad právem –, že o nadpřirozeném nikdy nemluví, aby nepochybnili jeho nárok na skutečnost. Ale většina z nás tento svět, svět lidí pod horou přece zná – a ať mu již věříme, nebo ne, platí zde zkušenosti. Tváří k nim jsem to hned, co jsem si utřel bradu, pochopil, to, že nejsem v pekle, ale ani v ráji, a proto jsem pustil psa a zavelel jsem rázně: Vem si ji! Na straně těch lidí stála krásná zářící fena. Věděl jsem, že bude jako ten princ, který lovil stříbrnou laň, jako ten lovec, co už nikdy nechtěl žádnou ženu, neboť se miloval s královnou víl – pro chlupáče to byla prostě ta první, vždycky se bez toho obešel a vůbec mu nebude vadit, že až se vrátíme z té jámy pod horu, zůstane i ta poslední.

Jak jsem se trochu nasral

„Já přijdu domu, lehnu a spím jak malý dítě,“ řekne Danek.

Koláč nato: „To já ne, já si stoupnu do kuchyně a stojím tam až do rána.“ Pak se obrátí ke mně: „Nečti si, sakra, co si myslíš o podobnejch debilních floskulích? Normálně bych za to trestal. A malý dítě navíc vůbec spát nechce!“ K Dankovi: „A stejně spíš v nějaký jeskyni s nabíječkou na mobily, ty si pračlověk v civilu! *Lehnu a spím jak dítě!*“ Za takový kecyc mě berou všichni čertí!“

„Koláči, klid,“ zarazil jsem ho, „teď tady v časáku o literatuře čtu kritiku na Alžbětu Stančákovou, to je prostě básnířka, a poslouchej, kritik píše, že nad její tvorbou ‚se klenou mohutné prsty univerza‘ a o kousek dál s povděkem říká, že ‚přetrvává pocit nezodpovězených otázek‘.“

Zatímco na mě vykuli oči, zvedl jsem se a přisedl si k jejich stolu. „Jestli mi nevěříš, tak se podívej, tady jsem si to podškrtní!“

Koláč a Danek zírají do mezer v textu, které jsem vyryl nehtem.

„A to je ono, tobě teď vadí nějaká nic neříkající formule, ale tohle je větší sračka, mrdka obrovského významu, prsty univerza! Aha? Co to kurva je?! To bych nenapsal ani o Lovcraftovi!“

„Devotnost, které se říká chvála,“ špitne Danek.

„Cože?“ Doslova jsem se pobryndal.

„Pokud nejde o mou sílu a češtinu, tak jsem ve všech směrech vždycky byl na zvláštní školu.“

„Já to mám asi naopak,“ oduští Koláč.

Hope forever!

Duchcovák neprojde v konkursu na dělníka ve sklárně Vitrablok už v prvním kole. Popíjí na Věšáku pivo a zatvrdí se: „Tak projdu ve druhým.“

Můj klub

Venda v Duchcově na Věšáku čumí do mobilu. „Docela fandím tomu vesnickému fotbalu.“

„Prosim tě, Vendo, když už jsi u toho, je tam rozpiska, mrkni se, jestli tam jsem.“

„Jako za Lahošť? No, počkej. Jo, si tam.“

„Tak to abych dopil.“

„Teď byl výkop.“

„Taxika si kvuli tomu brát nebudu.“

Patrik Linhart (nar. 1975) vystudoval ekonomii a pracoval jako učitel, sociální pracovník a novinář. Je zakladatelem projektu *Vědeckého studia Stará milenka*, členem radikálního baletu *Výžveklá Bambule* a souboru *Kundí frky*. Zabývá se literaturou *fin de siècle*, uměním imaginace a hororu a *vexilologií*. Pracuje jako editor, publicista a korektor, překládá knihy Jacka Ketchuma a Arthura Machena. V posledních letech vydal soubory *mikropovídek* a básní *Jáma a rypadlo* (2019), *Jazyk ve lví tlamě* (2022) a *Hraniční světa. Kolem klášterů Broumov a Osek* (2023) nebo soubor *esejů o krajině, umění a hrůze Geografie edenu* (2022).

Patrik Linhart

Tajemství rodu

Holka našeho kamaráda chodí na gympl a už od šestý třídy všechno podřídila jedinýmu cíli: stát se praktickou lékařkou. „Kdyby chtěla dělat vědu nebo bejt kosmonautkou nebo modelkou, tak ten tah na branku chápu. Ale obvodačkou může bejt každěj trochu chytřejší bílej hadr,“ uvažuje přítel Stejsky. „Třeba je normální píča,“ řekl přítel, jehož jméno si nepamatuju.

Tajemství jiného rodu

Paní z Hrobu v hospodě na Věšáku se zamyslí. „Muj syn je už taky starej kokot.“ „Kolik mu je?“ zeptá se Bury od vedlejšího stolu. „Třicet devět.“ „Mladej kluk, bys mu klidně mohla dělat mámu.“

Vise Interstellar

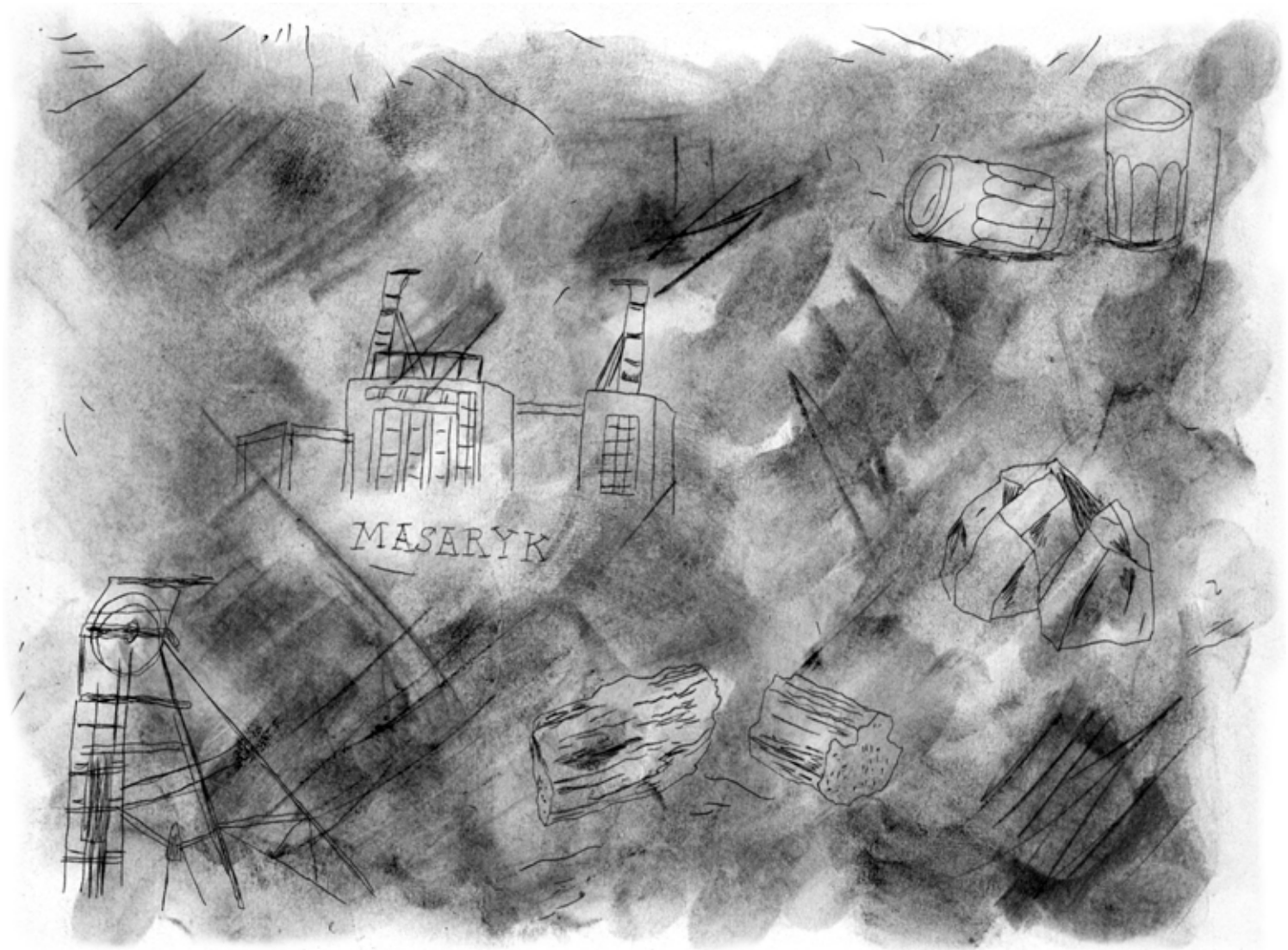
Zplesnivělý bombr a chrámy občanských státoprávních sekt ve šťastné hrůze nad svíčkami pálí své noční mury, v důsledku čehož studentka vysoké školy uměleckoprůmyslové tvrdí, že Islámský stát neuznává diskriminaci, a všechno jde na pohodu. A co děláš ty? – Žvaní se o zdražování snů, což se dá shrnout slovy: Ty v pondělí hlídáš inflaci. – No neke! – V úterý hlídám inflaci a mrdám realitu v bistrtru kouzelníků! – Otočím se zpátky k jeho holce a řeknu: „Máš hezký náušnice, květiny, to jsou magnólie?“ Holka se ke mně nakloní, smutně zamrká umělohmotnými řasami, které se téměř dotýkají ústí mých úst, a řekne: „Chudobky.“ – Ve středu hlídáme inflaci! – V čtvrtek smutek, ale v pátek hlídám životní prostředí a inflaci, v sobotu mám svátek a v neděli hlídám svět a počasí, v pondělí zase inflaci. – No jo, řeknu si, nejsou to tak kreativní sny, ale tu uměleckou školu dokončí a bude vykonávat v rodném městě mstu za to všechno na úřadě, kde se oběsí přibližně za osm let. A její syn si řekne: „Jujky.“ A jeho děti se zeptají: „Za co bojovala babička?“

Kluk ze Šumperka

Primátor Teplic Jirka Štábl se ohradí: „Kluci, jakej já sem primátor, já sem normální kluk ze Šumperka, říkejte mi prostě starosta.“ „Tak to bych na oplátku moh říkat sousedovi Zbýňovi primátore,“ já na to. „Proč?“ „Protože můj soused je starosta Duchcova.“ Štábl roztáhne ruce: „Ty vole, nás tady je.“ „Malej okres, hodně starostů, no!“ vypálí Neuvirt. „Pojďme se raději podívat na fotky, jak starostka Hrobčic dovádí nahá na sněhu.“ Prohlížíme si fotky a já si říkám, stejně je to divnej příběh, jak vobyčejný pankáči z Teplic, Duchcova a Biliny potkali hodně starostů... A vzápětí dojdu k pochopení, vždyť my jsme svým podivínstvím ozdobou měst, jinak to snad ani být nemůže.

Kvízová otázka, co nechce odpověď

O přestávce na hospodském kvízu v hospodě U soudu v Teplicích řekne můj syn: „Tati, řekni kámošum, jak tě vykopli z gymplu za rvačku se školníkem.“ „Já myslel, že máte gymnázium,“ podiví se jeho spolužák. Jen pro obraz: třeták gympl, ty sou hodně naivní, frčej ve všem, ale náramně zvědaví. „Porvał jsem se už jako učitel, a nebył to školník, ale školní inspektor, Albert všechno zmotá.“

Ilustrace Barbora Kicová

Mudruji často nad tím, jak je na tom Albert, když uvážím, že otec jeho vrstevníka Maxe a jeden z mých nejlepších přátel Radim von Neuvirt hrál dnes už legendárního doktora v Party Hard a Party Harder: Summer Masacre, zatímco on se musí spokojit s prostým taťkou básníkem s minimem fanoušků. Byť plno dětí mnohonásobně slavnějších herců a básníků se stalo plážovými povaleči a některé z nich se ani nenaučily číst, protože na ty písmenka přes ten koks od rodičů neviděly. Ono to je určitě dobře – jak mi dnes řekl Šíga: „Patriku, my sme tady na Věšáku na tebe hrdý, že si uznávanéj básník, si kámoš a chodíš sem chlastat, ale víc vod nás nečekej.“ Však ano, díky tomu mám knihovnu na míru a nejhezčí plot v Duchcově.

Domácí péče, hospoda Vyšehrad

„Nazdar, nesu Ládrovi nákup, i ty slivovice mu беру.“ Typoň nás mine. „To jako nese starýmu archeologovi, jo?“ zeptám se Lucie. „A ty teď poneseš nákup Pětovi, protože ten je zase po mrtvici.“ „Nezdá se ti, žouželko, že ten náš Věšák funguje jako sociální služba?“ Všiml jsem si toho i v pár teplických a brněnských a žižkovských hospodách, jakési hospodské družnosti jdoucí i za hranici podtácku s pivem a haukuličku rumu, u lidí, kteří se právě jen tak znají. Říkám tomu souručenství piva, a možná proto by takové provozovny měly být chráněny, ne penězi a dotacemi, ale čistou podporou nebo nejlépe naprostou nevšímavostí ze strany fízlů a úřadů, jemnou ochranou státu, vstřícností k pivnicím a výčepům a palírnám. Snad by se toho mohlo ujmout ministerstvo kultury nebo českobudějovický biskup, neboť o nich je známo, že jsou ti nejchudší ze všech.

Porovnání sil

„Patriku, ty si úplně na hovno, neumíš vzít za práci, to, co dělám já, bys nevydržel ani... no třeba ani šest hodin,“ řekne Zdenek, co dělá hlubinný vrty. „A to, co dělám já, bys ty, Zdenku, nedokázal dělat ani pět vteřin, aby to mělo smysl.“ Opravdu si myslím, že by tak dlouho nedokázal překládat Jacka Ketchuma, a to ani z češtiny do češtiny. Ale nijak mě nepřekvapuje, že lidi jako Zdenek si myslí, že vlastně nepracuju. Je to otázka srovnání: pohled na tu jámu mezi Duchcovem, Mostem a Krušnými horami je prostě antropocén.

Zbloudila od Střelné

Petr, co dělá vrátného na Jámě X, byl na svou novou kamarádku nekompromisní: „Tak mluv! – Nebo chceš pivo? Nebo jídlo, brambůrky?“ „Řeknu si sama!“ Vytáhl jsem odznak obce Lahošť, co nosím pro takové případy na klíčence, a řekl zhurta: „Kriminálka Lahošť, jméno, odkud jste a proč jste to udělala?“ Pak jsem se rozesmál: „Kdes tu holku spláčil?“ „Jedu ze šachty na kole a tahle holka mi vypadla s rozseklým nosem a transparentem na silnici. Podle mě ji zmlátil nákej debil z ochranky, nebo sebou možná někde švihla sama.“ „Jo, sama, nikdo mě nehonil, jsem zbloudila.“ „Hm.“ „Je to pět kilometrů, nebo nevím, nekonečnějch, stejnejch panelů, a na všechny směry! – Pole, pole fotovoltaiky, tam od tý zasraný zastávky!“ Vám už samozřejmě došlo, že holka – původem z Benešova ve středních Čechách – v Teplicích špatně nastoupila na autobus do Lomu, kde plánovala začátek akce proti těžbě uhlí, a vystoupila na konečné ve Střelné a pěšky se podle navigace GPS vydala neprůchodnou cestou několika kilometry slunečních panelů.

„Třeba přepiš ten nápis *uhlí je svinstvo* a dej tam něco zlýho na ty fotovoltaiky, to helfne,“ navrhl Petr.

Anča Hodinová-Spurná za výčepem

Anča: „Delonovi se zbláznily kladiva.“ Páta: „Proto ta krev na chodbě.“ Anča: „Ukrajinci, ten mladší hodnotil jeho kěrky, něco řek, ale bůhvíco, Delon se zved, omluvil se celé hospodě a šel je ven zmydlit, jenže pak se trikrát vrátili. Martin Dortík se k němu pak přidal... Našels na chodbě jeho zuby?“ Páta: „Všichni padli. Jako rozšlapaný...“ Ivka: „Hlásím průser!“ Anča: „Ano?!“ Ivka: „Teď se servali na terase, Pěta Mýval s tím pikošem, s tím, co frčí, všude je krev. Máňa se lekla a ufrnkla, nechala tu botu... a peněženku!“ Páta: „Dyť je na vozejku, jak jí mohla vypadnout bota?“ Anča: „Necejťí nohy. – Ty Ivko, dej to sem. No to je puch! A šrajtofle pustina. Hm, tak mi dluží.“ Páta: „Vrátil se Mývalův táta a potkal toho typa, všude na terase je father’s blood. Jakože krev fotra, pomsta za syna. Urval mu kus trika a koukaj mu...“ Anča: „Takže už žádný kozy. – Cože, co chceš?!“ Autobusák Zdenda: „Já se jen ptám, jaký rukavice pro tvýho šefa...“ Anča: „Vobě levý. – A teď: Ty pudeš zamknout terasu, a jakmile uvidíš nějaký zfetovaný hova-do, rovnou mu dáš do držky, jasný?“ Páta: „Anči, ty vago, to je...!“ Anča: „Ivko, u tebe klid, stejně máš dva zuby, takže u tebe vo nic nejde, deš do přední linie a zamkneš chodbu.“ Ivka: „Du.“ Páta: „Zamčeno.“ Anča: „A my vostatní si zapálíme svíčky a budeme se modlit, aby se tu kurva už nic nestalo.“

**10—20 hodin, Technologické centrum
UMPRUM, Mikulandská 5, Praha 1**

Karima Al-Mukhtarová, Ateliér radostné tvorby (Marie Kúsová, Lukáš Paleček, Vojtěch Proske, George Radojčić), Zbyněk Baladrán, Mária Bartusová, Jana Bernartová, Rudolf Fila, Tomáš Hlavina, Václav Janošík a Adam Trbušek, Magdalena Jetelová, Magdaléna Kašparová, Michal Kindernay, Julie Kopová, Zdeněk Košek, Tom Kotik, Eva Kottátková, Václav Krůček, Kristína Laníková, Jiří Matějů, Maximilián Aron Mootz, Pavel Mrkus, Jiří Načeradský a Jaroslav Nešetřil, Jaromír Novotný, Milan Paštěka, Ondřej Přibyl, Jiří Skála, Kateřina Šedá, Miloš Šejn, Adriana Šimotová, Josef Šmíd, Kateřina Štenclová, Dagmar Šubrtová, Eva Vápenková, Vladimíra a Miroslava Večeřovy, Martin Velíšek, Petr Veselý, Lenka Vítková, Martin Zet

RA HA
RA GUE
RA GA

Říše chmele a humoru

Stolní společnosti a pivní dědek Cibich

Hospodská kultura úzce souvisí s činností stolních společností, které svůj rozkvět zažívaly před osmdesáti lety, ale snahy o jejich obnovu lze pozorovat i v současnosti. Kdo jsou šlarafiáni a jak se jejich společnost liší od ústeckého sdružení Collegium Cibium? A jakou roli v pivních říších hraje humor?

PETR KARLÍČEK

Popíjení piva bylo zhruba od poloviny 19. století spojeno se vznikem nejružnějších stolních společností. Na přelomu 19. a 20. století jich fungovalo v obcích a městech rakousko-uherské monarchie několik tisíc a jejich zaměření bylo různé. Nejčastěji šlo o spolky profesní, vzdělávací, sportovní, náboženské či zábavné. Nás ovšem zajímají výhradně ty poslední jmenované, protože velká část z nich je spojena s hospodskou, respektive restaurační kulturou. Mezi takové patřili třeba kuřáci dýmek, milovníci historek, humoru, dobrého jídla, pohodlí a nápojů rozličného druhu. Nejčastěji právě piva. Jejich členové se zpravidla scházeli v jednom konkrétním restauračním zařízení a ty nejznamenitější stolní společnosti měly dokonce své kroje, pozdravy i zvyky. Jistě nepřekvapí, že z jejich prostředí vzešly rozličné osobnosti kultury, sportu, vědy či politiky.

Dokladů o činnosti stolních společenství se do dnešní doby dochoval zlomek – například v českých a moravských archivech lze nalézt 37 fondů, které písemně či obrazově zaznamenávají část jejich činnosti. V muzeích pak můžeme nalézt roztroušené různé předměty z časů jejich existence, třeba zdobené püllitry, žertovná vyznamenání, upomínkové předměty či kostýmy. S trochou nadsázky lze tvrdit, že stolní společnosti měly stejnou funkci, jakou dnes mají sociální sítě.

Rytíři Schlaraffie

Nejvěhlasnější stolní společností byla bezesporu Schlaraffia (počeštěle Šlarafie), která vznikla v roce 1859 v Praze. Byla specifická především svým humorem. Proti šedivé realitě bojovali šlarafiáni konstrukcí fantaskní země povalečů, kde v potocích proudilo pivo, ve studních pramenilo víno, stromy byly ověšeny teplými klobásami a kolem majestátních domů vystavěných z perníku stály ploty ze špeku. Lenost v této zemi hojnosti šlechtila, a tak se stali členové spolku automaticky urozenými muži. Jejich božstvem byl výr (Uhu). Šlarafové měli i svůj specifický jazyk vycházející z němčiny. Spolková místnost či klubovna se v něm označovala jako „hrad“ (Burg), den pravidelného zasedání označovali jako „den výra“ (Uhutag), celý šlarafiánský svět Uhuversum, termín „zdroj“ (Quelle) označoval pivo a „Léthé“ (podle mytické řeky zapomnění) zase víno. Za zmínku stojí, že jedním ze zásadních šlarafských konfliktů byl spor o zdroj, tedy disputace o tom, jestli se při zasedání bude konzumovat spíše litoměřické, nebo plzeňské pivo.

Činnost podobných spolků výrazně omezila první světová válka. Následné meziválečné období spolkaření přálo, ovšem zábor pohraničí na podzim 1938 většinu z nich zničil. Ve vnitrozemí sice některé stolní společnosti přežily, avšak ne nadlouho. V době třetí republiky mezi lety 1945 a 1948 se stát o stolní společnosti nijak nezajímal, a tak se některé z nich mohly obnovit. To se však netýkalo pohraničí. Poválečné vysídlení

německých obyvatel zde totiž znemožnilo kontinuitu s předchozím obdobím. Žertovné společnosti se pak všeobecně nehodily ani do éry zostřeného třídního boje a budování socialismu. Hospodská kultura sice za minulého režimu kvetla, ale docela jinak než ve svobodných poměrech. Výstavba jakýchkoli neoficiálních struktur zaváněla v lepším případě nežádoucí pozorností úřadů, v horším pak kriminálem.

Po změně společenských poměrů začaly být rozličné stolní společnosti obnovovány. Nikdy však již nedosáhly počtů, jaký měly ve zlatém věku na přelomu 19. a 20. století. Šlarafské říše však ve velkém počtu stále fungují v Německu, Rakousku nebo Švýcarsku. V Praze, Jihlavě, Opavě či na severu

stanice Velké Březno Victora Cibicha (1856–1916), byl objeven teprve později a potvrzen i nálezem torza Cibichova hrobu na konci roku 2005. O rok později se ve Velkém Březně (mimochodem v Cibichově oblíbené restauraci Tivoli) konala konference nazvaná Pivo lepších časů, věnovaná kulturním dějinám oblíbeného nápoje. Jednalo se patrně o první podobný počín na území dnešního Česka.

Milovníci pivního dědka Cibicha, většinou historici ústecké univerzity, na jeho počest vytvořili odpověď na italskou Via Appia. V jejich podání tak vznikla Via Cibia – stezka po hospodách čepujících velkobřezenské pivo v údolí řeky Labe. Nástup koncertu Heineken všechny právem vyděsil a celé

Victor!“. Zatímco podstatou šlarafiánství je hra na rytíře, podstatou cibiánství je tvrdá a nemilosrdná kontrolní činnost. Během ní členové spolku ochutnávají velkobřezenské pivo a prou se o to, zdali by právě degustovaný mok byl hoden přízně Victora Cibicha a s ním i celého Collegia. I když se názory často různí, kontrolní činnost zůstává a výsledky se pečlivě zapisují. Collegium se naštěstí nikdy neorientovalo pouze na jednu hospodu, což se postupem času ukázalo jako výhoda. V letech jeho fungování totiž zaniklo mnoho rázovitých ústeckých osvěžoven, zvláště po řádění koronavirové epidemie.

Jednou ze zásadních akcí Collegia Cibia bylo vymýšlení ideje druhé pivní konferen-

Ikonická tvář moravského Němce Viktora Cibicha v reklamě na velkobřezenské pivo z roku 1934. Foto z archivu autora

Čech proběhly v nedávné minulosti pokusy o jejich obnovení.

Pivní dědek se vrací

Jednou z nově založených pivních společností je ústecké Collegium Cibium, jež vzniklo v roce 2010 na počest nejznámější české pivní tváře: Victora Cibicha, který zdobil etikety velkobřezenského piva od počátku dvacátého století. Poprvé jej, coby symbol překonaného měšťáckého vkusu, odstranili po Mnichovu 1938 nacisté a nahradili jej blondatým a modrookým pivařem nového typu. Po druhé světové válce zmizel árijský konzument, ale ani k pivnímu dědkovi se pivovar toho času v národní správě nevrátil. Přesto se podle pamětníků Cibich v letech 1968–1970 na etiketách vyskytl. Avšak pouze na krátký čas, než si někdo vzpomenu, že dotyčný může připomínat V. I. Lenina, což se na etikety v době počínající normalizace nehodilo. Skutečná renesance pivního dědka nastala až v devadesátých letech 20. století. A velkobřezenský pivovar, od roku 2008 vlastněný Heinekenem, jej využívá dodnes.

Za zmínku stojí, že povědomí o tváři velkobřezenského pivovaru nebylo na počátku devadesátek valné. Říkalo se mu jednoduše pivní dědek. Někdy v té době se v pivovaru od jednoho z německých vysídlenců dozvěděli právě jméno pivní ikony. Akorát si jej špatně zaznamenali a psali jej jako Zippich. Fakt, že se jedná o oblíbeného přednostu

dění akceleroval. U příležitosti uzavření velkobřezenské sladovny v roce 2009 se konala i smuteční Via Cibia. Té se už zúčastnili téměř všichni členové budoucího Collegia Cibia, jež vzniklo ve stejné době, kdy se začalo vážně uvažovat o obnovení šlarafiánských společností v Ústí nad Labem nebo Teplicích.

Šlarafové vs. cibiáni

Ačkoli je Collegium Cibium novým spolkem, má některé shodné znaky se staršími stolními společnostmi, nejvíce ovšem s výše zmínovanou šlarafií. A mezi šlarafiánskými spolky má asi nejbližší k žateckému (v Žatci před rokem 1938 fungovala Schlaraffia Saazia – žatecká říše chmele a humoru).

Šlarafiáni po celém světě kladli a kladou větší důraz na starobylost – i proto každá říše používá v názvu polatinštěný „starožitný“ název svého sídla (např. Ústí nad Labem – Ostia). Cibiáni pro to mají pochoopení, avšak skromně si vystačí s polatinštěným příjmením Victora Cibicha. Zatímco šlarafové hledají bezpečí ve svých hradech, cibiáni jej nacházejí v kvalitním pivu – ať už točeném, nebo lahvovém. Symbolem šlarafie je výr, symbolizující moudrost, symbolem cibiánů je usměvavá vousatá tvář s püllitrem a doutníkem. Zatímco šlarafiáni mají tři stupně členství, cibiáni pouze jeden – aktivní účast na pochodu po Via Cibia. Šlarafové se nejčastěji zdraví „Uhu!“ či „Lulu!“, cibiáni používají zpravidla pozdravu „Salut Victor!“ a při slavnostních příležitostech též „Vivat

ce, nazvané Orosené dějiny. Ta se nakonec konala v roce 2016 u příležitosti stého výročí úmrtí Victora Cibicha za velkého zájmu veřejnosti v císařském sále Muzea města Ústí nad Labem. Členové Collegia byli jak mezi organizátory, tak mezi referujícími a diváky. Podobně koncipována byla i další konference spolupořádaná Collegiem, tentokrát v krásnolipském pivovaru na jaře 2023.

Collegium dále pátrá po neznámých kapitolách života Victora Cibicha. Dosud se však podařilo najít jen pár poučných zmínek o tom, že dotyčný žil čilým společenským životem a po zaměstnání se neomezoval jen na vysedávání v lokále u piva. Nově třeba víme, že Cibich byl v prvním desetiletí 20. století pokladníkem Okrašlovacího spolku Velké Březno. A Litoměřické noviny z února 1908 pěly chválu na jeho organizační schopnosti, především při pořádání masopustních bálů. Pracovitý, neúnavný a odpovědný – takový byl podle dobových pisálků přednosta stanice Victor Cibich. Jednou prý svým energickým zásahem dokonce zabránil neštěstí při vykolejení vlaku.

Aktivity spolku každopádně nelze chápat jako podporu pivovarnickému koncertu, který stál za likvidací spousty lokálních pivovarů. Zatímco Heineken tvář Victora Cibicha pouze exploatuje, cibiáni spojili svůj život s údajně „nejportrétovanějším“ Čechem autenticky a s odkazem na tradiční stolní společnosti.

Autor je historik a člen Collegia Cibia.

Brno v pivu

Ke změnám v hospodském portfoliu

Ohlížení se po nadobro ztracených místech pivního bratrství patří k žánrům, které se nevyhýbají žádné lokalitě. V Brně se podobným způsobem vzpomíná třeba na restauraci U Čápa. Proměna hospodské kultury není ovšem jen k vzteku, můžeme ji chápat i jako možnost hledání nových „ostrůvků svobody“, které budou ve svém pivním rovnostářství odrazem kompletní společnosti.

PAVEL PILCH

Kresba Tadeáš Polák

Bylo to jednoho pozdního večera v roce 2008, kdy neopatrný chodec bloumající Obilním trhem mohl narazit na dav notně naštrajchovaných individuí vyzbrojených podivným náčiním. Někteří nesli židle, jiní nohy od stolu, jeden těžký stojací popelník bez víka, každý z nich půllitr, nebo alespoň cigaretami propálený ubrus od Starobrna omotaný kolem pasu. Kdo neurval artefakt první kategorie, ten se spokojil se žluklým jídelním lístkem s nemravními cenami a největší zoufalci si odnášeli alespoň igelitový sáček s nadrolenou omítkou. Byl to poslední večer v životě restaurace U Čápa, jejíž inventář poctiví štamgálové, náhodní hosté i pozěří z Ekonomicko-správní fakulty celý večer na památku pietně rozkrádali. Čáp nebyl nafinčenou legendou jako Bláhovka, spadal do kategorie nejhorších pajzlů, které se zuby nehty držely v širším centru Brna, a vděčil za to především své strategické poloze u Filozofické fakulty, která do jeho útrob každoročně vysílala nové zákazníky, a desítky za šestnáct korun, což bylo pro studenty s pětistovkou na týden zcela fatální. Autor těchto řádků u Čápa zažil několik katarzních momentů, například když poprvé v životě vypil třicet piv nebo dostal přes držku, když mu jistý doktorand filosofie dokazoval, že facku nelze dekonstruovat. Mnozí mně podobní vnímali konec Čápa téměř jako smrt vlastní babičky – odchod milující, i když trochu zanedbané bytosti, bez níž už svět nikdy nebyl, čím byl dřív. Jsem pivní demokrat, neodvažuji se tedy k následující úvaze připojit kladné

či záporné znaménko, ale je neoddiskutovatelný fakt, že zavření Čápa znamenalo pro Brno v pivu zcela zásadní milník.

Za domácí pivo

Nejmenovaný hudebník z Prahy hodnotil svá očekávání před návštěvou Brna slovy: „Dám si 387 Starobrno a pak se budu plazit po schodech na Skle.“ Slova, jimiž komentoval brněnské pivní milieu, by dnes byla výsadou pouze několika hrdinně bojujících veteránů. Skutečnost je totiž taková, že dát si libovolný počet Starobrno v blízkosti zmíněné hospody je dnes prakticky nemožné. Čáp s sebou postupně stáhl do zapomnění většinu ostatních hospod kopajících v tzv. atraktivních lokalitách za domácí pivo. Dnes abyste si kvůli němu málem kupovali jednu zónu MHD navíc. Apatická masa „patriotů“ si vystačí se zaklínadlem „v pivovare stejně chutná nejlíp“ a někam na periferii se crcat nehodlá. Přitom se nesčetněkrát ukázalo, že inspirační potenciál piva z místního pivovaru je mnohem vyšší než kdejaká značka z Vysočiny, nebo nedejbože importní artikl z Plzně. Podíváme-li se na projekt Tadeáše Poláka *Pivo*, který vznikl samozřejmě na brněnské FAVU, uvidíme, že umělec byl jen zřídka inspirován výstavní skříní české pivní kultury.

V době, kdy Brnu vládlo jeho pivo, se mu jednoduše nešlo vyhnout (ostatně, nikdo se o to ani nesnažil). V básních poetů jako Pavel Ambrož nebo Jaroslav Erik Frič ožívaly brněnské nálevny odnepaměti a jejich štafetu úspěšně přebrali další. Patří k nim i členové

literárně-rozvrtné skupiny KKRD Boys, držitelé ceny Magnesia Litera za blog roku, kteří si ve svých textech nesčetněkrát stěžovali na likvidaci „brnča“ v centru a jeho postupné nahrazování navoněnými nesmysly s příchutí mandarinek a moučných červů. Ve sterilních hospodách se smažákem v hodnotě tří pracovních hodin to hučí leda tak zážitky z práce v korporátu, dokonce i nápisy na hajzlech jsou fake. Ono je vlastně celé to Brno taky fake – podle statistik zhruba třetina jeho obyvatel pochází odjinud, a tak se není co divit, že se to má podobně i s pivem. Skutečný život ještě pořád probíhá v těch několika málo paluších nabízejících levné pivo s duší. Ať už jde o pár hospod v Traubově ulici, „klub“ ve čtvrti Veverí nebo nonstopy v ghetu, právě zde se ještě z posledních sil drží vetché zbytky opravdovosti zdegenerované brněnským vzduchem. Enfant terrible brněnské poetické scény Marek Čorba pregnantně vystihl atmosféru dřevní brněnské hospody v básni Putyka ze sbírky *Zabijem nožom!*: „Denne ma kroky tiahnu vstúpiť dnu / prisať k troskám a k ich snu / nasávať opar dimenzie bez času / nadávať s nimi na hokej, Sobotku, na basu...“ Bezčasí, které v těchto hospodách panuje, je ztělesněním jejich genia loci. Oázou klidu, z níž se většinou odchází rovnou na záchytka, nebo aspoň kocákovat k nejbližšímu kamarádovi. Bezpečnou kapsou mimo chronotop města, které do svých ulic chrlí neúspěšné projekty dostupného bydlení, do Prahy úspěšné politické kádry a do světa polopravdy o své výjimečné gastronomické scéně.

Nárazníková zóna

Bylo by ovšem nefér tvrdit, že Brno bez „Brna“ už není Brno v pivu. Všechny ty craftové hospody, výtočny minipivovarů a ochutnávkové pivnice vytvářejí mezi vymírajícími čtyřkami a plzeňskými operačními sály jakousi nárazníkovou zónu. Nabídka piv se v nich cenově, chuťově i stylově pohybuje od lidových klasik až po těžko stravitelné výstřednosti a jejich lavice do sebe obvykle bez potíží pojmu jak úředníky z magistrátu, partičku pankáčů, matku samoživitelku, skupinu rakouských turistů i chlapy s vizáží ženistů wehrmachtu. Lije se zde ve vysokém tempu za umírněného přísunu studených jídel a kořalek, a co je také důležité, obsluha se většinou tváří, jako by jí někdo poškrábal favorita klíčem, což do srdcí konzumentů vysílá signál lidskosti – jaké je to potom příjemné překvapení, když se dotýčný či dotýčná usměje.

Právě zde, a necht' to vyzní poraženecky, vidím možnost smíru. Aby fungovalo neregulované pivní bratrství, je potřeba, aby hospoda jako houbička nasákla kompletní společenskou škálou, aby se v ní cítili dobře jak ti, co byli vyhnáni z ráje, tak i jeho aktuální okupanti. Samozřejmě – je nemálo těch, kteří změny v brněnském pivním a hospodském portfoliu nepřijali a zvolili dobrovolný azyl v obývacích pokojích u lahvové varianty. Jiní cíleně přijíždějí do Brna s tím, že by si dali „něco jako Braník“, a těm všechna čest. My ostatní musíme vykresat ze zdánlivě překerní situace jiskru naděje. Bylo by zbytečné plakat nad pivními proměnami Brna, neboť ty jsou hnány, bohužel, především ekonomickými důvody. Marné je plakat i nad blížícím se zdražením piva – vděčíme za ně koneckonců Brňákům. Pivo v Brně ale zůstane, a čím méně bude toho autentického, živoucího, inspirativního piva, tím důležitější budou výpravy za ním. Izolujeme tyto ostrůvky svobody, braňme je před Janky Rubeši a alternativními bedekry. Hýčkejme si je a ochraňujeme jako zornici oka svého. Jediné tak zůstaneme v pivu, a ne jenom ve vtípku, ve kterém se dá bydlet.

Autor je balkanista.

Prvenství bez hodnoty

Realita české pivní tradice

Česká pivní kultura je vnímána jako národní „rodinné stříbro“. Přitom samozřejmost, s jakou k „tekutému chlebu“ přistupuje, nechává stranou některé zásadní otázky. Mimo jiné tu nejzásadnější: jaká je jeho hodnota?

ADAM HUML

Prakticky každá země má svoji vlastní alkoholovou odnož, svou specifikou, na kterou je patřičně hrdá. Francie má svých několik regionálně chráněných odrůd vína, Mexiko má mezcal a USA nejbujnější kulturu řemeslného piva na světě. A na co je hrdý Čech? Čech je samozřejmě hrdý na jediný pravý ležák plzeňského typu, který nám před 181 lety dal Němec Josef Groll. Co nás ale opravdu odlišuje od zbytku světa? Francouz si za šampaňské nechá zaplatit a Mexičan za mezcal také. Čech na českém ležáku miluje hlavně to, že se za něj nemusí nikomu odměňovat.

První na světě

Jednou, dvakrát za rok se každý z nás setká se statistikou, která se vrací spolehlivě a pravidelně jako vánoční polotmavý speciál. Ať už ji vidíme ve formě seznamu, sloupcového grafu nebo tweetu nadšeneckého zahraničního účtu, vždy zjišťujeme, že průměrný Čech je celosvětově nejpilnějším konzumentem alkoholického fermentovaného nápoje, vyrobeného z nadpoloviční části z obilných cukrů. A každý z nás si asi zároveň uvědomuje, že ten samý průměrný Čech je na tuto statistiku patřičně hrdý a vlastně je hrdý na celé české pivovarnictví. Když člověk zároveň chápe obecný lidský sklon k užívání návykových látek, všechno to nějak dává smysl. Tedy aspoň do okamžiku, kdy se toho průměrného Čecha zeptáte, kolik by nápoj, na nějž je tak hrdý, měl stát.

Český vztah k pivu, k tekutému chlebu, symbolu obrozenectví a českého vlastenectví, je opravdu paradoxní: nese v sobě řadu protichůdných kulturních aspektů, které jsou v porovnání s jinými alkoholovými kulturami, včetně těch pivních, do očí bijící. Jak došlo k dnešnímu dominantnímu vnímání piva v naší zemi? A co tento vztah znamená pro moderního pivovarníka a konzumenta?

Pro pochopení toho, jak se z dnešního českého piva stala legenda, základní kámen národní kultury i ta nejsprostší komodita zároveň, je důležité si uvědomit, co byl ležák na svém počátku. Plzeňský ležák byl na prvním místě moderním výdobytkem a ztělesněním industriální revoluce v pivovarnictví, ve kterém se ve své době spojily ty nejmodernější postupy a suroviny. Zejména skříňové sušení sladu, které zhruba o dvacet let dříve vynalezl Angličan Daniel Wheeler, umožnilo ve spojení s bavorskou spodně kvasící směsí kvasnic vytvořit pivo, které nebylo jen výborné, světlé a čisté, ale hlavně industriálně škálovatelné.

A právě coby moderní industriální produkt dobyl plzeňský ležák svět. Jak rostla populace, potřeba škálovatelného levného alkoholu vyrobeného ze zrní se stávala čím dál zásadnější. Do evoluce tohoto nápoje se tak historicky promítala každá technologie, která dokázala produkci ležáku zjednodušit a zlevnit. Šlo o jednu z prvních oblastí potravinářství, kde se aplikoval parní stroj, elektřina, čistá kultura kvasinek, pasterace a tak dále. Plzeňský ležák se vyvíjel a zůstával na technologické špičce až do osudného zlomu v roce 1948, kdy se najednou ocitl v ekonomice, která na konkurenci a technologickém pokroku založená nebyla, a potřeba inovovat se tedy vytratila. To český ležák zastavilo v čase a zakonzervovalo jeho podobu technologicky i chuťově.

Mnoho kompromisů

Během státního socialismu byla cena piva držena nízko. Komunistický režim vlastně opakoval klasický scénář chlebu a her, jen ten náš chléb byl tekutý a hru přinášel s sebou. O čtyřicet let později přišla další revoluce. Ta donutila český ležák, aby se stal součástí globálního pivního trhu. Technologie, které se po desetiletí neinovovaly,

vykazovaly tvář v tvář novým pořádkům tristní neefektivnost, a tak se při divoké privatizaci velmi rychle všechna tradice vytratila. Dřevěné fermentory byly vyměněny za nerezové, doba ležení se zkracovala, začaly se objevovat technologické zkratky a surovinové náhražky. České pivo si udrželo status levného nápoje. Ve světě funkční ekonomiky to ale znamenalo mnoho kompromisů. Mnoho dobrého zůstalo, mnoho dobrého se vytratilo.

O pár dalších desítek let později svět stále český ležák miluje, zároveň si ho ale nijak zvlášť neváží. Pivo, a v rámci něj i český plzeňský ležák, patří mezi nejlevnější potraviny s nejnižší marží vůbec. Obilí prostě není tak sexy jako hrozny nebo agáve. Postupně u nás vyrostla ambivalentní kultura, jejímž stěžejním aspektem je kognitivní disonance, nepochopení korelace kvality a ceny, a jakýsi zvláštní nárok na možnost dopřát si každodenní přísun alkoholu z jakkoli nízké mzdy.

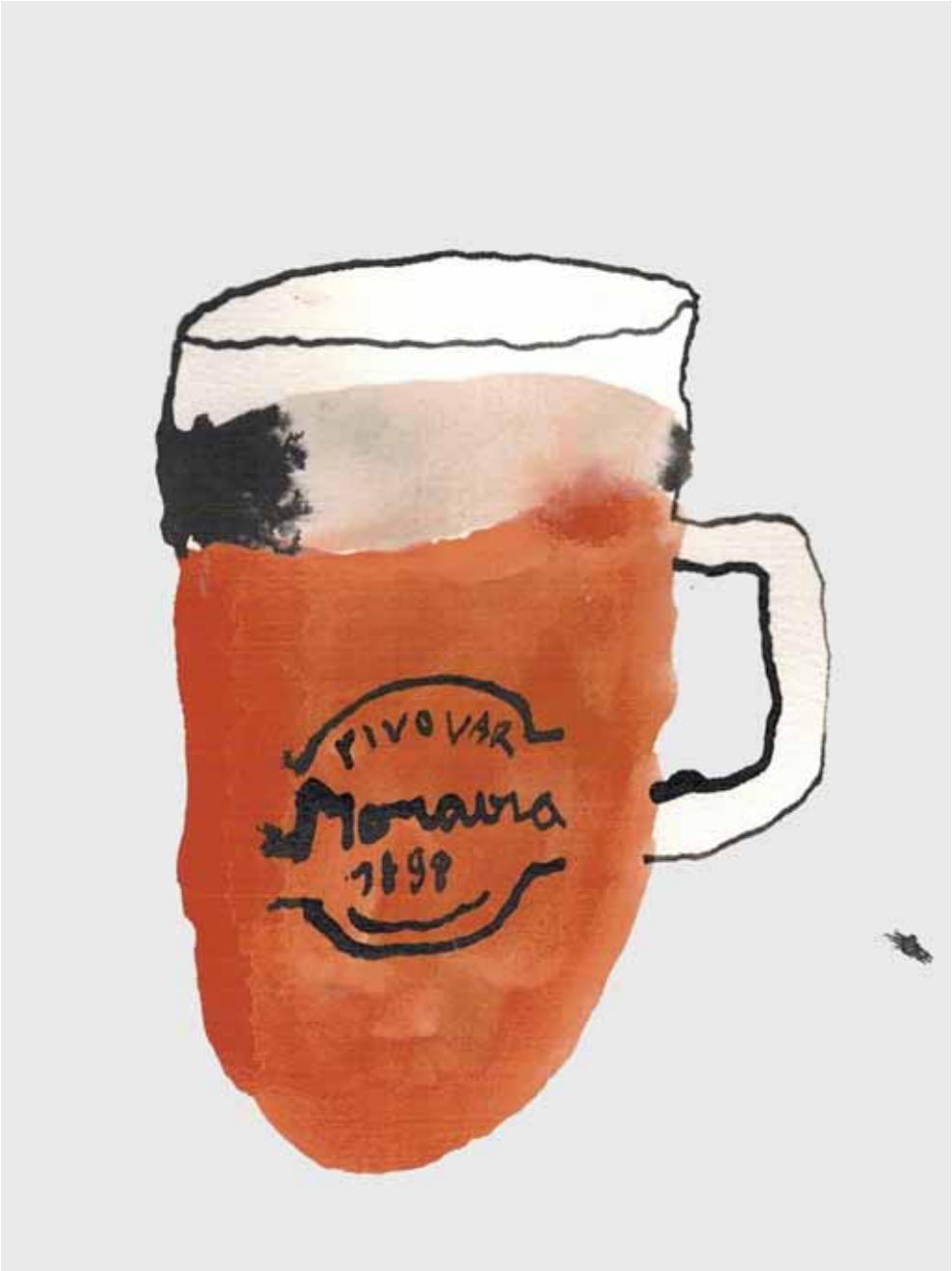
Lze namítnout, že kultura levných piv není naší specialitou. Ve většině západních zemí, v nichž pivo mělo svou vlastní bohatou historii, však nedošlo k takto unilaterálnímu přesunu k industrializaci, ale spíše k rozdělení pivovarnictví. Jeho větší část přijala industriální metody výroby a postupně z něj tradice zmizela ve prospěch uniformity jednoduchého globálního piva. Přesto zůstala zákoutí, kde se na tradiční kulturu dbalo, kde se historie střezila a založil se na ní prémiový segment pivního trhu. V Anglii to byla piva označovaná jako „real ale“, v Belgii spontánně kvašené lambiky a klášterní pivní styly a v Německu například Rauchbiery a Doppelbocky.

Největší oběť

Co zůstalo v Česku? Leda tak flekovské tmavé. Z českého sládka se stal potravinář, produkční vědec, jehož posláním je hledat co nejlepší průsečík efektivity výroby a šetření nákladů, zatímco někde v pozadí se nová pivovarnická marketingová sekce snaží zavádějícími výroky o uchování tradice v reklamních spotech konzumenta přesvědčit, že k žádné změně nedošlo, že je stále na co být hrdý a že všechny změny, které vnímáme na jazyku, jsou nesporné a jednotně pozitivní.

Skutečné fungování trhu ale zůstává konzumentům skryto. Nevnímají ten paradox: oslavují sládky jako hrdiny omamně produkce, a zároveň jejich produktu přisuzují mizivou hodnotu. Náš konzument se vesele podílí na situaci, kdy sládci pracují za mizerné mzdy, jsou nuceni vydělávat si melouchy na pivních festivalech nebo vařením černých nezdaněných várek pro své přátele v restauračním segmentu. A chudí sládci našich současných levných pivovarů jsou jen nejzřetelnější projev celkového stavu. Čeští chmelaři trpí, když naši pivní giganti z ekonomických důvodů přecházejí na cisterny s chmelovými extrakty. Čeští farmáři trpí úplně stejně, když čeští giganti nahrazují jejich produkci levnými cukry dovezenými ze zahraničí. Ničení ekonomické situace přidružených pivovarnických segmentů ale přesto není ta největší oběť. Největší obětí se stává samotná budoucnost odvětví výroby piva, pro které je stále těžší přilákat novou vlnu zájemců o práci, protože dnešní mladí lidé prostě za poplácání na zádech od pár pivních pijanů pracovat nebudou.

Autor pracuje v pivovaru Zichovec.

Kresba Tadeáš Polák

Pokorný služebník lidu

Deset let od smrti Nelsona Mandely

Nelson Mandela byl patrně nejslavnějším politickým vězněm minulého století a patřil rovněž k nejdéle vězněným. Od jeho smrti uplynulo 5. prosince deset let. Dodnes zůstává symbolem nejen boje za svobodu, ale také smíření.

VOJTĚCH ŠARŠE

„Svůj život jsem věnoval boji afrického lidu. Bojoval jsem proti nadvládě bílých i proti nadvládě černých. Ctil jsem ideál demokratické a svobodné společnosti, v níž všichni lidé žijí společně v harmonii a s rovnými příležitostmi. Je to ideál, pro který chci žít a kterého chci dosáhnout. Ale pokud to bude nutné, je to ideál, za který jsem připraven zemřít,“ řekl 20. dubna 1964 ve svých šestačtyřiceti letech Nelson Mandela při soudním přelíčení, které mělo rozhodnout o jeho životě. O necelé dva měsíce později byl s několika dalšími spoluobviněnými odsouzen na doživotí za vlastizradu.

Princ, právník, vězeň

Mandela, narozený 18. července 1918 do královské rodiny Xhosů, měl všechny předpoklady k životnímu úspěchu. Zaopatření rodiče, výjimečné nadání a neutuchající žízeň po znalostech, to vše jej dovedlo ke studiu práv na prestižní jihoafrické univerzitě. Jeho vzestup mezi intelektuální smetánku však přerušila Národní strana, jež v roce 1948 v zemi prosadila apartheid. Tento systém rozdělil jihoafrickou společnost na protežované bělochy a ve všech sférách utlačované černochoy.

Mandela byl už v této době zarytým antikoloniálním aktivistou, který nesnesl pohled na bezpráví a rasovou nerovnost a měl pověst revolucionáře. V roce 1944 byl spoluzakladatelem organizace Liga mládeže, která byla součástí Afrického národního kongresu (ANC). Tato socialistická strana se od svého vzniku stavěla za práva černošského obyvatelstva Jižní Afriky a hlásala rovnost všech obyvatel před zákonem. Liga měla za úkol sjednotit mladé lidi v nenásilném boji proti utlačovateli. Ačkoli byl Mandela mnohokrát zatčen a souzen, ve své angažovanosti nepolevil. V roce 1951 se účastnil konference v Bloemfonteinu, ze které vzešla Kampaň vzdoru, jejímž jménem byly organizovány nelegální aktivity zaměřené proti apartheidním zákonům. O čtyři roky později se podílel na sepsání Charty svobody, jež se okamžitě stala symbolem opozice vůči apartheidu. Široké veřejnosti se zviditelnil také individuálními akty, například když spálil svůj vnitrostátní pas, který museli obyvatelé černé pleti neustále nosit u sebe. Jedním z jeho posledních veřejných činů bylo vytvoření Umkhonto we Sizwe (v překladu Kopí národa), paramilitaristické organizace (1961–1993), která neváhala v boji proti jihoafrické vládě použít násilí.

V rámci činnosti této skupiny se Mandela podílel na několika sabotážních akcích a zároveň spolu s dalšími představiteli Kopí pracoval na vojenském plánu získání svobody. Právě za to byl ve zmíněném soudním přelíčení odsouzen na doživotí. Navrhovaným trestem byla smrt, ale soudce po mezinárodním tlaku z různých sociálních sfér (nešlo jen o intervence zahraničních politiků, ale také třeba o stávky dokařů v sousedních státech) změnil názor.

Za mřížemi Mandela zažil nelidské podmínky a naučil se jazykou útlatu, afrikánštině. Snažil se proniknout do mentality podporovatelů apartheidu a pochopit jejich strach z černošské části populace Jihoafrické republiky. V průběhu Mandelova věznění

Nelson Mandela v roce 2008. Foto South Africa The Good News (CC BY 2.0)

se konaly různé mezinárodní akce za jeho osvobození (koncerty, konference, pochoďy). Nakonec byl – po všeobecném nátlaku doslova ze všech světových stran – z rozhodnutí prezidenta Frederika Willema de Klerka dne 11. února 1990, ve svých sedmdesáti dvou letech, propuštěn. Ještě v týž den pronesl tzv. projev svobody, ve kterém zdůraznil: „Náš ozbrojený boj v roce 1960, kdy bylo vytvořeno vojenské křídlo ANC, Umkhonto we Sizwe, byl čistě obrannou akcí proti násilí apartheidu. Příčiny, které si ozbrojený boj vyžádaly, existují dodnes. Nemáme jinou možnost než pokračovat.“

Politik a diplomat

Zároveň se však zavázal, že hodlá bojovat především za nenásilné smíření s vládoucí bílou minoritou. Pár měsíců po svém osvobození byl zvolen prezidentem Afrického národního kongresu. V tomto období úzce spolupracoval s prezidentem de Klerkem a společně se snažili uklidnit jihoafrickou společnost, která byla na pokraji občanské války. Jejich spolupráce přinesla kýžené plody a v dubnu 1994 se konaly volby, jež nebyly poznamenány rasovou segregací. Ještě před nimi však musel Mandela čelit hrozcímu rozpadu státu. Afrikánská strana požadovala etnický čistotu zemi pro bělochy a zuluský král Goodwill Zwelithini kaBhekuzulu chtěl vytvořit zuluský stát. Díky svým diplomatickým schopnostem a mnoha ústupkům Mandela separatistické tendence svých politických oponentů umírnil a po následujících volbách, v nichž jeho strana získala většinu, se stal prezidentem Jihoafrické republiky. Den jeho zvolení, 27. duben, byl vyhlášen státním svátkem – Dnem svobody.

V JAR bylo nezbytné postavit se nespravedlnosti, která svírala většinu jejího obyvatelstva. Mandela musel vymýtít všudypřítomnou vzpomínku na nadřazenou pozici bělochů a zároveň ukojit touhu dlouho ponižovaného většinového obyvatelstva po seberealizaci. Bylo však pro něj nemyslitelné bezhlavě trestat viníky, a proto byla v roce 1996 založena dnes již téměř mytická Komise pravdy a usmíření, které předsedal arcibiskup Desmond Tutu. Ta měla veřejně odhalovat případy pošlapání lidských práv – aby došlo k pojménování zločinů, a ne k jejich zapomenutí, oběti měly právo na slyšení. Následně Komise jednala o reparacích, rehabilitaci

obětí a navrácení jejich důstojnosti. Ve jménu všeobecné spravedlnosti dostali slovo i pachatelé a strůjci rasistického násilí. Měli možnost vysvětlit své akty, vyjádřit nad nimi lítost a podat žádost o amnestii, kterou pak komise posuzovala.

Jako prezident se Mandela zasloužil nejen o usmíření, které se zprvu zdálo téměř nemožné, ale také prostřednictvím různých charit aktivně bojoval proti chudobě a snažil se, aby se jeho zemí šířila osvěta týkající se viru HIV. Jeho zapomenutou, ale přesto významnou zásluhou je navrácení ostatků Saartjie Baartman (cca 1789–1815) do JAR v roce 2002. Tato žena původem z etnické skupiny Khoisanů se v roce 1807 stala otrokyní, následně byla Afrikánci prodána do Evropy a zde veřejně zkoumána. Různé části jejího těla byly hodnoceny jako důkazy inferiority černé rasy a byla přirovnávána k orangutanovi. Zemřela 25. prosince 1815 a v jejím úmrtním listu bylo uvedeno několik příčin: alkoholismus, tuberkulóza, neštovice a syfilis. Její ostatky si nedůstojně předávalo několik významných francouzských muzeí až do konce dvacátého století. Dnes je díky Mandelovi odkaz této ženy symbolem lidství a boje za lidská – a ženská – práva. Tento jeho krok také následně spustil vlnu žádostí o restituce různých objektů afrického, převážně subsaharského umění zpět do zemí svého původu.

Cesta ke smíření

Mandela měl nepřekvapivě i množství nepřátel. Jedni jej kritizovali za jeho radikální komunistické postoje, druzí za to, že opustil ideál nenásilného boje, další za jeho nemístně umírněný postoj vůči představitelům apartheidu. Český čtenář si při této poslední kritice jistě vzpomene na Václava Havla, který je dodnes obviňován, že v nově se rodícím československém státě dovolil existenci komunistické strany. Mandelovi může být vyčítáno to či ono, ale jeho politikou usmíření by měli být inspirováni strůjci mnoha právě probíhajících konfliktů, které hrozí nenávratně požířit části světa. Takováto politika totiž jako jediná dovejde následky těchto konfliktů mírnit. Jistě je nezvládně neutralizovat, což dokazuje i situace v dnešní Jihoafrické republice, ale přinejmenším může načrtnout společnou cestu, jež se zprvu zdá nepředstavitelná.

Autor je romanista.

ULTIMÁTUM

Zábavná angažovanost

MIROSLAV PATRIK

Opět se slavil 17. listopad jako Den boje za svobodu a demokracii. Mělo by se také připomínat, že už 21. listopadu 1989 vznikla na základě návrhu Josefa Vavrouška z Kruhu nezávislé inteligence a Ivana Dejmalu z Charty 77 platforma ekologických organizací Zelený kruh, která stále existuje. Mezi důvody pro její založení se uvádí i argument, že „ekologické problémy nelze řešit pouze prostředky politické moci, ale zejména širokou občanskou účastí na rozhodování a kontrole“.

Ochrana životního prostředí byla vždy v popředí zájmu občanské opozice, jak třeba dokládá výzva Několik vět z 29. června 1989, která požaduje, „aby byly všechny chystané a uskutečňované projekty, které mají natrvalo změnit životní prostředí v naší zemi a předurčit tak život budoucích generací, neodkladně předloženy k všestrannému posouzení odborníkům a veřejnosti“.

Praktické naplňování ideje, že demokracie stojí na dialogu občanů se státní mocí, a to i při ochraně životního prostředí, může být sice náročné, ale bývá často i docela zábavné, neboť i tento režim vládnutí vytváří řadu absurdit. Nejen před rokem 1990, ale i po něm jsou na úřadech a mezi politiky stále nekompetentní osoby či podivné figurky, u nichž vidíme pohrdání a současně strach z názorů občanů, kteří se aktivně účastní rozhodování státu o různých koncepcích a stavebách s vlivem na životní prostředí. Sledujeme zároveň bezmoc mocných, i když jsou součástí establishmentu.

Takovou nemohoucnost předvedl například předseda Hospodářského výboru sněmovny Ivan Adamec z ODS na jednání v září 2023. Doslova se rozčílil nad skutečností, že občané mohou svobodně dělat vše, co jim zákon nezakazuje, například bez odůvodnění zaslat odvolání proti stavebnímu povolení na dálnici D11. Směšnost rozhodování zase ukazuje bizarní urputné „hledání“ viníka otravy řeky Bečvy v září 2020 – soud po třech letech zjistil, že jím není chemička Deza, nýbrž firma Energoaqua, ale nevyvodil z toho její trestněprávní zodpovědnost. Stejně tak už sedm let hledá justice viníka sesuvu v Českém středohoří, který v červnu 2013 zničil rozestavěnou dálnici D8 i funkční železniční trať. Zabývá se přitom firmou Kámen Zbraslav, ačkoliv hlavním viníkem je státní investor. Úsměvný je i postup Ředitelství silnic a dálnic ČR, které se stále chlubí výstavbou kilometrů nových dálnic, ale když má sdělit, jaké konkrétní objekty se postavily na dálnici D8 na Ústecku a D49 na Zlínsku, rázem ztrácí řeč. Povodí Moravy zase více než půl roku odmítá zaslat klimatickou studii, neboť informace o životním prostředí prý zásadně neposkytuje. A lidovecký ministr zemědělství Marek Výborný tomu jako nastrčený panák jen přikyvuje. Zábavné je také sledovat používání úřednického ptydepe na zastírání podstaty jevu. Tak třeba starosta Třebíče Pavel Pacal tvrdí, že je nutné rychle vybudovat obchvat, ale reálně prosazuje velmi předražený průtah městem. A ti, kteří chtějí skutečný obchvat, jsou pak označeni za nepřátele Třebíče.

Domáhat se občanských práv může být v praxi někdy frustrující, neboť to často znamená narážet na přehlídku maškar. Podstatné ale je, že stále ještě žijeme ve svobodném právním státě a že je možné absurditu moci veřejně odhalovat.

Jolanta Trojak
Svatava
 Host 2022, 344 s.

Knižní debut historičky umění, kurátorky, cvičitelky jógy a ženy mnoha talentů Jolanty Trojak byl právem označován jako objev loňského roku. Dílo je rozděleno do dvou částí. V první, nazvané podle nulté tarotové karty Velké Arkány Čas blázna, autorka rozvíjí velmi chytlavý příběh. Ten se odehrává na začátku dvacátého století, kdy lidé pomalu střizliví z prudkého technického rozvoje, který jim přinesla průmyslová revoluce, a dochází jim, že ve svých životech přece jenom potřebují i nějaké to duchovno. Tato touha se stává živnou půdou pro raketový vzestup všemožných esoterických, okultních a teosofických společeností či duchařských spolků, kterých je najednou plná Praha. Do této atmosféry přichází titulní Svatava, vyobcovaná mladá spiritistka z Podkrkonoší, která na rozdíl od módních esoteriků skutečně vládne senzibilními dovednostmi. Čtenářsky velmi přitažlivé téma Trojak rozehraje mistrovsky: děj, zápletka, styl i jazyk do sebe zapadnou a čtenář si ani nevšimne, že přečetl tři sta stran. Jenže pak přichází druhá část, nazvaná Z Marsu. A s ní výrazné zpomalení tempa a čtenářské vystřízlivění zakončené rozčarováním. Ústřední postavy zde spouštějí dlouhé monology, v nichž filosofují o propojení východních a západních náboženských nauk. Historizující styl se mění na moderní prózu a příběh se začíná uměle ohýbat na míru hlavní postavě. Svatava sice dosáhne na posledních stranách duchovní rovnováhy a přijme sebe samu, ale v čtenáři přetrvává pachuč z konce, který ho do esoteriky zasvěťí víc, než by si možná přál.

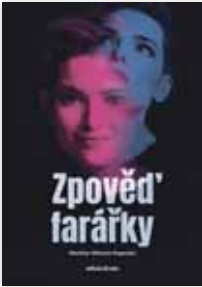
Zdeňka Beranová

Jørn Lier Horst
Otázka viny
 Přeložila Kateřina Křišťůvková
 Kniha Zlín 2023, 376 s.

Otázka viny je už patnáctou knihou s vyšetřovatelem Williamem Wistingem. Další z mnoha severských detektivních sérií, jejímž autorem je norský spisovatel Jørn Lier Horst, se od ostatních příliš neliší. Z přebalu knihy je na první pohled patrné, o jaký žánr se jedná, ale vyobrazený cyklistický zvonek v příběhu nehraje takřka žádnou roli. Série lehce vybočuje snad jen pokročilejším věkem hlavního hrdiny, který často hlídá svou vnučku Amálku, protože jeho dcera je matka-samoživitelka. Svůj patnáctý případ řeší na dovolené, kde ho série anonymů navede na stopy staršího případu, v němž si muž odsouzený za vraždu mladé dívky svůj trest již odseděl. Nové důkazní materiály však nasvědčují tomu, že skutečným vrahem byl zřejmě někdo úplně jiný, a postupně se ukazuje, že vrahů mohlo být hned několik – třeba mladý Američan, který se v maskáčovém oblečení toulal po norském venkově a věnoval se focení místních přírodních krás. Wisting si tak z dovolené odskočí i do USA, kde naťukne případ zneužívání dětí, dál už ale tuto linku nikdo neřeší. V podstatě jde o klasickou detektivku, v níž nové poznatky svádějí čtenáře spolu s vyšetřovatelem na falešné stopy, aby po závěrečném twistu přišlo překvapení nad tím, jak to bylo doopravdy. V tomto ohledu Otázka viny funguje, jen úplný závěr to celé dost pokazí. Ve snaze o další a další zvraty se z detektivky vyklube moralita o novinářských hyenách. Autor přitom mohl ušetřit čtenářův čas i drahocenný papír a skončit to celé o pár desítek stran dříve.

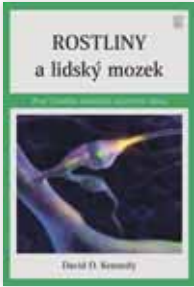
Jiří G. Růžicka

Martina Viktorie Kopecká
Zpověď' farářky
 Mladá fronta 2023, 264 s.

Vydání knihy Zpověď farářky předcházelo vzednutí emocí ve společenských rubrikách webů i periodik, odkud se emoční bouře postupně přenesly na sociální sítě. Prodavačka v knihkupectví dokonce řikala, že existují dvě Zpovědi: jedna obyčejná a druhá pikantní. Ta prý ovšem bude na trh vržena až poté, co se vyprodá ta první! Vybavena touto dezinformací (jak jsem se později ubezpečila) jsem se začala ptát, jaká kritéria na toto dílo vlastně klást. Kopecké patrně záleželo na tom, aby Zpověď byla také knižním artefaktem: pevné desky, šitá vazba, křídový papír, na něm kvalitní fotografie a minimalistické ilustrace. V tiráži není uveden redaktor ani korektor a z četných překlepů nebo opakujících se slov by se dalo usoudit, že to není jen opomenutí. Jinak je to ale kniha milá a čtivá, občas burcující, někdy trochu naivní, jindy přímočará a odvážná. Zpověď farářky je pozoruhodnou koláží kontemplativních úvah a navazujících rozhovorů, místy poněkud tezovitých. Některým delším odpovědím by prospělo rozdělení na kratší úseky, což je právě úloha redaktora, když už to nezvládl Tomáš Novotný, který s Martinou Viktorií Kopeckou rozmlovala... Autorka v úvodu píše, že kniha nevznikla z touhy ukazovat světu, co všechno farářka dovede. Má čtenáře vést k otázkám, které mnozí tají i sami před sebou, a pomoci jim hledat, kým opravdu jsou – skrze vztah k vlastnímu tělu, rodičům a hlavně Bohu. Právě tam, kde autorka pátrá po smyslu konání svého i svých bližních a vypráví o svých strastech, je její text nejsilnější i nejliterárnější.

Eva Marková

David O. Kennedy
Rostliny a lidský mozek. Proč člověka ovlivňují rostlinné látky
 Přeložil Jan Farkaš
 Dybbuk 2022, 495 s.

Říše rostlin je z mnoha důvodů nezbytná k vývoji a přežití lidského druhu. Jedním z neopomenutelných aspektů vztahu rostlin a člověka je vliv hlavních látek na mozek. Britský profesor biologické psychologie David O. Kennedy v knize Rostliny a lidský mozek vykládá účinky těchto látek do detailů, jaké ocení i biochemici a farmakologové. Pro laického čtenáře bude hodnotné zejména spojení fundovanosti s hutným sociokulturním kontextem. Látky jsou rozděleny do tří hlavních skupin. První tvoří relativně vzácné alkaloidy, které „vedly lidi na jejich enteogenní výpravy za objevem bohů uvnitř i venku a které potenciálně položily samotné základy světových monoteistických náboženství“. Fenoly se nacházejí skoro všude, mají nízkou toxicitu a získáváme je konzumací čaje a kávy, ovoce, zeleniny nebo alkoholických nápojů. A o něco toxičtější terpeny jsou mimo jiné důležitou součástí nejprominentnější psychotropní rostliny, konopí. Kniha je cenná prolamováním hranic mezi vědními obory i narušováním přetrvávající antropocentrické iluze. Definuje totiž buněčné, biochemické i molekulární podobnosti mezi člověkem a rostlinami, a dokonce i mezi lidským a hmyzím nervovým systémem. O hmyzu, který je s vývojem rostlin spjat již 400 milionů let, se ostatně dozvíme víc, než by se dalo čekat. Bez něj by rostlinná říše strádala, kdežto my obratlovci jsme jí k ničemu: „Zbavte se všech obratlovců, a ekosystémy budou fungovat bezchybně (obzvláště pokud mezi zmizelými bude člověk).“

Karel Kouba

Světloplachost

Režie Ivan Ostrochovský, Pavol Pekarčík, SR, ČR, Ukrajina 2023, 71 min.
 Premiéra v ČR 23. 11. 2023

Dvanáctiletý Niki prochází podzemním prostorem, který na první pohled připomíná tržiště. Místo, jež jako by vypadlo z nějaké dystopické sci-fi, se nachází v jedné z charkovských stanic metra, jak napovídá opodál stojící nefunkční souprava v modro-žlutých barvách. Jak poznamenal dokumentarista Ivan Ostrochovský v rozhovoru pro Radio Wave, zprvu s kolegou Pekarčíkem nečekali, že by ze situace v charkovském metru, kde se ukrývaly stovky lidí, mohl vzniknout film. Ale atmosféra je zasáhla natolik, že se tu na několik týdnů usadili a začali točit. Světloplachost je opakem snímků stojících na syrovém zachycení prostředí uprostřed válečných konfliktů. Tak jako ve svém hraném dramatu Služebníci z prostředí bratislavského katolického semináře na začátku osmdesátých let minulého století i tady Ostrochovský pracuje se silně estetizovanými obrazy, které mají vypovídat o krušném historickém období. Optika dvou náctiletých protagonistů, kteří vedle obav z toho, co se děje nad nimi, prožívají i obyčejné školácké chvílky, navíc vykresluje podzemí jako takřka dobrodružné prostředí. Podobně jako v případech zmíněných Služebníků diváka občas napadá, zda stylizace nevtěží nad výpovědí nebo jestli se nezploštuje celková situace. Světloplachost však pojednává o prostředí, jež je odstřiženo od geopolitické reality nahoře, a dokáže o absurditě války vyprávět právě skrze detailní a citlivé zachycení zvláštního, nepřírodního prostoru, který v důsledku konfliktu vznikl.

Tomáš Stejskal

Myslet filmem

GHMP, Dům U Kamenného zvonu, Praha, 8. 11. 2023 – 18. 2. 2024

Připravit kvalitní výstavu, která se věnuje výhradně uměleckému videu a experimentálnímu filmu, je jednou z nejsložitějších disciplín současné galerijní praxe. Pravidelní návštěvníci a návštěvnice českých výstav vědí, o čem je řeč: videa jsou často moc dlouhá, mají všemožné poruchy, zvukové stopy se rušivě překrývají a tak dále – většinou z galerie odcházíte spíše s bolestí hlavy než s pocitem filmového zážitku. V tomto ohledu je Myslet filmem v Domě U Kamenného zvonu pod vedením Sandry Baborovské solidně zvládnutým projektem, který se těmto nástrahám většinou úspěšně vyhýbá – o to jasněji se však vyjevují problémy v obsahové rovině. Stejně jako na paralelní výstavě Galerie hlavního města Prahy, Myšlení obrazem v Městské knihovně, i zde je centrem pozornosti sebereflexivní metarovina tvorby umělců a umělkyní zkoumajících média, v nichž dlouhodobě pracují. Jádrem kurátorské koncepce jsou společně prezentovaná videa Jána Mančušky, Ondřeje Vavrečky, Tomáše Svobody, Zbyňka Baladrána nebo Ley Petříkové, na ně se pak nabalují projekty Jakuba Jansy a Radka Brousila, které zabírají zbylá dvě patra, tedy dvě třetiny celého prostoru. Jakkoli jsou dobře zpracované a pečlivě prezentované, k tématu „myšlení pohyblivým obrazem“ se vážou jen velmi volně, a celek proto působí dojmem, že se jedná spíše o tři separátní menší výstavy. Odhlédneme-li však od této roztržštěnosti, „tři kusy za cenu jednoho“ nakonec můžeme vnímat i jako výhodnou nabídku.

David Bláha

Komuna Warszawa, Gosia Wdowik

Dziewczynny / Dívky
 Psáno z uvedení na festivalu Norma ve Studiu Hrdinů 25. 11. 2023

Divadlo či performativní umění obecně je definováno tím, že vzniká v daný čas na daném místě. Lze tímto médiem zachytit plynutí lidského života, podobně jako to umí například časosběrný dokument? Na této otázce postavily svůj divadelní projekt polská scenáristka Weronika Murek s režisérkou Gosiou Wdowik. Vše začalo tak, že v roce 2017 autorky uvedly ve varšavském Teatr Studio inscenaci s názvem Dziewczynny, která mapovala život pětice holek ve věku od jedenácti do čtrnácti let. S reprízami protagonistky nejenže vyrůstaly ze svých kostýmů, ale pomalu měnily i své dřívější názory. O šest let později se skupina znovu sešla, aby podala svědectví o své nové životní fázi, a vznikla druhá epizoda s názvem Dziewczynny. Ta byla představena i na letošním festivalu Norma, který se uskutečnil v prostorách pražského Studia Hrdinů. Scénář vznikl na základě rozhovorů, v nichž dívky sdílejí svou každodennost nebo se svěřují s existenciálními strachy, jako je ztráta blízkého člověka nebo vážné onemocnění. Wdowik našla pro tyto dvě odlišné polohy ideální režijní ztvárnění. Umně pracuje jak s rekvizitami, tak s intimním osvětlením nebo atmosférickým soundtrackem od hudebníka M83. Celé představení se odehrává v odlehčené náladě, s níž ladí civilní projev protagonistek. Mladistvě prosté úvahy o životě vyvolávají v divákovi sebereflexi. Podobně naivně o své budoucnosti totiž kdysi přemýšlel úplně každý.

Štěpán Truhlařík

Tomáš Palucha

Rauš
 LP, Day After Records 2023

Původní duo Libora Paluchy a Jana Tomáše, kteří se dali dohromady před deseti lety, se postupně rozrostlo na čtveřici a stejně tak nabobtnal původně střídmy projev kapely, jak ho zachycují ještě nahrávky Kámen mudrců a Guru z roku 2016. Na letošním albu Rauš formace navazuje na pět let starou desku Čaro, její zvuk je ale zase o něco hutnější a komplexnější. Čtveřice hudebníků známých i z dalších projektů, jako Ginger Wizzard, Rutka Laskier, Kovadlina nebo Orient, nadále pracuje s krautrockovou repetitivností, ale pouští se i do komplikovanějších kompozic, včetně postupů mikrotonální hudby. Díky tomu vrství širokou škálu zvuků, z nichž ovšem nevytváří nesourodý hlukový „masokombinát“, ale překvapivě precizní, promyšlené koláže. Do jediné skladby přitom skupina dokáže zapojit posthardcore i orientální vlivy, prvky hardrocku i westernové soundtracky. Také díky tomu je novinka v mnoha ohledech anachroničtější než předchozí tvorba kapely. Nahrávka je však natolik propracovaná, že se přes určitý eklekticismus jen tak neoposlouchá. Komplexnosti hudby odpovídají abstraktní texty plné nezvyklých, ozvlášťujících postupů a nezdídka odkazující k estetice meziválečné avantgardy. V textech s uvolněnou sémantikou i syntaxí – částečně v podání hostujícího Dominika Pilnáčka a Soni Amran – se navíc střídá čeština, angličtina a němčina. Výsledná interpretační bariéra nám nicméně dává možnost soustředit se na formu a ponořit se do vlastní obraznosti, kterou Tomáš Palucha silně stimuluje.

Adam Tomáš

HOVORY Z REZIDENCE
SCHLECHTFREUND

© MONSTRABARET/FREDA BRUNOLDA 2023

Zatopte svým
blízkým

s Ádvojkou!

Darujte svým blízkým pod stromeček poukaz na 26 čísel A2 kulturního čtrnáctideníku, ať mají po celý rok čím zatápnout pod kotlem svého kulturního kapitálu a kritického myšlení. Součástí předplatného je přístup do elektronického archivu A2 a jako dárek vám pošleme knihu od některého ze spřátelených nakladatelství.

Pokud byste chtěli obdarovat také Ádvojku, podpořte nás ročním férovým předplatným, které zahrnuje všechny náklady spojené s výrobou jednoho výtisku A2. Bez věrných čtenářů a čtenářek se neobejdeme!

Roční předplatné – 999 Kč

Roční férové předplatné – 1756 Kč

Objednávejte na adrese distribuce@advojka.cz

Více informací i seznam knih, které můžete získat, najdete na www.advojka.cz v sekci předplatné.

eskalátor

Hledáte snadný způsob, jak dát najevo, že jste člověk na úrovni, který má vkus, a ne nějaký zaprděný buran? Stačí říct, že milujete severský minimalismus... Nakonec proč ne, kdo by neměl rád jednoduché, elegantní a promyšlené interiéry a stavby? A jak bychom všichni bydleli, kdyby neexistovaly skandinávské nábytkové řetězce? Na severu Evropy se bezpochyby pyšní excelentní architekturou, ale, světe, div se, špičkoví architekti a architektky žijí a pracují i jinde. Nekritické nadšení, které v mnohých vzbuzuje cokoli, co pochází ze Skandinávie, působí kolikrát směšně. Mezinárodní architektonické soutěže v Česku jsou toho důkazem – to tetelení blahem, že se ateliér z Dánska vůbec zajímá o naši kotlinu! Zní to přehnaně, ale podobných výkřiků jsou plné sociální sítě. „Odborníci“ na urbanismus, jejichž duševní a estetický obzor je ohraničen katalogem obchodáku IKEA a reklamou na svíčky Hygge, označují všechny, kteří se automaticky neradují z každého severského návrhu, za zpátečníky a omezece. Děje se to asi všude, ale u nás je to možná paradoxnější než jinde, vezmeme-li v úvahu, že české země jsou jednou z kolébek modernismu a funkcionalismu, z nichž světová architektura, zvaná Severany nevyjímaje, v lecčems čerpá dodnes. Mohli bychom tedy konečně odhodit naše pověstné lokajství a postavit to celé obráceně – to zahraniční ateliéry by měly

být vděčné, že u nás mohou navrhovat. Skutečně světové architektury se totiž v našich městech dočkáme teprve tehdy, až se nespojíme s každou papundeklovou nápodobou Adolfa Loose jen proto, že je na ní nalepená vlaječka jedné ze skandinávských zemí.

Alžběta Medková

Evropské pivo v ohrožení je název nového dokumentu ze série Re: Regards evropské televizní stanice ARTE. Němečtí autoři v něm reflektují dopady klimatické změny na pěstování chmele, a nejen v Německu, které patří k jeho největším světovým pěstitelům, ale také v České republice. Majitel minipivovaru Garp z Bakova nad Jizerou ve snímku vysvětluje, jaké potíže přináší zvyšující se ceny chmele i jeho nedostupnost pivovarníkům, kteří si nemohou dovolit nakupovat ve velkém a hodně dopředu. Pěstitel chmele z Mutějovic zase filmaře provází po své rodinné chmelnici, jejíž půda se po několika týdnech bez dešťových srážek proměnila v poušť. Zemědělec zdrceně drolí hroudy hlíny mezi prsty a nařiká, že přidaná hnojiva neměla šanci se rozpustit a protéct ke kořenům. Během tropických veder zase marně bojuje se mšicemi a sviluškami a stěžuje si na regulaci Evropské unie, které mu brání používat ještě více chemie a konkurovat tak pěstitelům z jiných trhů. Poslední záběry z české chmelnice ukazují, že nakonec přece jenom zapršelo – naneštěstí ale zrovna v období sklizně, kdy se chmel začíná sušit. Majitel sice vidí, že změna klimatu jeho byznysu nepomáhá, přesto doufá, že příští rok bude

lépe. Do filmu se dostala i parta nadšenců odkudsi z Krušnohoří, kteří dokážou elektronicky sledovat, zdá má rostlina dostatek vláhy. Návod na to, co dělat, když je vody nedostatek, ale nemají. Tento problém se snaží vyřešit výzkumné centrum v Hüllu, kde se zabývají šlechtěním nových odrůd chmele s kořenovou soustavou, jež by byla schopná vysávat vodu z větších hloubek. V Německu zkrátka na lepší roky nevěří, a tak dělají vše pro to, aby byli připraveni na ty horší. Komu dá asi klimatická změna v dalších letech za pravdu?

Jiří G. Růžička

Nedávno jsem si po letech pustil legendární video zachycující Miroslava Kalouska před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2010, jak v uvolněné náladě rozdává autogramy členům fungl nové politické strany. „A vy račte bejt co? Pirátská strana?“ ptá se tehdejší místopředseda TOP 09. „Vy jste sice pěkný kokoti, ale furt jste sympatičtější než Jirka Paroubek,“ uculuje se. „A proč jsme kokoti?“ ptá se básník Milan Kozelka, nejvýřečnější z pirátské skvady. „Protože si chcete přisvojit majetek někoho jinýho,“ opáčí Kalousek s blahosklonným úsměvem, zatímco na svou podobiznu píše věnování „Marcelovi, kokotovi – kokot Mirek“. Není na škodu si pětiminutový skvost jednou za čas připomenout – i s přihlédnutím k měnící se politické situaci a k tomu, jakým vývojem si prošli jednotliví jeho protagonisté. Ivan Bartoš, který Piráty po osmi letech existence strany dovedl do Poslanecké sněmovny a v dalších volbách do vlády, se z dredatého pohodáře

proměnil v dredaře-kravatáka a nonkonformních názorů ve straně se štítí jako upír kříže. Propagátora léčivých účinků konopí Dušana Dvořáka, který tehdy za Piráty kandidoval v Olomouckém kraji, soud v roce 2019 poslal do vězení za výrobu omamných látek, a přestože skutek, jehož se dopustil, už není od loňska kvalifikován jako trestný čin, podmíněčně byl propuštěn až letos v listopadu. Z hlavních postav videa je na tom nejspíš nejlíp Kozelka, třebaže se při některých krocích strany, k níž se přimkl v závěru svého života, zřejmě musí obracet ve svém hrobě na malvazinském hřbitově. A jak se má „kokot Mirek“? Užívá si politického důchodu na twitteru a ve správné radě VZP, a jak se nedávno vyjádřil, rád by si zpřijemnil stáří v europarlamentu: „Musím mírně dojatě říct, že mě mile překvapilo velké množství nominací z regionů, abych kandidoval do evropských voleb. Je to masivní projev důvěry, který nelze odmítnout.“ Češi svému Mirkovi rozumějí, ale měli by pro něho stejné pochopení i v Bruselu a ve Štrasburku? Aby to nedopadlo jako při jeho vystoupení na evropské Radě pro hospodářské a finanční věci v roce 2009, na něž vzpomíná na uniklé nahrávce bývalý slovenský ministr financí Ján Počiatek: „Teraz ten Čech, chudák... Ten nevie anglicky, tak sa tam snažil akože viesť celý ten míting. Katastrofa. Nevedel ani, kto sa ako volá, dopiči... Tak on tak krúti hlavou, vieš, ten Kalousek... ‚Jo, chtěl bych říci, že teď má slovo, éééé...‘ Čech, dopiči, maturant, kokot, ani schůzdu nevie riadiť.“

Jan Klamm